

Söderkullan kartanon asemakaava-alueen maisemaselvitys

Kaisa Linnasalo

Sipoon kunta

16.6.2020

Söderkullan kartanon asemakaava-alueen maisemaselvitys

Työn sisältö

Söderkullan kartano sijaitsee Etelä-Sipoossa Sipoonjoen itäpuolella. Historiallisesti se on kuulunut Massbyn kylän alueeseen. Maisemaselvitys on laadittu Söderkullan kartanon alueelle kaavoituksen taustaselvityksenä erityisesti kulttuurimaiseman ja kulttuuriympäristön näkökulmasta. Työssä on selvitetty ja havainnollistettu kuvin ja tekstein, miten kaava-alue ja sen lähiympäristön ja lähikylien kulttuurimaisema ja kulttuuriympäristöt ovat kehittyneet Sipoonjokilaaksossa.

Söderkullan kartanon alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön nimeltä Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelymaisema. Se kuuluu myös laajempaan, maakunnallisesti arvokkaaseen Sipoonjokilaakson kulttuurimaisemaan. Uutta asuinaluetta ollaan suunnittelemassa Söderkullan kartanon länsipuolelle. Suunniteltu kaava-alue sijaitsee Massbyn vanhan kylätontin ja Söderkullan kartanon mailla. Alueella toimi tiilitehdas 1880-luvun lopulta 1950-luvun alkuun. Söderkullan kartano sekä Massbyn vanhat kyläkeskittymät Lill-Massby ja Stor-Massby sekä tiiliteollisuuden vaiheet ovat erityisesti huomion arvoisia alueella.

Selvitys on alun perin laadittu siten, että Söderkullan kartanon asuinalueen (S 20) ja Danielsbackan (M 3) asemakaavojen alueet käsitellään yhdessä selvityksessä, koska alueen kylien, kartanoiden ja teollisuuslaitoksien historia nivoutuu toisiinsa, samoin kuin niiden maisemakuva. Siten maisemaselvityksessä on molemmille kaava-alueille yhteinen osuus. Työ käsittää asemakaava-alueita laajemman tarkastelualueen, jotta voidaan havainnollistaa, miten kaava-alueiden historiallinen kehitys on liittynyt ympäröiviin alueisiin. Tarkastelualueen rajausta on tarkastettu työn aikana. Työ painottuu kuitenkin asemakaava-alueisiin ja niiden lähiympäristöön. Tässä Söderkullan kartanon alueen selvitykseen on otettu vain kyseiseen alueeseen liittyvät tarkemmat osuudet.

Työ on tehty syyskuun 2019 ja kesäkuun 2020 välisenä aikana. Työn on laatinut maisema-arkkitehti Kaisa Linnasalo.

Tuotettu sisältö

Selvityksessä on käyty läpi maiseman rungon muodostavat elementit, kallio- ja maaperä, topografia ja vesistöolosuhteet, joiden avulla on luotu analyysi alueen maisemarakenteesta. Selvitykseen on koottu jo tunnistetut luonnon ja kulttuuriympäristön arvokohteet. Historiallisten karttojen pohjalta on selvitetty, kuinka nykyinen maisema on kehittynyt ja mitä jälkiä historiasta alueella on nähtävissä. Maisemakuvaa on tarkasteltu tyypittelemällä ja kuvailemalla erilaisia luonnon ympäristöjä, peltoalueita ja rakennettuja miljöitä ja nostamalla esiin maamerkkejä, tärkeitä näkymiä ja reunoja. Selvityksessä on esitetty suosituksia maankäytöstä maiseman ja kulttuuriympäristön näkökulmasta.

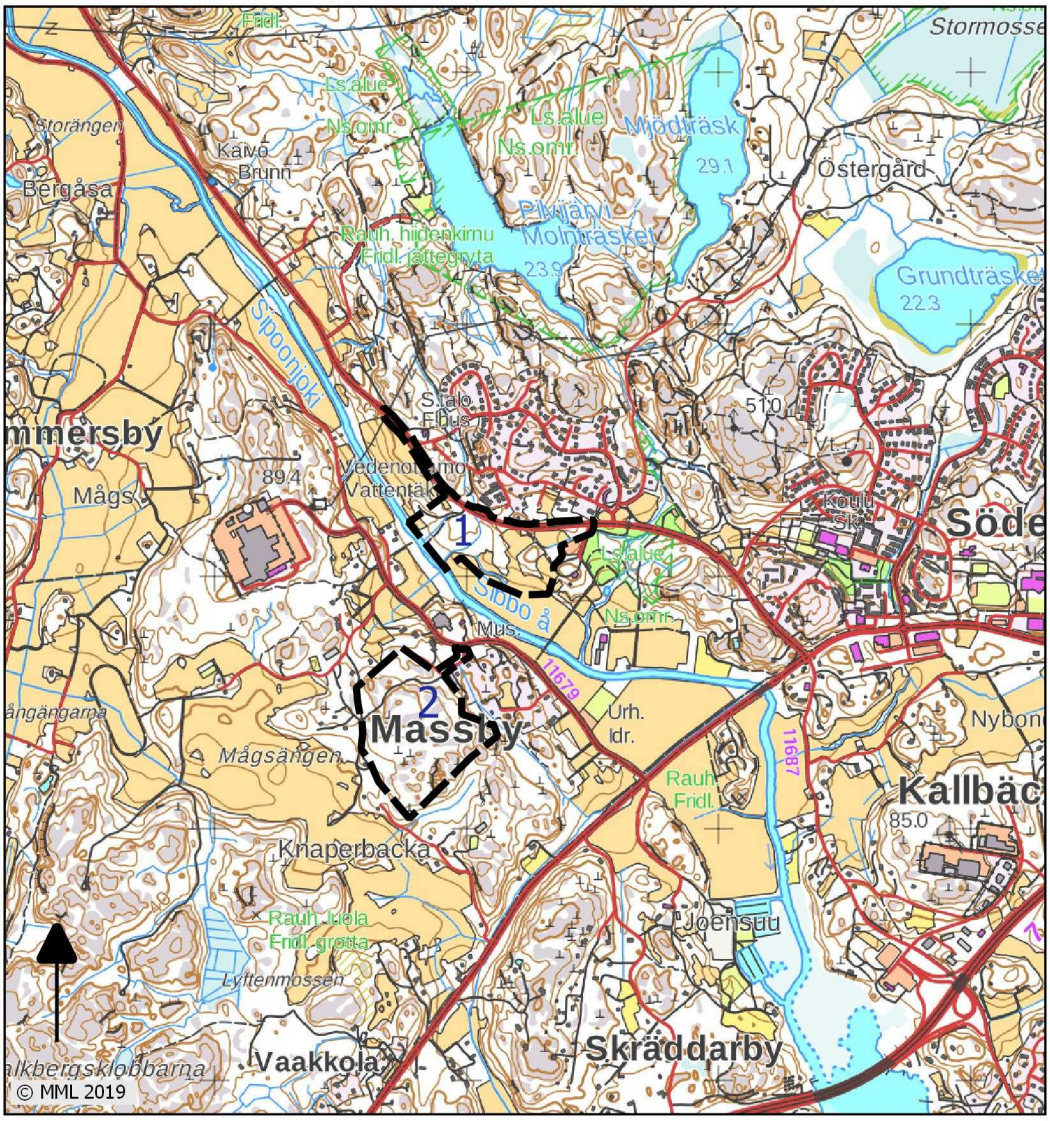
Aihepiireistä on tuotettu yksi tai useampi karttaesitys ja niitä selittävää tekstiä ja valokuvia. Lisäksi maiseman kehitystä on havainnollistettu vanhoilla valokuvilla ja kartoilla. Aineisto on koostettu tekstiraportiksi, jota tukevat erillisinä liitteinä karttaesitykset ja valokuvat alueelta.

Karttaesityksissä on käytetty pohjana Maanmittauslaitoksen kartta-aineistoa, karttarastereita ja maastotietokantaa. Tarkempien karttojen (kartta 15) pohjalla on Sipoon kunnan mittauspalveluiden pohjakartta. Valmista paikkatietoaineistoa on käytetty karttojen laadinnassa myös seuraavilta tahoilta: Geologian tutkimuskeskus (GTK), Museovirasto, Suomen ympäristökeskus, Uudenmaan liitto. Lisäksi on käytetty Sipoon kuntaa varten laadittujen selvitysten paikkatietoaineistoa ja maisema-arkkitehti Daniela Rosqvistin diplomityötään (2014) varten laatimaa paikkatietoaineistoa alueen maisemahistoriasta ja maisemakuvasta. Tätä työtä varten omaa paikkatietoaineistoa työn laatija on luonut maisemarakenteeseen ja maisemakuvaan liittyen sekä historiallisia karttoja tulkitsemalla ja digitoimalla.

Työssä on käytetty lukuisia kirjallisia lähteitä: valtakunnallisia, maakunnallisia ja paikallisista selvityksiä ja inventointeja, sekä kirjoituksia paikallishistoriasta. Digitaalisissa arkistoissa olevia vanhoja karttoja on hyödynnetty. Maastokäynneillä on tehty huomioita maisemasta ja otettu valokuvia. Työssä on käytetty myös aiempia Sipoon kunnassa kaavoitustyötä varten otettuja valokuvia sekä vanhoja valokuvia, joita on julkaistu Sipoon paikallishistoriikeissa ja käytetty Sibbo Hembygdsföreningin koostamassa lähdemateriaalissa.

Sisällysluettelo

1 Kallioperä ja maaperä ……. 5
2 Topografia & hydrologia ……. 6
3. Maisemarakenne …… 7
4. Maiseman tunnistetut arvot ……. 9
4.1 Luontoarvot …….. 9
4.2 Kulttuuriarvot …… 12
4.2.1 Muinaisjäännökset …… 13
4.2.2 Rakennettu kulttuuriympäristö ja kulttuurimaisema ……. 16
5 Ajallinen kehitys…… 28
5.1 1690-luku …… 30
5.2 1760-1770-luku …… 31
5.3 Kuninkaankartasto 1776-1805 …….. 33
5.4 Pitäjänkartta 1840-1865 ……. 34
5.5 1870-luku …… 35
5.6 1933 …….. 40
5.7 1950 ……. 41
5.8 1978 …… 42
5.9 1991 …… 43
5.10 1990-2020 …… 44
6 Historian jäljet nykymaisemassa …….. 45
7 Maisemakuva …… 49
8 Maankäyttösuositukset maiseman ja kulttuuriympäristön lähtökohdista ……. 54
9 Suunnitelmaluonnosten arviointi …… 56
Lähdeluettelo …….. 58
Karttaliite
Valokuvaliite

Kartta 1 Tarkastelualue

0 500 1000 1500 m

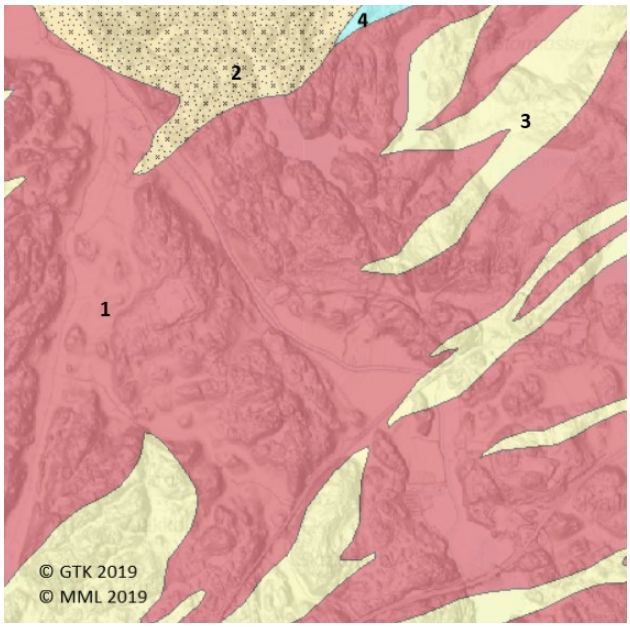
kaavarajaus

1 Söderkullan kartanon asemakaava-alue
2 Massbyn Danielsbackan asemakaava-alue

1 Kallioperä ja maaperä

Tarkastelualueen kallioperä on tyypillistä keskiselle Uudellemaalle, jossa kallioperä koostuu vanhemmasta metamorfoituneesta peruskalliosta. Kiviaines koostuu suurelta osin laajoista graniitti- ja granodioriittialueista. Kallioperää lohkovat lukuisat murros- ja siirrosvyöhykkeet, jotka erottuvat maisemassa pitkinä ja syvinä laaksoina, kuten Sipoonjokilaakso sekä järvien ja merenlahtien pitkänomaisina muotoina, kuten Pilvijärvi ja Sipoonlahti. (Husa & Teeriaho 2004).

Molempien suunnittelualueiden kallioperä on mikrokliinigraniittia. Tarkastelualueella kallioperässä esiintyy myös granodioriittiä, kvartsi-maasälpägneissiä sekä biotiittiparagneissiä. (GTK 2019)

Kartta. Kallioperä: 1) mikrokliinigraniittia, 2) granodioriittiä, 3) kvartsi-maasälpägneissiä, 4) biotiittiparagneissiä. Lähde: Paikkatietoikkuna 2019.

Alueen maaperä on esitetty **Karttaliitteen kartassa 2**. Maalajit ovat Geologian tutkimuskeskuksen paikkatietoaineistoa. Karttaesityksen taustalla on rinnevarjostus Maanmittauslaitoksen korkeus-mallista 2m. Vesistöt, tiet ja rakennukset ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta. Tarkastelualueesta merkittävä osa on joko avokallioita tai ohuen maakerroksen peittämää kalliota, jolloin kallioperän korkokuva pitkälti määrittelee alueen pintamuodot. Moreenimaat tasoittavat paikoin selänteiden muotoja. Paikoin selänteiden reunoihin on kerääntynyt karkeaa lajittunutta maa-ainesta: hiekkaa ja soraa. Sipoonjoen varressa Söderkullan kartanolta luoteeseen on hiekkamuodostuma, joka erottuu maisemassa voimakkaasti joen rannasta selänteelle kohoavana rinteenä. Selännealueiden välisissä laaksoissa kalliomaa on peittynyt hienosedimentti-kerrostumien, lähinnä saven ja liejusaven alle, ja nämä tasoittavat korkeuseroja. Jokisuussa ja Immersbybäckenin varrella esiintyy myös liejua. Jokilaakson savikot ovat entistä Litorinameren pohjaa. Selänteiden painanteisiin on soistumisen seurauksena muodostunut turvealueita, mm. koillisessa Grundträsketin ympäristössä ja Stormossenilla sekä lounaassa Lyftenmossenilla. Alavimmilla savi- ja liejusavimailla todennäköisyys happamille sulfaattimaille on suuri tai kohtalainen. (GTK 2019, Husa & Teeriaho 2004.)

Valtaosa savikoista on raivattu pelloiksi. Perinteisesti asutus sijoittuu selänteiden reunoille ja laaksojen kumpareille. Uutta asutusta Söderkullassa on etenkin ohjattu selänteille. Söderkullan keskustan toimintoja on myös sijoitettu selänteiden väliin jäävälle savikolle. Varhaisimmat tiet seurailevat tyypillisesti selänteiden reunoja.

Söderkullan kartanon suunnittelualue sijoittuu pääosin savikolle. Kartanon pihapiiri ja sen länsipuoleinen kukkula erottuvat maisemassa kallio- ja moreenikohoumina. Söderkullantie on sijoittunut suunnittelualueen luoteisosassa kalliomaan ja hiekkamuodostuman rajalle. (GTK 2019) Aikanaan kartanon alueelle sijoittunut tiilitehdas, suunnittelualueen länsiosassa, on käyttänyt hyväkseen savikkoa. Savenotosta on jäljellä maastossa jyrkkiä rinteitä ja uurteita.

2 Topografia & hydrologia

Alueen topografia ja hydrologia on esitetty **karttaliitteen kartassa 3**. Korkeussuhteet on luokiteltu maanmittauslaitoksen korkeusmallista. Korkeuskäyrät ja vesistö-aineisto sekä tausta-aineiston rakennukset ja tiet ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta. Pohjavesialueen rajaus on Suomen ympäristökeskuksen paikkatietoaineistoa.

Korkeussuhteet vaihtelevat tarkastelualueella merenpinnan tasosta 60 metriin merenpinnan yläpuolelle. Lounaassa Falkbergsklobbarna on korkeimmillaan 50 m mpy. Joen itäpuolella Söderkullan kartanoa lähimmät selänteet, Harubergen ja Galthagen kohoavat 50 m mpy. Suurin korkeusero on pohjoisessa jokilaakson tasosta Segelklimpin huipulle yli 60 m mpy. Laaksojen savikot vaihtuvat selänteiden kalliomaiksi tyypillisesti 15-25 m tasoilla, jokisuun alueella alempanakin n. 10 m tasolla.

Maasto on korkokuvaltaan vaihteleva ja pienipiirteinen. Tasaisinta on jokilaakson savikolla Söderkullan kartanon eteläpuolelta Joensuun kartanolle asti. Jokivarsi Immersbystä pohjoiseen on myös tasaista. Muutoin peltoaukeat ovat varsin kumpuilevia, kuten Mågsängenin-Knaperbackan alueella tai viettävät kohti selkeästi kohti jokea, kuten Kavalsin ja Kuusin luona.

Sipoonjoki kulkee tarkastelualueen halki luoteesta kaakkoon, jossa se laskee laajan ruovikko-alueen peittämään Sipoonlahden pohjukkaan. Sipoonjokeen laskee Immersbybäcken tarkastelualueen luoteiskulmassa. Immersbybäcken kerää vetensä lounaisilta selänteiltä, kuten Falksbergklobbarnalta, ja lounaisilta peltoaukeilta. Immersbybäckenin latvoilla on myös kolme pientä järveä. Tarkastelualueen eteläosista Knaperbackan suunnalta vesiä ohjautuu jokeen ojia pitkin Porvoontien vartta myöten.

Sipoonjoen itäpuolella vesiä ohjautuu jokeen useiden pienten ojien tai purojen kautta. Merkittävin puroista on Söderkullan kartanon itäpuolelta kulkeva puro, johon selännejärvet, Pilvijärvi ja Mjödträsk, laskevat. Purolla on kutsuttu aikojen kuluessa useammalla nimellä: Söderkullabäcken, Kvarnbäcken, Molnträskbäcken ja Stämnebäcken (Sjöholm 1998). Tarkastelualueen itäosissa sijaitsevat Grundträsket ja Taasjärvi sen sijaan eivät kuulu Sipoonjoen valuma-alueeseen. Näistä Grundträsket laskee mereen Nevaksen joen kautta ja Taasjärvi Hangelbybäckenin kautta. Söderkullan keskustan alueelta vedet ohjautuvat ojien kautta Sipoonjokeen Kallbäckin kylässä.

Sipoonjoen varret lähellä jokisuuta ovat meritulvavaara-aluetta. Useimmin toistuvat, kerran kahdessa / viidessä vuodessa, tulvat ulottuvat noin 1,5 metriin mpy ympäröiden mm. Sibbesborgin saarekkeen. Kyseiset tulvat peittävät tuolloin joen varren pellot Kallbäckissä ja Joensuussa sekä alavimmat alueet Porvoontien pohjoispuolella. Sipoonjoki sen sijaan ei ole erityisen tulvaherkkä. (Tulvakeskus 2019)

Sipoonjokilaakso on pohjavesialuetta. Vesi keräytyy kalliorinteiltä ja niiden alaosien rantakerrostumista savi- ja silttikerrosten alaisiin vettä johtaviin kerrostumiin ja virtaa niissä laakson suuntaisesti kaakkoon. (Herola 1996) Tarkastelualueen pohjavesialueet ovat pohjoisesta alkaen Nikukälla, Söderkulla ja Kallbäck. Pohjavesialueiden leveys vaihtelee 700 metristä 1,5 kilometriin. Nikukällan ja Söderkullan pohjavesialueet on luokiteltu 1. luokkaan, vedenhankintaa varten tärkeä pohjavesialue. Kallbäckin pohjavesialue on 2. luokkaa eli muu vedenhankintakäyttöön soveltuva pohjavesialue. (Uudenmaan ely-keskus 2019.)

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Söderkullan kartanon suunnittelualueen korkeustasot vaihtelevat yleisesti 1 – 25 metrin välillä. Söderkullantiellä suunnittelualueen luoteisosassa maasto kohoaa 26,4 metriin. Kartanon pihapiirin länsipuolisen metsäsaarekkeen korkotaso on 10 – 24,5 m mpy. Suunnittelualueen ulkopuolelle jäävä kartanon pihapiiri on suunnilleen samoilla korkeustasoilla. Tiilitehtaan alue sijaitsee noin 5 – 12 metrin tasoilla. Suunnittelualueen keskiosan metsikkö- / niittyalue sijoittuu 5 – 18 metrin tasoille. Metsikön jyrkimmät rinteet ovat korkeudeltaan 6 – 7 metriä noin 17 metrin matkalla, (40 % kaltevuus) ja ne sijoittuvat noin 9 metrin yläpuolelle. Pääosa lähiympäristön pelloista sijoittuu 5 metrin alapuolelle ja suunnittelualueen ulkopuolelle. Metsäsaarekkeiden ja kartanon puiston väliin jäävät pienet aukeat sijoittuvat 5 – 21 metrin korkeustasoille.

Söderkullan kartanon suunnittelualueen halki kulkee yksi puro. Puroa on aikanaan kutsuttu Pellrännaniksi, sen varrella olleen Pellasin tilan mukaan (Sjöholm 1998). Siihen kertyy vesiä suunnittelualueelta ja Söderkullantien pohjoispuolelta Hansaksen alueelta. Suunnittelualueen keskiosan eteläreunalla on poikittainen oja, johon vesiä ohjautuu lähinnä vain yläpuoliselta metsä- ja niittyalueelta. Suunnittelualueen itäkulmasta pintavedet ohjautuvat kartanon taitse ojaa pitkin puroon kartanon itäpuolella.

Riski Söderkullan kartanon peltojen tulvimiselle on pieni, meritulvat harvemmin kuin kerran 250 vuodessa. 2,5 metrin korkeudella meren pinnan yläpuolella olevat pellot ovat kaikista harvinaisimmalla tulvavyöhykkeellä kerran tuhannessa vuodessa. (Tulvakeskus 2019)

Söderkullan kartanon suunnittelualue kuuluu kokonaisuudessaan Söderkullan pohjavesialueeseen.

3 Maisemarakenne

Tarkastelualue sijoittuu Maisema-aluetyöryhmän mietinnön mukaisesti Eteläisen rantamaan Eteläiseen viljelyseutuun. Eteläinen rantamaa on korkokuvaltaan alavaa, mutta pieni-piirteisyydessään vaihtelevaa. Maiseman peruselementtejä luonnehtivat pohjoisesta etelään suuntautuvat jokilaaksot ja niiden laajat viljavat savikot sekä näiden välissä olevat kumpuilevat metsäiset ja paikoin paljastuneet kalliokkoalueet. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1993)

Eteläiselle viljelyseudulle ovat tyypillisiä savikoille raivatut kumpuilevat ja metsäsaarekkeiden rikkomat peltoalueet. Maaseudulla asutus on keskittynyt pitkille yhtenäisille jokilaaksoketjuille. Rakennukset on perinteisesti sijoitettu peltoaukeiden tuntumassa oleville kumpareille ja reuna-selänteille, peltoaukeiden ja metsämaan rajavyöhykkeelle, minne myös suuri osa tiestöstä on syntynyt. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1993)

Tarkastelualueen maisemarakenne on esitetty **karttaliitteen kartassa 4**. Kartan esitys on analyysi, joka pohjautuu selvityksen edellisten osioiden aineistoon. Kartan taustalla on Maanmittaus-laitoksen maastotietokannan aineistoa.

Ilmakuva Söderkullan kartanon suunnittelualueen ympäristöstä vuodelta 2017. Kuva: Sipoon kunta.

Tarkastelualueen maisemarakenne on voimakkaasti luode-kaakkosuuntautunut. Sipoonjokilaakso on sijoittunutkin luode-kaakkosuuntaiseen kallioperän ruhjelaaksoon. Samansuuntaisia sivulaaksoja on myös jokilaaksoa reunustavien pienten selännealueiden takana. Immersby-bäckenin ruhjelaakso tarkastelualueen länsiosassa sijaitsee pohjois-eteläsuuntaisesti, lähes poikittain Sipoonjokilaaksoon nähden.

Laajat yhtenäiset kallioselänteet reunustavat tarkastelualueen laaksoja koillis- ja länsipuolilla. Länsipuolisesta selänteestä näkyy tarkastelualueen kartassa vain reunoja sekä lounaisosan kallioalue. Sipoonjoen ja Immersbybäckenin väliin jää kapea kallioselännealue, joka yhtyy laajempaan selännealueeseen etelässä tarkastelualueen ulkopuolella. Näiden selännealueiden välissä on hyvin kapea ruhjelaakso, jonne Uusi Porvoontie on linjattu.

Laakson ja selänteen välinen vaihettumisvyöhyke on tarkastelualueella paikoin hyvin kapea. Tämä on tyypillistä rannikon läheiselle maisemalle, jossa maastonmuotoja tasoittavia karkeita lajittuneita maalajeja sekä moreenia esiintyy yleensä vähän. Paikoin vaihettumisvyöhyke on leveämpi, kun siihen on sisällytetty rikkonaisempia reuna-alueita, jossa savikot ja selännealueista irrallaan olevat kallio- ja moreenikumpareet limittyvät toisiinsa.

Vanhempi asutus on maisema-alueelle tyypilliseen tapaan sijoittunut pääosin selänteen ja laakson vaihettumisvyöhykkeelle sekä laaksoalueilla oleville kumpareille. Uutta asutusta on syntynyt ja ohjattu etenkin selännealueille, mutta mahdollisuuksien mukaan myös vaihettumisvyöhykkeelle. Iso osa Söderkullan keskustaa ja moottoritien Sipoonlahden liittymä sijaitsevat laaksoalueella. Teollisuutta sijoittuu selännealueille etenkin Massbyhyn ja Kallbäckin Hiekkamäelle ja Tarapotiin.

Sipoonjoen suualue on maiseman solmukohta. Jokisuussa jokilaakso kohtaa merenlahden paikassa, jossa etenkin länsipuolinen selännealue rajautuu lähes vesialueeseen. Solmukohdassa

itäpuoliset selänne- ja laaksoalueet ovat rikkonaisemmat. Solmukohdan vaikutusalue on laajempikin kuin kartalla rajattuna. Muun muassa Sibbesborgin muinaislinna, Söderkullan ja Joensuun kartanot sekä nykyinen Söderkullan keskusta edustavat eriaikoina maiseman solmukohtaan luontevasti sijoittuneita toimintoja.

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Söderkullan kartanon suunnittelualue sijoittuu maisemarakenteessa jokilaaksoon ja vaihettumisvyöhykkeelle. Valtaosa alueesta on laakson puolella. Pohjoisreuna ja alueen itäosien kumpareet sijoittuvat vaihettumisvyöhykkeelle.

4 Maiseman tunnistetut arvot

4.1 Luontoarvot

Eteläinen rantamaa kuuluu pääasiassa eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Metsät ovat yleensä kuusivaltaisia havumetsiä, mutta puuston joukossa on paikoin jaloja lehtipuita. Kasvillisuuden yleisilme alueella on rehevä, mutta rannikolla paljaiden ja metsäisten kalliomaiden osuus on huomattavan suuri. Soiden osuus on pienempi kuin maan muissa osissa; luonteenomaisimpia suotyyppejä ovat korvet. Suuret yhtenäiset suoalueet eli suoyhdistymät ovat kuitenkin karuja keidassoita. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1993)

Tarkastelualueen luontoarvot on esitetty **karttaliitteen kartassa 5**. Kartan suojelualueiden rajaukset ovat Suomen ympäristökeskuksen paikkatietoaineistoja. Maakunnallisesti arvokkaat luontokohteet ja ekologiset käytävät ovat Uudenmaan liiton paikkatietoaineistoa. METSO-inventoinnin alueet (Luontotieto Keiron Oy 2012) ovat Sipoon kunnan paikkatietoaineistoa. Perinnebiotoopit on digitoitu Uudenmaan perinnemaisemat (Pykälä & Bonn 2000) -kirjan mukaan. Kartan taustalla on Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri.

Tarkastelualueella on kaksi **Natura 2000 -ohjelman** suojelualuetta.

> *Sipoonjoen* Natura-alue koostuu Sipoonjoen pääuomasta ja kahdeksasta sivujoesta. Tarkastelualueella vain jokiuoma kuuluu Natura-alueeseen. Sipoonjokeen liittyy sekä biologisia että maisemallisia arvoja. Sipoonjoki on erityisen arvokas yhtenä vähistä Suomen puolella Suomenlahteen laskevista joista, jossa on jäljellä luontaisesti lisääntyvä alkuperäinen meritaimenkanta. Tällaiset meritaimenkannat on luokiteltu Suomessa erittäin uhanalaisiksi. Sipoonjoen vesi on savisameaa ja runsasravinteista. Pääosa kuormituksesta on hajakuormitusta. Joki laskee kolmisen kilometriä pitkään, kapeaan Sipoonlahteen, joka on rehevöitynyt. (Uudenmaan ELY-keskus 2013)
>
> *Gästerbyn järvet ja suot* Natura-alue. Natura-alue koostuu kolmesta osa-alueesta Gästerbyn ja Söderkullan välissä. Tarkastelualueella näistä sijaitsee kaksi. Lähimpänä suunniteltuja kaava-alueita sijaitsevaan osa-alueeseen kuuluu Molnträsketin luonnonsuojelualue ja Flyetin pieni suo. Idempänä olevan osa-alueen muodostaa Stormossenin luonnonsuojelualue. Alueen on luonto varsin monipuolinen, sillä alueella on pieniä järviä, erityyppisiä soita, kallioita, kangasmetsiä sekä pieniä lehtoja. Molnträsket ja alueeseen rajautuva Mjödträsk ovat kirkasvetisiä ja karuja järviä. Suurin alueen soista on Stormossenin pienehkö keidassuo, joka on pääasiassa isovarpurämettä. Alueen topografia on vaihteleva, sillä alavia soita ja järviä reunustavat jyrkkäpiirteiset, karut kalliot. Metsät ovat varsin iäkkäitä, mutta talousmetsinä hoidettuja ennen luonnonsuojelualueiden perustamista. Alueella on pienestä

koostaan huolimatta varsin monipuolinen linnusto, joka koostuu vesi-, kosteikko- ja vanhahkojen metsien lintulajistosta. (Uudenmaan ELY-keskus 2013)

Tarkastelualueella on useita yksityismailla olevia **luonnonsuojelualueita**. Ne kaikki sijaitsevat Sipoonjoen itäpuolella, tarkastelualueen keski- ja pohjoisosissa.

1. *Glamarsin vaahterametsä*, Söderkullan kartanosta itään – luontotyypin suojelu
2. *Söderkullan padon puronvarsilehto*, Söderkullan kartanosta pohjoiseen – luontotyypin suojelu
3. *Molnträsk* eli Pilvijärvi – luontotyyppien tai lajien hoitoalue
4. *Mjödträskin luonnonsuojelualue* – luontotyyppien tai lajien hoitoalue
5. *Västra Molnträskskogen* eli Pilvijärven läntinen metsä, Suomi 100
6. *Flyängenin luonnonsuojelualue* – luontotyyppien tai lajien hoitoalue
7. *Stormossenin luonnonsuojelualue* – luontotyyppien tai lajien hoitoalue. (SYKE 2019)

Tarkastelualueella on kaksi **luonnon- ja maisemansuojelun kannalta valtakunnallisesti arvokkaiksi luokiteltua kallioaluetta**.

- Lounaispuolella sijaitseva *Falksbergsklobbarna* jyrkänteineen on maisemakuvassa näyttävimmillään lounais- ja itäosissaan tarkastelualueen ulkopuolella ja reunalla. Kallioalueen lakiosat ja rinteet ovat hyvin paljastunutta silokalliomaastoa. Tarkastelualueella Mågsängenin suunnalta, Danielsbackan lounaispuolelta, Falkbergsklobbarna erottuu peltoalueita reunustavana hieman korkeampana metsäisenä alueena. Kallioalueen koillisosassa silokalliopintaisen ja yläosastaan jyrkänteisen Lyftenbergetin etelärinteessä on peruskarttaan merkitty rauhoitettu luola. (Husa & Teeriaho 2004)

- Tarkastelualueen pohjoisosassa sijaitseva *Tornberget-Harubergen* on laaja, topografialtaan vaihteleva kallioalue. Kallioalue erottuu lännestä avoimesta Sipoonjoen peltomaisemasta katsottaessa metsäisenä kohoumana. Kallioalueen korkeimmat jyrkänteet sijoittuvat aivan tarkastelualueen pohjoiseen reunaan. Parhaimmat näköalat avautuvat peltoalueita ja maantietä reunustavien avoimien kalliojyrkänteiden päältä länteen Sipoonjoen uomaa reunustavaan viljelysmaisemaan sekä Pilvijärven avarilta rantakallioilta järvelle katsottaessa. Kallioalueen metsämaisemat ovat paljolti kumpuilevaa osin hakkuiden muuttamaa karua kalliomännikköä ja moreenipeitteistä kuusikkoa. Paikoin selänteiden lakiosien avarat harvamännikköiset silokalliomaisemat ovat pienmaisemiltaan edustavia. Lounaaseen ja länteen viettävillä kalliorinteillä on rehevää lehtokasvillisuutta. Alueen länsiosassa on kolme hiidenkirnua ja rauhoitettu luola. (Husa & Teeriaho 2004)

Itä-Uudenmaan **maakunnallisesti arvokkaiden luonnonympäristöjen** (MALU) -hankkeen kohteita tarkastelualueella on useita. Ne sijoittuvat Sipoonjoen suualueelle ja joen itäpuolelle.

- *Sipoonlahti ja Sipoonjoen suisto*. Alue sisältää Sipoonlahden vesialueen lahden suulta pohjukkaan asti sekä pohjukan rantaluhdan ja -laitumen. Lisäksi alueeseen on sisällytetty jokivarresta Söderkullan eteläpuolelta erillinen karjan laidun. MALU -luontotyypit: Avoimet ja puoliavoimet perinnebiotoopit, luhdat, korvet, lehdot, jokisuistot.
- *Joensuun metsäsaareke*. Joensuun tilan ja Porvoontien välissä sijaitseva runsaasti tammea kasvava metsäsaareke. Alue on sekametsäsaareke, joka jakaantuu erilaisiin kasvupaikkatyyppeihin: lehtomaisiin kangasmetsiin, puoliavoimiin niittyihin ja avokallioihin. MALU -luontotyypit: Kangasmetsät, lehdot, kalliometsät ja kalliojyrkänteiden alusmetsät, kalliot ja kivikot.
- *Sibbesborg.* Sibbesborgin eteläkärjessä on noin 15 m merenpinnasta oleva kallioalue, kallioketo, ja sen pohjoispuolella vanha istutettu tammimetsä, jonka aluskasvillisuudessa tavataan lehtolajeja. MALU -luontotyypit: Lehdot, kalliometsät ja kalliojyrkänteiden alusmetsät, kalliot ja kivikot.
- *Söderkullan-Hansaksen metsät*. Söderkullan ja Hansaksen alueella valtaosa metsistä on luonnonsuojelullisesti arvokkaita ja kokonaisuutena se on valtakunnallisesti arvokas kokonaisuus. MALU -alueen yhteydessä sijaitsee myös kaksi pientä luonnonsuojelualuetta. MALU -alue rajoittuu suoraan Pilvijärven luonnonsuojelualueeseen (Natura 2000), jonka kanssa Söderkullan ja Hansasin

alue muodostaa todella laajan luonnontilaisen kaltaisten metsien kokonaisuuden. Osa-alueista Söderkullan kartanoa lähimmät kohteet Söderkullan tien eteläpuolella: C Puronvarren tervaleppävaltaista lehtoa, D iäkäspuustoista, kuusivaltaista lehtoa, B Luonnontilaisen kaltaista, iäkästä, vaihtelevaa sekametsää, A. luonnontilaisen kaltaista, iäkästä kalliometsää sekä luonnontilaisen kaltaista, iäkästä, kuusivaltaista tuoreen kankaan sekametsää. Söderkullantien pohjoispuolella lähimpänä kartanoa on mm. puronvarsilehtoa ja iäkästä, luonnontilaisen kaltaista, kuusivaltaista sekametsää. MALU -luontotyypit: Lehdot, kangasmetsät, kalliometsät ja kalliojyrkänteiden alusmetsät, korvet, rämeet, nevat, luhdat, virtavedet, kalliot ja kivikot.

- *Grundträsket*. Lähes kokonaan rannoiltaan rakentamaton järvi. MALU -luontotyypit: Lammet ja järvet. Uhanalaiset luontotyypit: Pienet ja keskikokoiset humusjärvet.
- *Segelklimp*. MALU -luontotyypit: Lehdot, kalliometsät ja kalliojyrkänteiden alusmetsät, kangasmetsät, korvet, nevat, rämeet, kalliot ja kivikot, virtavedet. (Salminen 2010)

Potentiaalisia **METSO-kohteita** inventoitiin Sipoossa 2011. METSO-ohjelma on Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma, jonka tavoitteena on säilyttää metsäisten luontotyyppien elinympäristöjen ja lajiston monimuotoisuus. Tarkastelualueella Metso-kohteita löydettiin Massbyn Danielsbackasta ja Söderkullan pohjoisosista.

- *Massbyn* kohteen alueella on muutama iso kalliomännikkökuvio. Suurimman kuvion keskellä on soistuma, joka on rämettä. Pieni mänty- ja koivupuuston reunustama neva sijaitsee kalliojyrkänteen alapuolella kohteen keskiosan eteläpuolella.
- *Glamarsin* vanhan metsän kohteet täydentävät olemassa olevaa luonnonsuojelualuetta. Alueella on tuoretta ja lehtomaista kangasmetsää.
- *Molnträsk / Pilvijärvi lounainen* on kalliometsä, jossa jäkälä- ja sammalpeitteiset kohollaan oleva avokalliot vaihtelevat männikköisten ja varpua kasvavien painanteiden kanssa. Avokallioiden väleihin mahtuu myös männikköisiä soistumalaikkuja. Erilaiset osat muodostavat yhdessä pienipiirteisesti vaihtelevan, karun kalliometsän.
- *Molnträsk / Pilvijärvi läntinen*. Kohteen paras osa on puronvarsilehto kohteen länsilaidan savimaalla. Itäosa rajautuu suojelualueeseen ja on tuoretta kangasta. Kuviolla on kaksi korpisoistumaa, joista pohjoisempi luontoarvoiltaan parempi. Väliin jää kalliometsää ja kuivaa kangasta. Alueella on myös tuoretta kuusikangasta.
- *Söderkulla* on laaja kallioinen ulkoilualueena käytetty kokonaisuus Söderkullan taajaman lähiympäristössä. Kohteella on useita pieniä ja isompia kuvioita, joilla puusto on muodostunut tai muodostumassa luonnontilaiseksi, niissä on kuolevaa ja kuollutta puuta, latvusaukkoja sekä kerroksellista rakennetta. Alueella on myös puronvarsilehtoa.
- *Karjamansberget*, Grundträsketin pohjoispuolella. Suurin osa kohteen metsistä on yli 130-vuotiasta kalliomännikköä.
- *Stormossenin* luonnonsuojelualueeseen rajautuvia ja sille suojavyöhykkeen muodostavia metsäkuvioita: kuusivaltainen korpikaistale, tuoretta ja kuivaa kangasta.
- *Mjödträsk*, rantaluhtaa, lehtolaikkuja, tuoretta kangasta, soistumaa. (Luontotieto Keiron Oy 2012)

Uudenmaan liiton **maakunnallisesti arvokkaiden luontokohteiden selvitys** sisältää tarkastelualueella pääosin samat kohteet ja rajaukset kuin MALU- ja METSO-selvitysten kohteet ja rajaukset.

- *Söderkullan-Hansaksen metsä, Glamars ja Grundträsket*. Kohde on useiden luontotyyppi- ja yhdistelmäkriteerien perusteella maakunnallisesti arvokas.
- *Sipoonjoen suisto.* Kohteella täyttyvät useat luontotyyppi- ja yhdistelmäkriteerit, ja se on osittain myös lajistokriteerin perusteella maakunnallisesti arvokas. Sipoonlahti on harvinaislaatuinen, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas vuono, jonka rannat ovat kilometrien matkalla rakentamattomat, minkä vuoksi lahti voidaan luokitella maakunnallisesti arvokkaaksi.
- *Falkbergsklobbarna.* Kohde on luontotyyppi- ja yhdistelmäkriteerien perusteella maakunnallisesti arvokas. Lisäarvoa tuo kuuluminen maakunnalliseen ekologiseen käytävään.

- *Massbyn metsät*. Kohde on yhdistelmäkriteerin perusteella maakunnallisesti arvokas. (Manninen ym. 2019)

Tarkastelualueella on lisäksi kaksi **maakunnallisesti arvokasta perinnemaisema- / perinnebiotooppikohdetta**. Molemmat sisältyvät maakunnallisesti arvokkaisiin luontokohteisiin. Perinteisten maatalouden menetelmien, laidunnuksen ja niiton, synnyttäminä perinnemaisema-alueet ovat luontoarvojen lisäksi kulttuuriarvoiltaan merkittäviä.

- *Sibbesborgin* linnavuoren muinaisjäännösalueella oleva kallioketo. Etelään aukeava, jyrkkä kalliorinne on ollut jo kauan karjatalouskäytön ulkopuolella. Sibbesborgilla on hyvä valikoima ketokasveja ja siellä kasvaa myös valtakunnallisesti uhanalainen peltorusojuuri. Kallio ei ole kivilajiltaan aivan karu, koska sillä kasvaa mm. kalliokutrisammalta. Lisäksi on mm. humalaa. Aluetta hoidetaan muinaismuistona. Umpeenkasvu eli mm. tuomien kasvu kallion eteen uhkaa kasvillisuutta.
- *Kallbäckin rantalaidun* on Sipoonjoen suuosassa, joen itärannalla sijaitseva laaja nautakarjan laidun. Laitumella on jokisuun ja -varren rantaniittyä ja tätä reunustavaa kapeaa niitty- ja metsälaidunaluetta. Maisemallisesti alue on komea ja kasvillisuus on ainakin paikoin melko edustava. (Pykälä & Bonn 2000)

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Söderkullan kartanon suunnittelualuetta rajaa jokirannassa Sipoonjoen Natura-alue. Lähimmät luonnonsuojelualueet ovat kartanon itäpuolella oleva Glamarsin vaahterametsä ja pohjoispuolella oleva Söderkullan padon puronvarsilehto. Muut kohteet sijaitsevat etäämmällä Söderkullantien pohjoispuolella.

Suunnittelualueelle ja sen lähiympäristöön on tehty myös luontoselvitys. Siinä on todettu arvokkaiksi kohteiksi Glamarsin vaahterametsä (luonnonsuojelualue) ja sen itäpuolella oleva I luokan METSO-kohde (Luontotieto Keiron Oy 2012). Selvityksessä METSO-kohteen säilyttämistä luonnontilaisena suositellaan ja se voidaan osoittaa kaavassa esimerkiksi luo-alueena. Lisäksi kartanon koko itäpuolinen yhtenäinen metsäalue on rajattu luontoselvityksessä II luokan lepakkoalueeksi, joka tulisi säilyttää mahdollisimman luonnontilaisena. (Vauhkonen 2018)

Maakunnallisesti arvokkaisiin luonnonympäristö- eli MALU-alueisiin on kartanon itäpuolisen metsäalueen lisäksi otettu saman metsän halki kulkeva puronvarsi aina jokeen asti (Salminen 2010).

4.2 Kulttuuriarvot

Sipoonjokilaakso on pitkään asuttua viljelymaisemaa, jonka perustekijät ja rakenne ovat säilyneet vuosisatojen ajan lähes muuttumattomina. Sipoonjoki oli jo varhain tärkeä kulkuväylä Hämeestä Suomenlahden rannikolle. Joen suulla on Sibbesborgin 1300-luvun jälkipuoliskolta olevan linnan sijaintipaikka, joka on säilynyt hylkäämisensä jälkeen lähes koskemattomana. Aikoinaan saarelle rakennetusta linnasta on jäljellä rakennusten perustuksia ja tiiliseiniä. Jokilaakson asutus on sijoittunut varhaiskeskiajalta lähtien viljelyskelpoisten maiden reuna-alueille. Kylät ovat vanhoja, monet jo keskiajalta. Sipoon historiallinen pitäjänkeskus sijoittuu 7 kilometriä tarkastelualueesta jokivartta pohjoiseen. Sipoonjoen varrelle perustettiin 1500- ja 1600-luvuilla Söderkullan, Norrkullan ja Nikkilän säterit. Tarkastelualueen vanhoista kartanoista Joensuun rakennuskanta on 1700-luvun keskivaiheilta ja Söderkullan kartanon päärakennus 1900-luvun alusta. (Itä-Uudenmaan liitto 2007, Uudenmaan liitto 2016)

Varhaisimmat merkit metsänraivauksesta Sipoon alueella on löydetty järvien pohjasedimenttien siitepölyanalyysien avulla. Raivauksen merkit viittaavat kaskiviljelyyn pronssikaudella ja

rautakaudella. Jatkuva viljanviljely ja siten pysyvä asutus alkoi siitepölyanalyysien perusteella viikinkiajalla. (Sarmaja-Korjonen 1994) Arkeologisia löytöjä ei ole kuitenkaan tehty tältä ajalta Sipoosta kuin lähialueiltakaan. Paikannimistön perusteella Sipoossa on todennäköisesti ollut rautakauden lopulla ja keskiajan alussa (eli vuosina n. 1000–1300) hämäläistä asutusta. Rannikko on ollut pääasiassa asumatonta sisämaan kylien nautinta-aluetta. Ruotsalaiset tulokkaat täyttivät luultavasti 1200-luvun lopulta alkaen tyhjän rannikon ja jokilaaksot. Hämäläisväestö sulautui seuraavien kahdensadan vuoden aikana ruotsalaissiirtolaisiin. (Koivisto 2007, Suhonen 2007)

Tarkastelualueen kulttuuriarvot on esitetty **karttaliitteen kartassa 6**. Muinaisjäännökset ja valtakunnallisesti arvokas RKY-alue ovat Museoviraston paikkatietoaineistoa. Maakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet ovat Uudenmaan liiton paikkatietoaineistoa. Sipoon kunnan paikkatietoaineistoa on Sipoon kunnan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvitykset kohteet ja alueet (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006). Västerskogin alueen kohteet ja paikallisesti arvokas tie on poimittu erikseen ao. selvityksistä.

4.2.1 Muinaisjäännökset

Esihistoriallinen aika

Tarkastelualueelta ei ole löydetty merkkejä esihistoriallisen ajan asutuksesta. Kivikauden ja pronssikauden aikana alue on ollut vielä osin meren peittämää saaristoa ja rannikkoa. Nykyistä Itämerta edeltäneen Litorinamerivaiheen alussa, 7000 vuotta sitten meren pinta oli noin 28 m mpy (Kukkonen 1996). Kivikautisia asuinpaikkoja löytyy yleisesti pohjoisempaa Sipoota. Lähimmät kivikautiset asuinpaikat löytyvät kuitenkin aivan tarkastelualueen ulkopuolelta lännestä Immersbybäckenin laakson länsipuolelta Bak-Storängistä Vägaträskin ja Hampträskin välimaastosta. Rannikolle ominaisia pronssi- ja rautakautisia röykkiöitä löytyy puolestaan etelämpää Sipoonlahden suulta. Falbergsklobbarnan lounaispäässä on puolestaan löydetty kvartsilouhos, jonka käyttöikä on epävarma, mutta kallion juurelta löytynyt kivikirves voi antaa viitteitä kvartsiraaka-aineen hyödyntämisestä jo kivikaudella. (Koivisto 2007, Museovirasto 2019)

Kivikautisiksi ajoitettuja irtolöytöjä on tehty kahdesta paikasta tarkastelualueella ja yksi ajoittamaton löytö. Paikoilta ei ole kuitenkaan havaittu mitään kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavaa.

- 1000003932 Massby Lövkulla, poikkikirves
- 1000005242 Immersby Sandbacka, poikkiteräinen kirves
- 1000005241, Kallbäck Skvettbacka, ajoittamaton reikäkivi. (Museovirasto 2019)

753010020 Sibbesborg

Sibbesborg sijaitsee Sipoonjoen länsirannalla noin kilometrin (500 m) päässä merenrannasta. Linna sijaitsee kallio- ja moreeniharjannemuodostuman eteläpäässä. Muodostuma on nykyisin peltojen ympäröimä, mutta kohde on ollut 1600-luvun lopulle asti saarena Sipoonjoen suulla olevassa merenlahdessa. (Museovirasto 2019)

Linna on rakennettu saaren kallioiseen kaakkoispäähän, joka on eristetty ympäristöstään sekä kahdella vallihaudalla että vedenalaisella paaluvarustuksella. Linnan ytimen muodostaa luontainen mäennyppylä, jonka itä-etelä- ja lounaisreunat ovat äkkijyrkät ja länsireunasta koillisnurkkaan on rakennettu valli. Linnankallion rakenteista erottuu maanpinnalle ainoastaan laen lounaisosassa oleva matala kumpare. Päälinnan pohjakaava on nelikulmainen. Paikalla on myös jäännöksiä perustuksista ja tiiliseinistä. Kuninkaan kartastoon on merkitty Sibbesborgin ulomman vallihaudan edustalle tuulimylly. 1700-luvun lopun tuulimyllyn paikan päällä on nykyään vaja. (Museovirasto 2019)

Sibbesborgin kaltaisia linnoja rakennettiin keskiaikaisessa Ruotsissa 1200-luvun puolivälin ja 1400-luvun alun välisenä aikana. Linnaa ei ole kyetty varmuudella ajoittamaan. Esinelöytöjen perusteella rakennus näyttäisi olleen käytössä 1300-luvun jälkipuoliskolla. Jos Sibbesborg ajoittuu 1300-luvun lopulle, voidaan sen mahdollisina rakennuttajina pitää Porvoon voutikuntaa 1300-luvun lopulla hallinneita Bo Jonsson Gripiä ja Jacob Abrahamssonia. Sibbesborg on myös hyvä ehdokas 1390-luvun puolivälin tienoilla kahdessa asiakirjassa esiintyväksi Wartholmiksi. (Museovirasto 2019)

Kohde kuuluu **valtakunnallisesti merkittäviin muinaisjäännöksiin** (Maiseman muisti 2001) ja sitä hoidetaan muinaismuistona. (Museovirasto 2019)

Historiallinen aika

Tarkastelualueen muut muinaisjäännökset ovat historialliselta ajalta. Kohteet ovat lähinnä vanhoja kylätontteja tai muita vanhoja asuinpaikkoja sekä myllyn paikkoja. Vanhoja kylätontteja on ollut jokaisessa tarkastelualueen historiallisessa kylässä: Massbyssä, Skräddarbyssä, Immersbyssä ja Kallbäckissä. Myllyn tai padon paikkoja on ollut viisi Pilvijärvestä laskevan puron varrella, näistä yksi on tuhoutunut Hansasin asutuksen alle. Lisäksi Immersbyn kylässä on yksi. Tiiliruukkeja on toiminut alueella useampi eri aikoina. Sipoonjoen suistosta on lisäksi löydetty yksi hylky venesataman ruoppausten yhteydessä. (Museovirasto 2019)

Massby-Söderkulla

Sipoon pitäjän keskiaikaisiin kantakyliin kuuluva Massby mainitaan ensimmäisen kerran 1442. Massby jakaantuu Sipoonjoen itärannalla olevaan Stor Massbyyn ja sitä vastapäätä joen toisella puolella olevaan Lill Massbyyn. Massbyyn kuului vuonna 1543 16 tilaa. Tiloista tunnetaan nimeltä Glamars, Glasas, Heikjeppas, Jeppas, Kavels, Kuus, Pelles, Staffas ja Styrmans. Kylästä muodostettiin vuonna 1556 Massbyn latokartano, joka toimi kuitenkin vain vuoteen 1561 saakka. Vuonna 1563 kylästä oli jäljellä edellä mainitut yhdeksän tilaa. Kadonneista tiloista kolme oli luovutettu Norkullan Hans Eriksonille, Ekelöf. Kahdesta tuli Söderkullan kartanon perusta Söderkullan säteri. Kolmannesta muodostettiin rälssitila Danielsbacka, myöhempi Söderkullan torppa. Neljä muuta oli luovutettu kahdelle helsinkiläiselle porvarille sopimusverotiloiksi. Sopimusverotiloista oli 1600-luvun lopulla jäljellä kaksi: Ivars ja Blåfields (Hansas). Heikjeppas oli autiona suuren osan 1600-luvusta ja sitä alettiin käyttää uudelleen vasta vuonna 1706. Glasas oli autiona 1660-luvulta vuoteen 1691. (Rantanen & Kuvaja 1994)

Massbyssä oli 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa kymmenen tilaa jakaantuneena viidelle tonttimaalle: 1) Stor-Massby=Jeppas, Staffas, Ivars, Pellas, Blåfields, Glasas ja Heikjeppas (Nybondas); 2) Glamars; 3) Söderkulla; 4) Lill-Massby=Kavals, Styrmans ja Kuus ja 5) Söderkulla torp (=Danielsbacka torp). (Rantanen & Kuvaja 1994)

Stor-Massbyn kylätontti on luultavasti sijainnut tiilitehtaan perustuksen pohjoispuolella vedenottamon kääntöpaikan ja Söderkullantien luona. Lill-Massbyn vanhalla kylätontilla on edelleen Kuusin tila. Kavals on ollut sijainnut jo pitkään vain hieman etelämpänä. Danielsbackan torpan todennäköisellä paikalla on entinen koulu, joka on toiminut myös koulumuseona, nykyään asuintalona. (Suhonen 2007)

Kiinteät muinaisjäännökset:

- 1000001353 *Söderkullan mylly,* vesimylly, pato
- 1000001351 *Söderkulla Galthagen*, vesimylly, pato
- 1000001349 *Söderkulla Harubergen*, vesimylly, pato
- 1000001350 *Söderkulla Molnträsket*, vesimylly, pato

- 1000010859 *Stor-Massby*, asuinpaikka, kylänpaikka
- 1000010861 *Massby, Glamars*, asuinpaikka, kylänpaikka. (Museovirasto 2019)

Muu kulttuuriperintökohde:

- 1000010858 Massby, Söderkulla, kylänpaikka
- 1000010862 Massby, Söderkulla/Danielsbacka torp
- 1000010860 Massby, Lill-Massby. (Museovirasto 2019)

Muinaisjäännösrekisteristä on poistettu tuhoutuneena kohteena Söderkulla Hansas (1000001352): myllyn ja padon jäännökset ovat jääneet pitkälti omakotitalojen ja ulkoilutien alle. (Museovirasto 2019)

1000001378 Söderkullan tiilitehdas.

Ensimmäinen tiiliruukki toimi Söderkullan kartanon mailla jo 1700-luvun puolivälissä. Silloisen tiiliruukin paikkaa ei tunneta. Topografian perusteella parhailta ruukin paikoilta vaikuttaneilla kohdilla on nykyään omakotitaloja. Söderkullan tiilitehdas toimi 1880-luvun lopulta 1950-luvun alkuun. Tiilitehtaan alue sijaitsee Massbyn vanhan kylätontin Stor-Massbyn päällä Sipoojoen itäpuolella. Tiilitehdas on merkitty muinaisjäännösrekisteriin muuna kulttuuriperintökohteena. Tiilitehtaan jäännökset sijaitsevat Sipoonjoen itäisellä rantaterassilla olevassa harvassa lehtimetsässä. Näkyvillä on noin 40 metriä pitkä ja 22 metriä leveä betoninen kivijalka. Turpeen alta erottuu paikoitellen betonilattia. Rakennuksen ympärillä on oja. Maassa on runsaasti tiilimurskaa ja kattotiilien kappaleita. Tiilitehtaan länsipuolella on harmaakivinen lastausramppi, kaakossa pieni rakennuksen pohja ja etelässä savenottoalue. (Väisänen 2019, Museovirasto 2019)

Skräddarby

Skräddarby mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1540. Kylässä oli tuolloin viisi tilaa. Nimeltä vanhoista tiloista tunnetaan Litens ja Knaggis. 1600-luvun lopulla Skräddarbyn kylän alueella oli kolme tonttimaata: 1) Knaggis, Litens; 2) Säteri ja 3) torppa. Säterin tontti on pysynyt käytössä nykyaikaan. (Rantanen & Kuvaja 1994, Suhonen 2007)

- 1000010893 Skräddarby, Säteri (Joensuun kartano), muu kulttuuriperintökohde
- 1000010894 Skräddarby, Knaggis, Litens, kylätontti, kiinteä muinaisjäännös
- 1000010895 Skräddarby, autio, mahdollinen muinaisjäännös, kylänpaikka
- 1000001348 Skräddarby Joensuun kartano, kylänpaikka, mahdollinen muinaisjäännös.
- 1000018599 Sipoonjoki, puinen hylky, kiinteä muinaisjäännös. (Museovirasto 2019)

Muinaisjäännösrekisteristä on poistettu torpan paikka (1000010896) ja Skräddarbyn tiiliruukki (1000001347), jotka ovat tuhoutuneet Porvoon moottoritien rakentamisen yhteydessä. (Museovirasto 2019)

Kallbäck

Kallbäck on mainittu asiakirjassa 1442. Vuonna 1543 Kallbäckissä oli tilat Eutas, Rusas ja Skraflas. 1700-luvun lopulla kylän tilat olivat kahdella eri tontilla: 1) Eutas, Rusas; 2) Skraflas. (Rantanen & Kuvaja 1994)

- 1000010842 *Kallbäck, Eutas, Rusas*, kylänpaikka, kiinteä muinaisjäännös
- 1000010843 *Kallbäck, Skraflas*, kylänpaikka, muu kulttuuriperintökohde. (Museovirasto 2019)

Immersby

Immersby ilmaantuu lähteisiin vasta uuden ajan alkupuolella. Immersbyssä oli vuonna 1543 seitsemän tilaa ja vuonna 1544 11 tilaa. Kylän 1500-luvun tiloja olivat mm. Bertas, Grisas, Kuras, Lass-Jontas, Nybondas, Valborgs, Broas, Högbacka ja Mågs. 1600-luvulla Immersbyssä oli myös säteri. Immersbyn säteri palautettiin 1680-luvun reduktiossa takaisin kruunulle. Immersby koostui 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa yhdeksästä tilasta, jotka olivat jakaantuneet neljälle tonttimalle: 1) Storby=Bertas, Kuras, Lassjontas ja Mågs; 2) Grisas; 3) Linby=Högbacka, Nybondes ja Valborgs; 4) Broas. (Rantanen & Kuvaja 1994)

Immersbyn Broarsissa toimi 1750- ja 1760-luvuilla tiiliruukki. Inventoinnissa ei löydetty talon lähiseudulta merkkejä ruukista. (Suhonen 2007)

- 1000001355 Immersby Broars, vesimylly, kiinteä muinaisjäännös
- 1000010838 Immersby, Storby, kylänpaikka, muu kulttuuriperintökohde
- 1000010839 Immersby, Linby, kylänpaikka, muu kulttuuriperintökohde
- 1000010840 Immersby Broars, kylänpaikka, muu kulttuuriperintökohde
- 1000010841 Immersby, Grisas, kylänpaikka, muu kulttuuriperintökohde. (Museovirasto 2019)

4.2.2 Rakennettu kulttuuriympäristö ja kulttuurimaisema

Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelymaisema on **valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö** eli **RKY**-alue. Sibbesborg kuuluu parhaiten säilyneisiin Ruotsin valtakunnan 1300-luvun jälkipuoliskon linnojen sijaintipaikkoihin. Poikkeuksellisen arvokkaaksi linnasaaren tekee se, että paikka on säilynyt hylkäämisensä jälkeen lähes täysin koskemattomana. Sibbesborgin merkitystä lisää Sipoonjoen suun maisemassa yhä selkeästi havaittavissa oleva keskiaikainen kerrostuma. Linna on rakennettu Sipoonjoen suulla olevalle saarelle. Maankohoamisen vuoksi entinen linnasaari on tällä hetkellä peltojen ympäröimä ja merenlahti on etääntynyt noin kilometrin päähän. Linnasaaren ympärillä avautuu vuosisatoja viljelyksessä ollut Sipoonjokilaakson peltomaisema. Sibbesborgin koillispuolella on Söderkullan entisen latokartanon talouskeskus. Voimassa olevassa vuoden 2009 inventoinnissa alue on tiukemmin rajattu kuin aiemmassa vuodelta 1993 olevassa inventoinnissa. (Museovirasto 2009)

Sipoonjokilaakson kulttuurimaisema on arvioitu **maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi** Uudenmaan liiton vuoden 2012 inventoinnissa. Maisema-alueen rajaus sisältää kauttaaltaan jokilaakson viljelysmaat asutusreunoineen aina Nikkilästä jokisuuhun ja Sipoonlahden rannoille. Tarkastelualueella myös Immersbybäckenin laakso kyläalueineen sisältyy maisema-alueeseen. Massbyn, Hansasin luota etelään maisema-alue noudattelee vuoden 1993 inventoinnin RKY-alueen rajausta, Sipoonlahden kulttuurimaisemaa (Museovirasto & ympäristöministeriö 1993). (Uudenmaan liitto 2016)

Uudenmaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tiet ja reitit -selvityksessä tarkastelualueen halki kulkeva *Valtatie 7* on nostettu esiin **maakunnallisesti merkittävänä**. 1930-luvulla valmistunut reitti kulkee nykyään tienä 170 uudemman moottoritien rinnalla. Sipoon kohdalla tien nimenä on Uusi Porvoontie. Tie on alueellisesti merkittävä, yksi ensimmäisistä pääkaupunkiseudun valtateistä. Se on säilynyt hyvin linjauksensa ja ympäristön kannalta Kehä III:lta miltei Porvoon keskustaan asti. Reitti tarjoaa miellyttävän viljelymaisemassa kulkevan vaihtoehdon Helsingin ja Porvoon välille. Vanha tie on linjattu seurailemaan asutusta ja peltoaukeita, jotka rytmittävät kulkua. (Uudenmaan liitto 2014)

Sipoon kunnan alueen **rakennusperintöä** on inventoitu viimeksi 2005 (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006). Aiempi koko kunnan kattava rakennuskulttuuri-inventointi on vuodelta 1982 (Perkkiö 1982). Eteläisen Sipoon kulttuurihistoriallisia kohteita on tarkasteltu myös vuonna 1998 (Enbom 1998).

Vuoden 2005 inventoinnissa alueet ja kohteet on arvotettu luokkiin 1-3/3. Näistä luokkaan 1 ja 1-2 kuuluvat ovat kaava-alueen arvokkaimpia kohteita, joiden joukosta saattavat myöhemmin löytyä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet. Luokkaan 2 on luettu sellaiset kohteet, jotka sisältävät luokkien 1 ja 1-2 ominaisuuksia, kuitenkin säilyneisyytensä ja esteettisen arvonsa suhteen jonkin verran vähäisemmässä määrin. Niillä on oma paikallinen merkityksensä. Luokkaan 3 kuuluvat alueet ja kohteet ovat ylittäneet inventointikynnyksen, mutta niitä ei ole kuitenkaan nähty aiheelliseksi arvottaa. Inventoinnissa luokkiin 1 ja 1-2 kuuluvien alueiden ja kohteiden säilyminen on inventoinnin perusteella turvattava. Luokkiin 2 ja 2-3 kuuluvien, paikallisia arvoja sisältävien alueiden ominaislaadun säilyminen on lisäksi turvattava. Luokkaan 2 sisältyvien kohteiden säilymistä pidetään inventoinnin perusteella paikallisesti tärkeänä ja säilymisen turvaamista erittäin suotavana. (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006)

Vuoden 2005 inventoinnissa on tarkasteltu myös **kulttuuriympäristökokonaisuuksia**. Tarkastelualueella ensimmäiseen arvoluokkaan kuuluvat Sipoonlahden kulttuurimaisema, Söderkullan kartano ja Massbyn viljelylaakso ja Immersbyn viljelylaakso, toiseen arvoluokkaan kuuluu Knaperbacka-Kavelkärr ja osin Kallbäckin viljelylaakso. (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006)

Sipoonlahden kulttuurimaisema (99901)
Vuoden 1993 RKY-inventoinnin mukainen alue. Monipuolinen maisema historiallisesti, luonnonolosuhteiden kannalta ja kulttuurimaisemana. Sipoon asuttamisen portti, viljelymaisema, kartanokeskittymä. Jokisuussa on Sibbesborgin muinaislinna. Söderkullan, Joensuun (Skräddarby, Hedvigsberg), Hitån ja Eriksnäsin kartanot puutarhoineen, peltoineen. Laidunmaisemia. Rannoilla osin jylhät korkeat kalliorannat, vaihtelevat metsät kallioisista mäntymetsistä lehtoihin, osin vehmasta ruovikko- ja rantaniittymaisemaa.

Söderkullan kartano ja Massbyn viljelylaakso (41901)
Osaksi säilynyt viljely- ja kartanomaisema, jolla historiallisia ja maisemallisia arvoja. Monia vaiheita kokenut alue: Kuninkaankartano 1500-luvulla, kartano, torppia, Stor-Massby ja Lill-Massbyn tilat 1700-luvulla, tiilitehdas 1700-luvun puolelta välistä, muuta teollisuutta 1900-luvulla, koulutustoimintaa, ym. Rippeitä kartanopuistosta. Kartanosta on kauniit näkymät laajaan viljelylaaksoon. Osa pelloista viljellään edelleen. Kartanon ympäristö on muokattu uusia käyttömuotoja varten. Osa vanhasta niitystä on nurmipintaisena suurena luonnollisena amfiteatterina, jossa pidetään kesätapahtumia, kokous- ja yleisötilaisuuksia varten on rakennettu paikoitusalueet Söderkullantien ja kartanon väliselle alueelle. Puisto on rapistunut, osa vanhasta puustosta, varsinkin koivut, on huonossa kunnossa. Uusia koivuriviä on kasvatettu tienvarsivesakosta. 1800-luvun romanttisen puutarhan kaarevia polkuja on säilyneet, samoin korkeaksi kasvanut kuusiaita, tammia ja lehmuksia, eri lehtikuusia, isotuomipihlaja-ryhmiä, ym. Kartanon tulopuolen paikoitusalueet ovat materiaaleiltaan ja kasvilajeiltaan vieraita ympäristössä, terijoensalavat ja betonireunakivet sopivat huonosti vanhassa ympäristössä. 1930 kartanopuiston reunoilla oli useita hyötypuutarhoja ja hedelmätarhoja. Kartanon vierestä joelle johti suora, kujanteeksi istutettu tie. Kujanne on hävinnyt mutta rippeitä suuresta hyötypuutarhasta ja hedelmätarhasta on jäljellä. Vanhan kulttuurimaiseman piirre on puusaarekkeiden vanhojen puiden latvusten leveä muoto. Kartanoympäristölle ominaista on lukuisat, kaukaa erottuvat terävähuippuiset pihdat lähimetsiköissä.

Immersbyn viljelylaakso (41301)
Hyvin säilynyt, ehyt kokonaisuus. Erittäin vaihteleva maisema, pienipiirteiset, korkealla laaksonrinteillä sijaitsevia, metsän suojaamia sekä laakean peltolaakson vieressä olevia tiloja. Latoja peltoalueilla. Sipoon vanhinta viljelymaisemaa.

Knaperbacka – Kavelkärr (41903)
Metsien rajaama, pienten puustosaarekkeiden jäsentämä peltolaakso. Saarekkeilla maamerkinomaisia suuria kuusia. Pientiloja metsänrajojen tuntumassa. Kauniisti peltolaakson rajalla kulkeva tie. Viljellään edelleen. Peltolaakso on metsien rajaama ja suuria kuusia kasvavien puusaarekkeiden jäsentämä. Kaunis pitkä näkymä laakson läpi.

Kallbäckin viljelylaakso (41401)
Säilynyt kulttuurimaisema. Sipoonjoen ja Kallbäck-puron alavaa suistoaluetta, reunoiltaan voimakkaasti kumpuilevaa maastoa. Maisema on säilyttänyt perinteisen leiman. Skraflasin nautakarja laiduntaa edelleen kosteilla rantaniityillä. Laitumet jatkuvat etelään rantaa myöten osaksi myös kapeana metsälaidunalueena ja rinneniittynä. Vanha kauniisti kiemurteleva tie, Eriksnäsintie, joka näkyy jo Kuninkaankartassa, kulkee Skraflasin pihapiirin ja laidunmaiden välissä. Tie on nykyisin vilkkaasti, osaksi raskailla kulkuneuvoilla liikennöity. Koko alueella on paljon vanhan kulttuurimaiseman piirteitä. Laakson itäpuolella on laidunmaisemalle tyypillinen metsänreuna, jossa metsänreunan pensaskerros ja puiden alimmat oksat on syöty. Pihapiirit on hyvin hoidettu, mm. kiemurtelevan Gunnarsintien varren yhtenäiset puutarhat, missä rakennusten, aitojen ja piharakenteiden väritys ja materiaalit muodostavat harkittuja kokonaisuuksia. Eutasin ympärillä on ollut perinteinen 1800-luvun lopun maisematyylinen puutarha. Rakennus toimi välillä kansakouluna, mutta puutarha liittyy luultavasti läheisesti rakennukseen, jonka esikuvien yhteyteen (Koivuniemi, ehkä Tullisaaren kartano) kuului myös puutarha. Puutarhaa kunnostettiin v. 2004, pihajäsentelyä on ehkä siinä yhteydessä muutettu, mutta yleisilme on säilynyt perinteisenä, ja sekä vanhaa puustoa että pensaslajeja on säilynyt. Vain harvalla talonpoikaistalolla oli koristepuutarha 1900-luvun alussa.

(Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006)

Eteläisen Sipoon kulttuurihistoriallisia kohteiden inventoinnissa on nostettu esiin *Hansaksentie.* läkäs paikallistie ja vanha asutus muodostavat ehjän kulttuurimaiseman. (Enbom 1998) Kapea tie on säilyttänyt vanhan linjauksen ja sen varrella on säilynyt vanhaa rakennuskantaa ja pihapiirejä. Uudempikin rakentaminen on suurelta osin sovitettu hyvin perinteiseen rakentamiseen ja kylämiljööseen.

Rakennusperintökohteista tarkemmin on tässä kuvailtu suunnittelualueita lähimmät tarkastelualueella Massbyssä ja Söderkullassa sijaitsevat kohteet. Immersbyn ja Kallbäckin kohteet on kuvailtu tässä lyhyemmin, sillä suunnittelualueet eivät ole niihin välittömässä yhteydessä. Vuoden 2006 rakennusperintöselvityksessä arvoluokkiin 1, 1-2 ja 2 kuuluvista kohteista on inventointikuvaukset, arvoluokkiin 2-3 ja 3 kuuluvista kohtaista ei ole kuvauksia. Kohteiden säilyneisyyttä ei ole pystytty tarkistamaan tämän työn puitteissa.

Söderkulla, Hansas, Sipoonjoen itäpuoli

- *Söderkullan kartano* (419001) Sipoonjoen rannalla sijaitseva, vuonna 1577 perustettu entinen rälssisäteri ympäröivine puistoineen. Aikanaan suuri alueellinen vaikuttaja, laajat, jonka maille perustettiin Söderkullan tiilitehdas 1800-luvulla. Kartanon yhteydessä toimi myös maanviljelyskoulu. Jugendtyylisen päärakennuksen vuodelta 1908 suunnitellut Karl Lindahl, muutossuunnitelma Jarl Ekelund. Uusgoottinen viljamakasiini, 1800-luvun puolivälistä sekä muita ulkorakennuksia. Rakennus on toiminut terveyshoitolana, jolloin peruskorjauksen yhteydessä mm. saniteettitilojen määrää kasvatettiin. Rakennusaikansa ja -tyyppinsä hyvä edustaja, paikallishistorialliset ja rakennushistorialliset arvot, maiseman kannalta tärkeä, tärkeä maamerkki. Arvoluokka 1.
- *Vita Villan* (419002) Rakenteeltaan poikkeava (pystyhirsiasuinrakennus) asuinrakennus 1700-luvun lopulta. Tila on kuulunut Söderkullan kartanoon ja liittyy oleellisesti kartanon historiallisiin vaiheisiin. Puutarhainen pihapiiri, piharakennukset. Talossa toiminut metsänvartijakoulu.

Omaleimainen, rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, maiseman ja ympäristökokonaisuuden kannalta tärkeä. Arvoluokka 1.

- *Smidistuga* (419003) Pienehkö mäkitupamainen asuinrakennus, Söderkullan kartanon alustalaistupa. Rakennusvuosi 1841. Rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.
- *Hansas k 069 t 3* (419004) Pienehkö mäkitupamainen asuinrakennus. Jokseenkin hyvin säilynyt, osin vuoraamaton hirsirakennus. Mahdollisesti Söderkullan kartanoon liittyviä alustalaisrakennuksia. RHR 1920, voi olla vanhempikin. Paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Hansas k 066 t 1* (419005) Pitkänomainen yksikerroksinen asuinrakennus, joka muistuttaa kahta muuta Hansaksentietä (tien toisella puolella) rajaavaa taloa. Sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla. RHR 1920, voi olla vanhempikin. Ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Henriksdal* (419006) Pitkänomainen, yksikerroksinen asuinrakennus, joka Ekbackan talon tapaan rajaa peltoa ja tietä osana rivimäistä kylämaisemaa. RHR-tietojen mukainen rakennusvuosi 1800. Tien toisella puolella samalla kiinteistöllä Hansaksentien maisemaan kuuluvia ulkorakennuksia. Rakennuksessa toimi jonkin aikaa Axel Ingmanin kauppa. Rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.
- *Ekbacka* (419008) Nykyisin Staffas nimellä kulkevan kiinteistön naapurina, Stor-Massbyn historialliseen kyläalueella sijaitseva pitkänomainen yksikerroksinen asuinrakennus, joka rajaa Hansaksentietä. Sijaitsee maisemallisesti avoimella ja erittäin näkyvällä paikalla pellon laidalla, osana rivimäistä kyläkokonaisuutta. Paikallishistorialliset arvot, maiseman ja ympäristökokonaisuuden kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Staffas* (419009) Staffas on Massbyn kylän alkuperäisiä kantatiloja. Liitettiin 1860-luvulla Söderkullan kartanoon. Talousrakennuksia ja asuinrakennuksen käsittävä tilakeskus sijaitsee maisemallisesti avoimella ja näkyvällä paikalla peltoaukean perällä. Kuuluu rivimäiseen kyläkokonaisuuteen. Ollut veroaugmenttitila. Paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. arvoluokka 2.
- *Hansas k 064 t 3* (419011) Söderkullan kartanon entisiä työväenasuntoja. Puurakenteinen, valkoiseksi rapattu rakennus. Vaikuttaa jokseenkin alkuperäisellään säilyneeltä kokonaisuudelta. Omaleimainen, paikallis- ja rakennushistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.
- *Hansas k 063 t 1* (419012). "Norge" nimellä tunnettu Söderkullan kartanon työväenasuinrakennus, samanlainen kuin edellä mainittu. Arvoluokka 1-2.
- *Hansas* (419013) Seuraintalo (Södra Sibbo ungdomsföreningen), rakennettu 1908 ja täten Sipon vanhin varta vasten seuraintaloksi rakennettu rakennus. Rakennusajankohdalle tyypillisiä jugendaiheita ulkoarkkitehtuurissa. Lisäksi myöhempiä lisäyksiä. Rakennuksessa toiminut jonkin aikaa Massby småskola. Myös puhelinkeskus on vuokrannut tiloja seuraintalosta. Rakennuksessa oli alkujaan koristeellinen, kaksikerroksinen avokuisti ja parveke. Paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Ahokallio* (419014) "Bergströms stuga" nimellä tunnettu asuinrakennus Hansaksen seuraintalon läheisyydessä. Kuuluu Söderkullan kartanon valkoisiksi rapattuihin, puurakenteisiin työväenasuntoihin. Talossa asuin kerran "Herr Metall", oikealta nimeltään Järn-niminen mies. Paikka tunnetaan myös omasta kummituksestaan, joka on pieni eukko, jolla on ruudullinen esiliina ja raidallinen hame. Omaleimainen, rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.
- *Ahokallio* (419016) po. *Massbybacka.* Kaksi päärakennusta, joista ainakin toinen mahdollisesti 1800-luvun puolivälistä. Kaksi asuinrakennusta, joista tod. näk. vanhempi eteläisempi, pienehkö pitkänurkkainen rakennus. Kuistit lisätty 1900-l:lla. Suurempi kaksikerroksinen, poikkipäädyllinen rakennus. Lisäksi talousrakennuksia ja sauna. Maisemallisesti komealla paikalla mäen laella, näkymät Sipoonjokilaaksoon. Rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.

- *Sipoonjokilaakso, kaksi talousrakennusta* (419017) Maisemallisesti erittäin näkyvällä paikalla, Söderkullantien ja Sipoonjoen maisemassa sijaitsevat talousrakennukset. Hirsirakenne. Ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Molnträsket* (419018) Pienehkö torppamainen rakennus, ei rhr tietoja. Uimarantaan liittyvien toimintojen käytössä. Paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Östergård* (419020) Grundträsketin pohjoispuolella vuonna 1912 valmistunut päärakennus. Nykyisin pitkähkön metsätien päässä sijaitseva pelto ja pihapiiri muodostavat idyllisen pienmaiseman. Paikalle merkitty Senaatinkartastoon Inmans niminen talo. Senaatinkartastoon merkityt pellot pääosin metsittyneet. Ympäristöä rikastuttava, maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.
- *Vassboda* (419024) "Centrum", Hilma Lindqvistin kaupan rakennus, joka avattiin 1946. Centrumin rakennus on säilynyt ulkoasultaan miltei alkuperäisellään laajentuneen liikenneväyän varrella. Vieressä vanhempi Lindqvistin kaupan rakennus. Arvoluokka 2.

Massby, Lill-Massby, Sipoonjoen länsipuoli

- *Rauhamäki* (419031) Kaksikerroksinen, poikkipäätyinen asuinrakennus Massbyssä. Sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla. RHR 1920, voi olla vanhempikin. Rakennus vaikuttaa suurimmitta muutoksitta säilyneeltä. Tiilikatto. Pysty-vaaka-pysty jako julkisivussa, T-ikkunat. Arvoluokka 1-2.
- *Massby, koulu* (419032) Koulurakennus vuodelta 1896. Rakennuksessa toiminut koulumuseo. nykyään asuinkäytössä. Maisemallisesti kauniilla paikalla, kukkulalla Sipoonjoen varrella. Nykyinen ulkorakennus vuodelta 1947. Päärakennuksessa joitain muutoksia, väritys. Rakennustyyppinsä hyvä edustaja, paikallishistorialliset ja käyttötarkoitukseen liittyvät arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1.
- *Solbacka* (419033). Sijaitsi koulun läheisyydestä Ingman Groupin tontilla, purettu 2010-luvun vaihteessa.
- *Solbacka* (419034) Jugendaiheinen pienehkö asuinrakennus Styrmansin tilan välittömässä läheisyydessä. Rakennusaikansa hyvä edustaja, rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1-2.
- *Styrmans* (419035) Styrmans on Lill-Massbyn alkuperäisiä kantatiloja, joka mainitaan jo 1543. Nykyinen päärakennus sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla mäen rinteessä Kuusia ja Kavalsia etäämmällä Sipoonjoesta. Puistomainen pihapiiri, vanhaa puustoa, aitta, piharakennuksia ja suuria vanhahkoja maatalouteen liittyviä talousrakennuksia. Päärakennus vuodelta 1898, ullakkokerroksen ikkuna myöhempää perua. Rakennusaikansa hyvä edustaja, rakennushistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1.
- *Violatorp* (419037) Pienehkö torppamainen, hyvin säilynyt asuinrakennus, rhr 1920. Rakennusta ehkä korotettu alkuperäisestä, mutta perinteiseen tapaan. Maisemallisesti näkyvällä paikalla Mågsängenin peltoaukean laidalla. Maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Kavals* (419038) Kavals on Lill-Massbyn kyläalueeseen kuuluva kantatila. Maisemallisesti näkyvällä paikalla Massbyntien varrella sijaitseva tila. Hyvin säilynyt pihapiiri aittoineen, 1930-luvun jälkeen rakennettu mielenkiintoisen näköinen navetta. Lill-Massbyn suurin tai ainakin vaikutusvaltaisin tila historiansa aikana. RHR 1920, voi olla vanhempikin. Päärakennuksessa uudemmat ullakkokerroksen ikkunat, muuten jokseenkin 1930-luvun valokuvaa vastaava asu. Rakennusaikansa hyvä edustaja, rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1.
- *Kuus* (419039) Söderkullantien maisemaan näkyvä rakennusryhmä, jossa on ollut jokseenkin tiiviisti sijoittuneena kaksi asuinrakennusta ja talousrakennuksia. Nykyisellään lähimaisema ja sijoittelu ovat säilyneet, mutta päärakennukset peruskorjattu tai uudisrakennettu. 1800-l:n alkupuoli, peruskorjaus 1980-90-luvulla. Kuusin päärakennus ja luhti ovat vuodelta 1749 (Sjöholm 1998). Talousrakennukset säilyneet, vastapäätä päärakennusta luhtiaittoja, tiilinavetta, talousrakennus hieman etäämpänä. Ingmans lantahandel kauppa toimi Kuusissa 1900-luvun alusta aina 1970-luvulle. Nykyään Kuusin pihapiirissä toimii päiväkoti. Paikallishistorialliset arvot, maiseman kannalta tärkeä. arvoluokka 2.

- *Bergshyddan* (419040) Pienehkö, matala hirsinen asuinrakennus, jonka rakennusvuodeksi rhr:ssä annettu 1750. Sijaitsee mäen laella, vanhaa havupuustoa. Kokonaisuudessaan jokseenkin hyvin säilynyt hirsinen asuinrakennus 1700-luvulta. Päädyn ikkunat uusia, kuisti uudempaa perua. Rakennus- ja paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 1.
- *Mågsintie 48* (419041) Immersbyn kyläalueen laidalla, senaatinkartastossa kyläalueeseen kuuluvalla paikalla sijaitseva pienehkö asuinrakennus. Mahdollisesti alun perin sotilastorppa. Rakennusta uudistettu perinteisessä hengessä. paikallishistorialliset arvot, ympäristökokonaisuuden kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.
- *Björkbacka* (429001) Asuinrakennus, rakennettu 1900. Maisemallisesti näkyvällä paikalla Massbyn tien maisemassa, Sipoonjokeen viettävien peltojen laidalla. Kaksikerroksinen rakennus, keskifrontoni julkisivussa. Pihapiiri. Ympäristö-kokonaisuuden ja maiseman kannalta tärkeä. Arvoluokka 2.

Immersby

- *Söderäng* (413010) Perinteiseltä vaikuttava tilakeskusryhmä. Arvoluokka 2
- *Söder-Bertas* (413011) Lähellä alkuperäistä säilynyt rakennusryhmä. Immersbyn kylän vanhimpia taloja. Päärakennus 1750. Arvoluokka 1
- *Lönnkulla* (413012) Rakennusryhmä on hyvin säilyttänyt perinteisen ulkoasunsa ja maisemallisen kokonaisuutensa. Arvoluokka 1.
- *Sandbacka* (413014) Immersbyn kylämaisemaa muodostava tilakeskus. Päärakennus n. 1920-40-l:n asussa, vanhempia aitta- ja talousrakennuksia. Arvoluokka 1-2.
- *Bys-Bertas* (413017) Kylän vanhimpia jäljellä olevia rakennuksia, maisemallisesti näkyvällä paikalla. Päärakennus 1735. Pihapiirissä vanhat aittarakennukset, uudempi navetta sekä sauna. Arvoluokka 1.
- *Ullanmäki* (413018) Osa kylänmäen kokonaisuutta. Aiemmin Kuras-nimellä, päärakennus on purettu ja tilalle rakennettu uusi. Aittoja jäljellä. Arvoluokka 2.
- *Lill-Lassas* (413019) Maisemallisesti erittäin näkyvällä paikalla sijaitseva tilakeskus. Päärakennus 1930-luvulta. Mahdollisesti vanhempia aittarakennuksia. Arvoluokka 1.
- *Immersbyn VPK:n talo* (413020) Rakennustyyppinsä hyvä edustaja. Rakennuksen nykyasu lienee n. 1950-luvulta. Arvoluokka 1-2.
- *Nyåker* (413022) Todennäköisesti entinen torpparakennus Immersbyn kylä-maisemassa. Nykyisen päärakennuksen vanhimmat osat 1910-luvulta. Arvoluokka 2.
- *Skogstorpet* (413023) Skogstorpet on entinen torpparakennus, vanhimmat osat ovat vuodelta 1890. Kokonaisuus sijaitsee maisemallisesti kauniissa paikassa. Arvoluokka 2.
- *Bysbacka* (413026) Maisemallisesti näkyvällä ja kauniilla paikalla. rhr 1920, voi olla vanhempikin. Arvoluokka 1-2.
- *Broars* (413027) Immersbyn alkuperäisiä tiloja. Rakennuspaikka maisemallisesti kaunis. Päärakennus uusi, talousrakennusten joukossa vanhoja. Arvoluokka 2.
- *Pitkäkallio* (413028) Suullisen tiedon mukaan kiinalaisten linnoitustyöläisten asuinmökki. Pieni, yksihuoneinen mökki lähellä Broarsin tilaa. Arvoluokka 2.
- *Högbacka* (413032) Immersbyn alkuperäisiä tiloja. Pihapiiri säilynyt, uudempia suurehkoja perinteiseen tyyliin toteutettuja talousrakennuksia. Arvoluokka 1-2.
- *Walborgs* (413033) Immersbyn alkuperäisiä tiloja. Maisemallisesti sekä näkyvällä että kylän pienmaisemaa muodostavalla paikalla. Päärakennus 1920-luvulta. Arvoluokka 1.
- *Nybondas* (413034) Immersbyn alkuperäisiä tiloja. Maisemallisesti sekä näkyvällä että kylän pienmaisemaa muodostavalla paikalla. Päärakennus 1920-luvulta. Arvoluokka 2.
- *Grankulla* (413036) Torppamainen rakennus, joka sijaistee maisemallisesti erittäin kauniisti. Säilynyt kokonaisuus. Arvoluokka 1.
- *Stenbacka* (413037) Sijaitsee maisemaan hyvin näkyvällä paikalla. rhr 1920. Arvoluokka 2.

Kallbäck

- *Villatwilling* (414001) Eutas nimellä ennen. Entisen rusthollin uusrenesanssityylinen päärakennus 1800-luvun loppupuoliskolta. Arvoluokka 1.
- *Skraflas* (414002) Kallbäckin kantatiloja. Aitat säilyneet. Vanha asuinrakennus tyypillinen pienehkö tupa. Tilan päärakennus uusi. Arvoluokka 1-2.
- *Ruxas* (414003) Kallbäckin kantatiloja. Lähellä 1900-luvun taitteen asua säilynyt kokonaisuus. Arvoluokka 1-2.
- *Kallbäckin VPK:n talo* (414004) Rakennustyyppinsä hyvä edustaja. Tiemaisemassa näkyvällä paikalla sijaitseva ja sitä muodostava kokonaisuus. Arvoluokka 1-2.
- *Tallbacka* (414005) Tyypillinen 1920-30-luvun talo. Lisäksi suurehko navetta ja pihapiiri tiemaisemassa. Arvoluokka 2.

(Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006)

Skräddarby ja Massbyn lounaisosat

Vuoden 2006 inventoinnissa ei ollut Skräddarbyn aluetta mukana, joten mm. Joensuun kartanoa ei ole inventoiduissa kohteissa. Skräddarbyn alue ja Massbyn lounaisia osia on inventoitu vuonna 2004 valmistuneessa Boxin ja Västerskogin osayleiskaava-alueiden rakennetun ympäristön inventoinnissa (Museovirasto 2004). Tarkastelualueella olevista kohteista Joensuun kartano ja Vaakkola sisältyvät myös Eteläisen Sipoon kulttuurihistoriallisten kohteiden inventointiin vuodelta 1998 (Enbom 1998).

- *Joensuun kartano* nautti (silloinen Skräddarbyn kartano) säterivapautta 1611-1690 ja muuttui sitten säteriratsutilaksi, josta myös käytettiin nimeä Hedvigsberg. Carl Fredrik Nordenskiöldin aikana, 1700-luvun loppupuolella, tila kehittyi nopeasti; tällöin rakennettiin todennäköisesti myös nykyinen päärakennus. Nordenskiöld perusti tiilitehtaan, joka toimitti tiiliä Suomenlinnan linnoitustöihin. Tilalla on toiminut 1930-40-luvuilla Valion koenavetta, jossa professori A.I.Virtanen AIV-rehullaan halusi osoittaa, että maatalous tulee toimeen karjan omavaraisuusruokinnalla. Kartano sai nykyisen nimensä Joensuu A.I. Virtasen ostettua tilan vuonna 1933. Kartanoalueen rakennukset sijoittuvat päärakennuksesta länteen. Pihapiirin rakennuskantaan kuuluvat nurkkakivillä seisova aittarivi, renkitupa, navetta, liiteri, lato, tiilinen muuntaja ja uudisrakennus. Näiden lisäksi alueella on suuri maakellari ja muutamia puuvajoja. Navetta on muutettu päiväkoti- ja asuinkäyttöön. Päärakennus, renkitupa ja aittarivi ovat ilmeisesti 1700- ja 1800-lukujen taitteesta, muu rakennuskanta on 1900-luvulta. Kartanolle johtaa sen länsipuolelta pellon reunaa myötäilevä tammikuja. (Perkkiö 1982, Enbom 1999, Museovirasto 2004)
- *Vaakkolan* tila sijaitsee Uuden Porvoontien pohjoispuolella Vaakkolantien varressa suurella, osin maatalouskäytössä olevalla puistomaisella tontilla. Tilaan kuuluu useita asuinrakennuksia ja navetta suurella tontilla. Tilan vaihtelevasta rakennuskannasta on syytä erikseen mainita kookas klassistinen asuinrakennus (1933 RHR) ja funktionalistinen, kaksikerroksinen puurakennus (1941 RHR), joka sisältää majoitus- ja kokoustiloja. Koko rakennuskanta pääosin 1930- ja 1940-luvuilta. Vaakkolan tila, rakennusrekisterissä Norrbacka, on erotettu Söderkullan kartanosta vuonna 1923. Paikalla on ollut talo 1800-luvun lopulta lähtien vuoden 1873 Senaatin kartan mukaan. (Enbom 1999, Museovirasto 2004)
- *Störsviksvägenin viikonloppumajat.* Störsvikin Karjalaisten autoilijain kerhon viikonloppumaja-alue sijaitsee moottoritien pohjoispuolella Sipoonjoen suun länsipuolella kallioisessa metsämaastossa. Tontti on lohkottu Joensuun kartanoon kuuluneista maista. Alueella on 12 samankaltaista lautavuorattua ja satulakattoista pientä majaa, mansardikattoinen kerhorakennus sekä sauna ja liiteri. Karjalaisten autoilijain kerho ry hankki alueen käyttöönsä vuonna 1952 ja rakensi majat talkootyönä. Alueella sijaitseva mansardikattoinen hirsihuvila on vanhempaa 1930-luvun alun huvila-asutusta. (Museovirasto 2004)

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Söderkullan kartanon suunnittelualue kuuluu suurelta osin valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön, RKY-alue (2009), Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelysmaisema. Kokonaisuudessaan suunnittelualue kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön, Sipoonjokilaakson kulttuurimaisemaan. Sipoon kunnan inventoinneissa suunnittelualue sisältyy niin Sipoonlahden kulttuurimaisemaan (vanha 1993 RKY-rajaus) kuin Söderkullan kartanon ja Massbyn viljelylaakson kulttuuriympäristökokonaisuuksiin.

Söderkullan kartanon suunnittelualueen itäosa on kiinteää muinaisjäännösaluetta, Stor-Massbyn vanhaa kylätonttia. Samalla alueella muinaisjäännösrekisterissä muuna kulttuuriperintökohteena on Söderkullan tiilitehtaan alue. Kaavoitettavalla alueella tehtiin kesällä 2019 Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden toimesta tarkkuusinventointi. Stor-Massbyn kylätontin alueella on aikojen kuluessa otettu runsaasti maata ainakin tiilitehtaan tarpeisiin ja mahdollisesti muuhunkin käyttöön. Tiilitehtaan savenotto on tuhonnut mahdolliset historiallisen ajan kerrostumat vedenottamon kääntöpaikan luoteis- ja lounaispuolella kauttaaltaan. Tiilitehtaan lukuisat rakennusvaiheet vaikuttavat tuhonneen kylätonttiin liittyvät kulttuurikerrokset kauttaaltaan myös sen rakennusten alueella. Kulttuurikerroksia näyttää säilyneen vain pienellä alueella vedenottamon kääntöpaikan länsireunassa. On mahdollista, että kulttuurikerroksia on säilynyt paikoin myös aivan Söderkullantien vieressä, sillä tie näyttää rakennetun korottamalla se lähes 2 metriä korkealle penkereelle. Aivan tien viereen ei kuitenkaan voitu tehdä koeojaa maakaasulinjan ja kaapeleiden vuoksi. Alueella kulkee kunnan runkovesijohto ja alueelle on myös viimeisten parin vuoden aikana tehty uusi vesijohto. Tiilitehtaan rakenteita on säilynyt paikoin. Osa näkyy edelleen myös maan pinnalle, mutta myös maan alla on säilyneitä rakenteita. (Väisänen 2019)

Tiilitehtaan rakennuksen betonisokkelia. Muinaisjäännösrekisterissä tiilitehtaan alue on muuna kulttuuriperintökohteena. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Muinaisjäännösrekisterissä Söderkullan mylly -nimellä oleva kiinteä muinaisjäännöskohde. Paikalla Söderkullabäckenin varrella tiedetään olleen kartanon toimintaan 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun liittyneet paja, verstas ja pato. Kuvat: Kaisa Linnasalo 2019.

Suunnittelualueen itäpuolella on kartanon kohdalla Massbyn Söderkullan kylätontti, joka on muinaisjäännösrekisterissä muuna kulttuuriperintökohteena. Joen toisella puolella, suunnittelualuetta vastapäätä myös muina kulttuuriperintökohteina on Lill-Massbyn kylätontti rannassa ja Söderkullan torpan eli Danielsbackan tontti mäellä. Kartanon itäpuolella on kiinteinä muinaisjäännöksinä Söderkullan mylly ja hieman etäämmällä Glamarsin tontti. Suunnittelualueesta pohjoiseen Pilvijärvestä laskevan puron varrella Söderkullantien pohjoispuolella on kolme säilynyttä vesimyllyn ja/tai padon paikkaa, kiinteinä muinaisjäännöksinä ja yksi muinaisjäännösrekisteristä tuhoutuneena poistettu myllyn paikka.

Joen eteläpuolella, alueella, joka kuuluu kiinteästi Söderkullan kartanon edustan maisemaan, sijaitsee kaksi kiinteää muinaisjäännöstä ja yksi mahdollinen muinaisjäännös. Kaksi niistä liittyy Skräddarbyn kylän vanhaan asutukseen. Uuden Porvoon tien pohjoispuolella on muinaisjäännösrekisterin mahdollinen muinaisjäännöskohde, Skräddarby, autio, tasalakinen peltokumpare, joka on Samuel Broteruksen vuoden 1699 kartalla olevien peltokuvioiden ja nimistön (Lill Skatt åker, Stor skattåkern) perusteella tonttimaaksi sopiva paikka. Tien eteläpuolella samalla kohdalla on Skräddarbyn vanha kylätontti, kiinteä muinaisjäännösalue, joka jäi pois

käytöstä karttalähteiden perusteella 1800-luvulla. Sibbesborgin metsäsaareke lähempänä jokea ja jokisuuta, jokilaakson keskellä on kiinteä muinaisjäännösalue, alueen eteläpäässä on keskiaikaisen linnoituksen jäännökset.

Sipoon rakennusperintöinventoinnissa (2006) suunnittelualueen lähellä sijaitsee useita kohteita. Tärkeimpänä kohteena on Söderkullan kartano, jonka vaikutus on erittäin suuri suunnittelualueen itäosassa. Suunnittelualueen rajautuu nykyisellään aivan kartanon talousrakennusten ja puutarha-alueen reunaan. Suunnittelualueeseen sisältyy mm. vanhoja kartanon peltoja ja kartanon länsipuoleinen metsäsaareke. Söderkullantien pohjoispuolella Hansaksentien varrella on useita rakennusperintökohteita. Arvokkaimpana kohteena Vita Villan, arvoluokka 1, jossa mm. toiminut metsänvartjakoulu. Muiden kohteiden joukossa on useita kartanon alustalaistupia ja työväenasuntoja sekä pari vanhaa Massbyn tilaa ja Hansaksen seurantalo, arvoluokiltaan kohteet ovat 1-2, 2, 2-3. Sipoonjoen länsipuolisista Lill-Massbyn tiloista ja rakennusperintökohteista etenkin Kuus ja Kavals, lähes jokirannassa sijaitsevina ovat näköetäisyydellä suunnittelualueesta. Myös Massbyn entinen koulu sijaitsee suunnittelualuetta vastapäätä jokivarren mäellä. (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006)

Söderkullan kartanon päärakennus ja puutarhaa. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Söderkullan kartanon päärakennus. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Viljamakasiini. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Kartanon pakaritupa. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Kartanon navetta ja kanala. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Vita Villan Söderkullantieltä nähtynä. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Kavals rannasta nähtynä. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Kuus rannasta nähtynä. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Entinen Massbyn koulu nähtynä Ingman Groupin tontilta. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

5 Ajallinen kehitys

Esihistoriallisella ajalla maisema on ollut luonnonmaisemaa. Hiljalleen meren pinnan laskiessa ensin karua saaristoa, sitten vähitellen meren vetäytyessä yhä laajemmat alueet ovat metsittyneet. Alavat rannat ovat voineet olla luonnonniittyjä. Nykyinen Sipoonjokilaakso oli vielä n. 3000 vuotta sitten pitkä ja kapea merenlahti, joka ulottui pohjoisessa nykyisen Nikkilän alueelle: meren pinta oli tuolloin suunnilleen 20 metriä ylempänä. (Sarmaja-Korjonen 1994)

Ihminen on alkanut muokata maisemaa aluksi kaskeamalla. Järvien pohjasedimenttien siitepölyanalyysien tuloksista on havaittu varhaisimmat merkit kaskiviljelystä esiroomalaiselta ajalta n. 300-400 eaa. Sipoon alueelta on tutkittu neljän pienen järven pohjasedimentit. Järvistä lähimpinä tarkastelualuetta sijaitsevat Hampträsk lännessä ja Mörtträsk etelässä. Yhtäjaksoinen viljely alkoi alueella siitepölyanalyysien perusteella n. 1200 vuotta sitten viikinkiajalla, 800-1050 jälkeen ajanlaskun alun. Merkittävä nousu viljakasvien siitepölymäärissä ajoittuu keskiajan alkuun n. 1100-1200-luvuille. Keskiajalla siirryttiin viimeistään peltoviljelyyn, vaikka kaskiviljelyä harjoitettiin sen rinnalla aina 1700-luvulle. Viimeiset kasket poltettiin Sipoossa vasta 1900-luvun alussa. Keskiajalla nousivat myös katajan siitepölymäärät, mikä viittaa voimakkaaseen laidunnukseen. (Sarmaja-Korjonen 1994)

Alueen maisema on siten alkanut muodostua nykyisen laiseksi ihmisen toimesta peltoviljelyn alkaessa vasta historiallisen ajan alkaessa. Pysyvään peltoviljelyyn otettiin jokilaakson siltti- ja savitasangot. Asutus sijoittui tiiviisiin kyliin peltojen ja laitumien keskellä sijaitseville kumpareille. Kaskiviljelyä harjoitettiin tyypillisesti kivisillä moreenimailla. Metsäalueita käytettiin myös karjan laidunnukseen. (Sarmaja-Korjonen 1994)

Sibbesborgin muinaislinna on peräisin ajalta, jolloin se on sijainnut saarella Sipoonjoen suulla. Sipoonlahti on ulottunut tuolloin nykyisille Söderkullan kartanon edustan pelloille. Noin 1000 vuotta sitten meren pinta oli noin kolme metriä nykyistä korkeammalla. Muinaislinnan tarkkaa ajoitusta ei ole pystytty tekemään. Löytöjen ja linnoituksen rakenteen perusteella linnoituksen todennäköisin rakennusaika on 1200-1300-luku. (Rantanen & Kuvaja 1994, Museovirasto 2019)

Alueen kylät ovat todennäköisesti ensimmäisiä kirjallisia mainintojaan vanhempia ja ne lienevät sijainneen ainakin osalla vanhoista kylätonteista, jotka voi nähdä ensimmäisissä alueelta laadituista kartoista. Massby ja Kallbäck on mainittu kirjallisissa lähteissä ensi kerran jo vuonna 1442. 1540-luvulla kirjallisissa lähteissä on kerrottu tilojen lukumäärät kussakin Sipoon kylässä. Tältä ajalta ovat ensimmäiset maininnat Skräddarbystä ja Immersbystä. Massby on ollut alueen suurin kylä, jossa parhaimmillaan oli 16 tilaa vuonna 1543. Massby on myös mahdollisesti ollut Nevaksen neljänneksen länsiosan kantakylä. Tarkastelualueella ja sen läheisyydessä on ollut keskiajalla kolme vuoteen 1557 mennessä kadonnutta kylää: Skinnarböle, Tavastnäsböle ja Träskogböle. Näistä tarkastelualueelle osuu todennäköisimmin Tavastnäsböle, Kallbäckin kylän eteläpuolella olevalle 1700-luvun kartassa olevalle Tassby ängille, jolla nykyään on moottoritien Sipoonlahden liittymä. Kylän nimi kertoo todennäköisesti vanhasta hämäläisasutuksesta. Muut kaksi kylää ovat sijainneet ilmeisesti tarkastelualueesta lounaaseen ja pohjoiseen. (Rantanen & Kuvaja 1994, Suhonen 2007, Museovirasto 2019)

Keskiajalta 1300-1400-luvuilta lähtien kylien pellot ja niityt oli jaettu sarkoihin ja ne olivat yhteisen aidan ympäröimiä. Uusia peltoja, ulkopeltoja, sai raivata kylän yhteismetsistä. Isojako suoritettiin 1700-luvun jälkipuoliskolla. Tällöin pelto- ja niittymaista muodostettiin laajempia kokonaisuuksia, myös metsät jaettiin. Uusjako tehtiin sata vuotta myöhemmin. Vanhat kylät hajosivat pääasiassa vasta uusjaon myötä, kun asumuksia siirrettiin suuremmassa määrin tilusten yhteyteen. (Rantanen & Kuvaja 1994)

Asutus levisi hiljalleen vanhoilta kylätonteilta peltoalueiden reunamille. Tarkastelualue on ollut vielä 1960-luvulle asti maaseutua, vaikka esimerkiksi Söderkullan kartanolla on ollut teollista toimintaa 1900-luvun alkupuoliskolla. 1950-60-luvuilta uusia alueita otettiin rakentamiselle selännealueilta etenkin vapaa-ajan asutukseen, kuten Mjödträskin rannat ja Joensuun kartanon länsipuolinen selänne. Söderkullan keskusta alkoi muotoutua 1970-luvulla, jolloin Söderkullaa alettiin kaavoittaa. Kaavoituksen myötä taajama-asutus alkoi levittäytyä Uuden Porvoontien pohjoispuolisille selänteille joen itäpuolella.

Sipoonjoki toimi pitkään tärkeimpänä kulkuväylänä alueella. Norrkulla jokivartta viitisen kilometriä Söderkullasta pohjoiseen oli pitkään sipoolaisten markkinapaikka. Joen ja jokisuun madaltuessa isommilla aluksilla ei enää päässyt jokivartta ylös. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Söderkullaan oli säännöllistä höyrylaivaliikennettä kesäisin. (Rantanen & Kuvaja 1994, Enbom ym. 2005)

Valtakunnallisesti tärkeä Suuri Rantatie kulki Sipoon halki pohjoisempaa Nikkilän kautta. 1700-luvun puolivälissä Helsingin ja Porvoon välinen talvitie kulki alueen halki aikalailla 1930-luvulla valmistuneen valtatien paikkeilla. Paikalliset tiet eivät olleet juuri polkuja kummempia 1700-luvulle. Kulkuväylät seurailivat yleensä selänteen reunoja. Vuonna 1786 pitäjänteitä olivat alueella: Kallbäckintie tai 1800-luvun alusta Eriksnäsintie kirkolta Brobölen, Gerterbyn ja Massbyn kautta Kallbäckiin ja Hindsbyn- tai Immersbyntie Brobölen sillalta Hindsbyn kautta Immersbyhyn. (Rantanen & Kuvaja 1994)

Valtakunnalliset tiet halkoivat aluetta vasta 1900-luvulla: valtatie 7, nykyinen Uusi Porvoontie rakennettiin 1930-luvulla ja Porvoon moottoritie 1970-luvulla. (Uudenmaan liitto 2014)

Vanhojen karttojen avulla pystyy tarkastelemaan maiseman muutosta. Alueelta on tehty yksityiskohtaisia karttoja 1600-luvun lopulta lähtien. Karttojen mittaustekniikka paranee mitä lähemmäs meidän aikojamme tullaan. Yleissilmäyksellä vanhat kartat ovat hyvin sovitettavissa nykyisten karttojen päälle. Tarkemmassa tarkastelussa huomaa vääristymiä, jotka johtavat vanhan kartan tulkitsemiseen. Tulkitsemisessa vanhojen karttojen maaston muotoja ja kohteita verrataan nykyisten karttojen maastomerkintöihin, korkeuskäyriin ja säilyneiden rakennusten sijainteihin.

Esimerkiksi niityt ovat sijoittuneet yleensä maaston painanteisiin, jolloin vanhassa kartassa hieman eri suuntaan piirretyn laakson voi tulkita sijainneen nykyisessä laaksossa. 1900-luvun peruskarttoja pystyy käyttämään apuna tulkinnassa, silloin kun maisema on muuttunut huomattavasti aikaisemmasta viime vuosikymmenten aikana.

Karttaliitteen kartoissa 7-12 on esitetty maiseman ominaisuudet vesistöt, pellot, niityt, asutus ja tiestö 1600-luvun lopulta 1970-luvulle mahdollisimman yhteneväisellä esitystekniikalla maastotietokannan korkeuskäyrien kanssa. Osa esitetystä aineistosta on maisemaselvityksen tekijän itse digitoimaa tai muokkaamaa, osa Daniela Rosqvistin tuottamaa aineistoa.

5.1 1690-luku

Ensimmäiset kartat alueen tiloista, pelloista ja niityistä ovat 1690-luvulta. Nämä kattavat Massbyn, Skräddarbyn ja Immersbyn. Kallbäckin kylästä näkyy Skräddarbyn kartalla vain talot Sipoonlahden itärannalla, ei peltoja. Kallbäckistä ei ole löytynyt omaa karttaa tuolta ajalta. **Karttaliitteen kartta 7** on laadittu em. karttojen perusteella.

Kuva. Ote Massbyn kartasta vuodelta 1693. Lähde: Kansallisarkiston Digitaaliarkisto.

Massbyssä oli kaksi ryhmäkylää vastakkain joen molemmin puolin: Stor-Massby itäpuolella ja Lill-Massby länsipuolella. Kuusin tila sijaitsee edelleen Lill-Massbyn kylätontilla. Stor-Massbyn kylätontin tietämillä on 1800-luvun lopulta 1950-luvulle toiminut tiilitehdas ja osia kylätontista on jäänyt Söderkullantien alle. Yksittäisiä tonttimaita olivat Söderkulla (kartano, silloinen säteri), Glamars (kartanolta itään) ja Söderkullan torppa eli Danielsbacka (joen eteläpuolella entisen koulun paikkeilla). Massbyn laajimmat pellot sijaitsivat joen itärannalla Glamarsin länsipuolelta aina pohjoiseen nykyisen Ljungkullantien tienoille. Peltoja oli myös Söderkullan takana. Koillisimmat

pellot olivat nimeltään Qvarnåkern, mikä kertonee niiden sijainneen lähellä myllyä. Länsirannalla pellot keskittyivät Lill-Massbyn kylätontin molemmille puolille ja pienempiä peltoalueita oli Danielsbackan torpan ympärillä sekä selänteen takana Labbängenillä ja Mågsängenillä, joilla oli myös laajat niittyalueet. Niittyjä oli myös jokivarressa ja Lill-Massbyssä nykyisten hevosaitausten tienoilla. (Massby; Karta öfver åker och äng med beskrifning 1693 ja Museovirasto 2019)

Skräddarbyn kylätontti sijaitsi nykyisen Joensuun raitin alkupäässä. Nykyinen Joensuun kartano, silloinen säteri sijaitsi omalla nykyisellä tontillaan. Lisäksi etelässä Sipoonlahden rannalla nykyisen moottoritien kohdalla oli torppa. Suurimmat pellot sijaitsivat kylätontin pohjoispuolella laakson ylemmällä rinteellä nykyisen Massbyntien varressa ja kylätontin molemmin puolin. Säterin ympäristössä oli lukuisia pieniä peltoja. Pieniä peltoja oli myös Kavelkärrin ja Knaperbackan tienoilla. Sivulaaksojen pohjat ja Sipoonlahden pohjukka olivat niittymaita. Sibbesborgin metsäsaarekkeen etelä- ja itäpuolet olivat hiljalleen maatuvaa merenlahden suistoa. (Skräddarby; Karta öfver åker och äng, en del 1699-1699 ja Museovirasto 2019)

Immersbyssä oli Massbyn tavoin kaksi kylätonttia: Storby, jossa nykyisinkin mm. Bys-Bertas ja Lassas, ja Linby, jossa mm. Nybondas ja Walborgs. Näiden lisäksi oli kaksi yksittäistä tonttimaata: Broars ja Grisas, nykyinen Sandbacka. Suurimmat pellot sijaitsivat Storbyn puolella Immersbybäckenin laaksoa. Laakson pohja, puron varret ovat olleet niittyä. Pieniä peltoja oli ylempänä purolaakson reunoilla ja toisaalta Linbyn pohjoispuolisella alueella selänteen reunan painanteissa. Tiestöä on merkitty vain Immersbyn kartalle. Tiet yhdistävät tonttimaat ja johtivat etelään. (Immersby; Immersby och Granö: Egokarta och beskrifningar 1698-1698 ja Museovirasto 2019)

5.2 1760-1770-luku

Massbyn, Skräddarbyn ja Kallbäckin alueista on tehty yhteinen kartta vuosina 1767-1777. Immersbystä vastaavalta ajalta ei löytynyt karttaa Kansallisarkiston Digitaaliarkistossa. **Karttaliitteen kartta 8** on laadittu em. kartan perusteella.

Massbyssä asutus jakautui edelleen Stor-Massbyn ja Lill-Massbyn kylätonteille. Molemmat olivat rivikyliä: Stor-Massbyssä seitsemän tilaa ja Lill-Massbyssä kolme. Söderkullan kartano oli omalla tontillaan. Danielsbacka oli saanut seurakseen toisen tontin lähemmäs rantaa. Pohjoisempana joen länsirannalla sijaitsi kaksi torppaa, joista rannalla sijaitseva oli nimeltään Soldat torp, eli sotilastorppa. Sotilastorpan takaista selännemetsää kutsuttiin Soldat Skogeniksi. Sotilastorppia oli vuonna 1783 kolmet Massbyssä ja Immersbyssä sekä yhdet Kallbäckissä ja Skräddarbyssä (Rantanen & Kuvaja 1994). Joen itäpuolella pohjoisessa nykyisen Ljungkullantien paikkeilla oli kaksi torppaa. Yksittäiset torpat sijaitsivat lisäksi Vita Villanin tienoilla Hansaksessa ja nykyisen Söderkullantien ja Uuden Porvoontien risteyksen paikkeilla. Glamarsissa ei ollut varsinaista tonttimaata enää merkitty, vain joitain yksittäisiä rakennuksia.

Massbyn kylässä pellot olivat pitkälti samat kuin 70 vuotta aiemmin. Länsirannan torppien läheisyyteen oli raivattu uusia peltoja. Selänteiden painanteita oli otettu niityiksi ja pieniä peltoja oli raivattu niittyjen reunoille. Niittyalueet olivat muutoinkin laajentuneet. Sipoonjoessa on ollut kapea saari Lill-Massbyn ja Stor-Massbyn välissä, joka joen madaltuessa lienee sittemmin sulautunut Lill-Massbyn puolen rantaniittyihin.

Kuva. Ote Massbyn kartasta vuodelta 1767-1677. Lähde: Kansallisarkiston Digitaaliarkisto.

Pilvijärveltä laskevan puron, Söderkullabäckenin, varressa oli mylly. Paikannimistössä viitataan tiiliruukkiin kartanon pohjoispuolella, torpan edustalla olevien peltojen nimessä, Tegelbruks åker. Söderkullan kartanon ja Eriksnäsin kartanoiden omistajien yhdessä perustama tiiliruukki toimikin 1754-1756 Söderkullan kartanon mailla, vaikka sen varsinaisesta sijainnista ei olekaan varmuutta (Rantanen & Kuvaja 1994, Museovirasto 2019).

Söderkullan kartanon kaakkoispuolelle puronvarteen on merkitty puutarha. Joen eteläpuolella vastapäätä kartanoa yksittäisen talon viereen on merkitty Kålland eli kaalimaa. Merkittäviä puutarhaviljelyn edistäjiä 1700-luvun puolen välin Suomessa oli Eriksnäsin kartanon omistaja Carl Fredrik Nordenskiöld. Hänen kerrotaan perustaneen pienet puutarhat myös Massbyn ja Skräddarbyn kartanoihin (Rantanen & Kuvaja 1994).

Skräddarbyssä pohjoisella kylätontilla oli edelleen kaksi taloa. Säteri oli nimetty Hedvigsbergiksi. Hedvigsbergin läheisyydessä oli kaksi nimeämätöntä talonpaikkaa. Etelämpänä tarkastelualueen ulkopuolella oli lisäksi kaksi torppaa. Rannassa olleen torpan paikalle oli merkitty yksittäisiä rakennuksia, jotka voivat olla 1753-1754 toimineen Skräddarbyn tiiliruukin rakennuksia (Museovirasto 2019). Tarkastelualueella Skräddarbyn pellot ja niityt olivat pitkälti samat kuin 70 vuotta aiemmin. Hedvigsbergin ympärillä pellot olivat hieman laajenneet ja Sipoonlahden rannoilta saatu lisää niittymaata. Lahden pohjukka oli siirtynyt myös etelämmäksi ja maatuva suisto-alue oli levittäytynyt etelämmäksi.

Kallbäck muodostui kolmesta tilasta. Lähempänä rantaa Eriksnäsintien varressa sijaitsivat jo tuolloin Skraflas ja Ruxas. Etäämmällä rannasta omalla kumpareellaan sijaitsi Eutas, nykyinen Villa Twilling. Pellot sijoittuivat pääosin Kallbäckin puron varteen ja tilojen väliselle aukealle. Jokivarsi oli

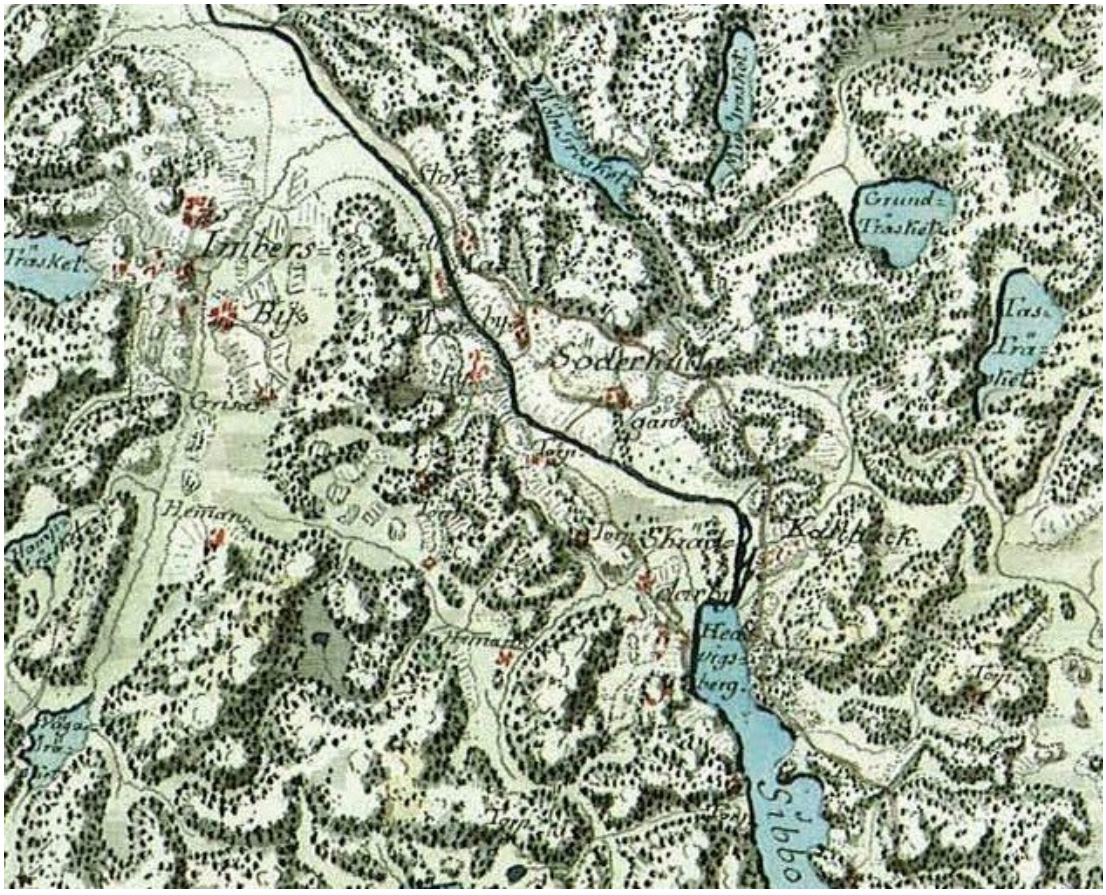
alavilta mailtaan niittyjä. Niittyjä olivat myös kylää rajaavan selänteen pohjoiseen antavat reunat. Selänteen eteläpuolisella Tasbyn niityllä oli myös muutama pieni pelto, mm. nykyisen Sipoonlahden huoltoaseman paikalla.

Kapeat tiet tai polut yhdistivät kyliä toisiinsa. Molemmin puolin Sipoonjokilaaksoa tiet seurailivat pääasiassa selänteiden reunoja. Pellot ja niityt oli aidattu, muutamaa syrjäistä niittyä lukuun ottamatta.

(Massby; Hitå, Kallbäck, Massby och Skräddarby: Egokarta och delningsinstrument 1767-1777 ja Museovirasto 2019)

5.3 Kuninkaankartasto 1776-1805

Ruotsin sota-arkistossa säilytettävä, vuosina 1776-1805 laadittu Kuninkaan kartasto Suomesta on yleispiirteisempi kuin muut tässä tarkastellut kartat. Siinä on kuitenkin esitetty maastonmuodot, asutuksen, tiestön, peltojen ja niittyjen sijainnit. Tarkkuudessa se häviää silti maakirjakartoille. Immersbyn osalta se kuvaa 1700-luvun lopun tilanteen, joka puuttui tarkemmasta kartasta. Kartasto on julkaistu kirjana (Alanen & Kepsu 1989).

Kuva. Ote Kuninkaan kartastosta. Lähde: Alanen & Kepsu 1989.

Tarkastelualueella Immersbyssä tärkeimmät pellot ja niityt olivat tuolloin edelleen pitkälti samat kuin sata vuotta aiemmin. Kylätonttien ja yksittäisten tilojen läheiset pellot olivat suurimmat. Niityt sijoittuivat alavimmille maille jokivarteen ja puronvarsiin. Niittyjä ja pieniä peltoja oli raivattu selännealueiden painanteisiin.

Asutus oli laajentunut uusille paikoille osin isojaon myötä: Massbyssä nykyinen Massbybacka kylätontilta pohjoiseen, Skräddarbyssä tila nykyisen Lyckoron tietämille nykyisen Uuden

Porvoontien varrelle sekä torppa kylätontista pohjoiseen nykyisen Storåkerin paikalle, Immersbyssä Byträsketin suuntaan ja Söder-Bertasin tila etelään Immersbybäckenin laaksossa. Sipoonjokilaakson itäreunaa seuraileva tie Eriksnäsistä Kirkonkylälle oli vakiintunut reitille, jota se tuli kulkemaan pitkälle 1900-luvulle ennen teiden oikaisuja.

(Kuninkaan kartasto, Alanen & Kepsu 1989)

5.4 Pitäjänkartta 1840-1865

Pitäjänkartasto valmistui pääosin vuosina 1840–1865, mutta arkistossa oleva kartasto perustuu kartta-aineistoon vuosilta 1749–1917. Kohteiden tarkkaa ajoitusta on tämän vuoksi vaikea määritellä. Pellot ja niityt ovat pitkälti samat kuin aiemmissa kartoissa. Asutuksen suhteen kartta on 1700-luvun karttoja ja 1800-luvun Senaatin karttoja niukempi. Tarkastelualueen osalta kiinnostavinta on kuitenkin tiiliruukin sijoittaminen Söderkullan kartanon kaakkoispuolelle jokivarteen ennen kuin joki kääntyy nykyisen Uuden Porvoontien kohdalla etelään. (Pitäjänkartta Sipoo 1840-1865 ja Arkistojen Portti 2018)

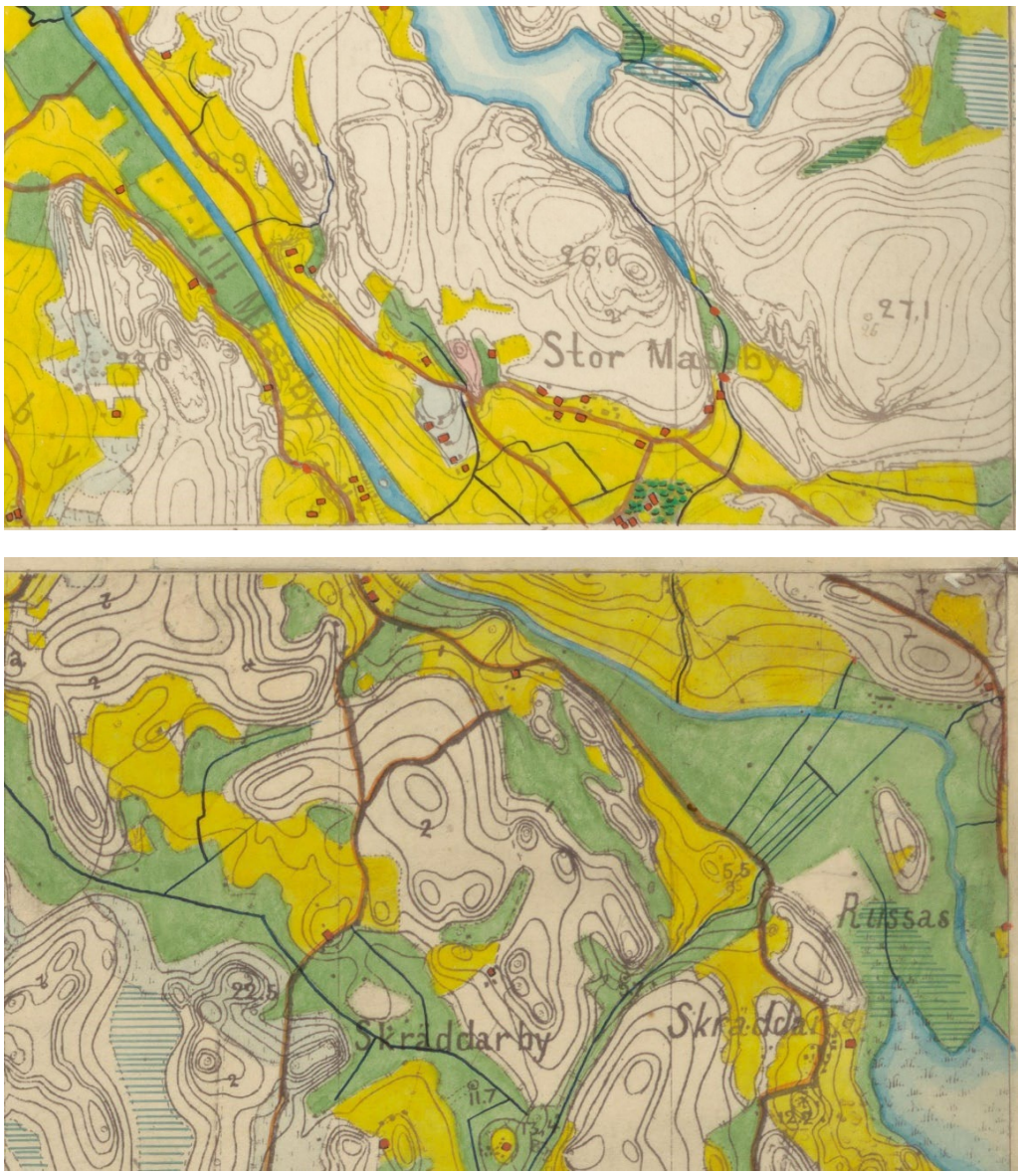

Kuva. Ote Pitäjänkartasta 1840–1865. Lähde: Kansallisarkiston Digitaaliarkisto.

5.5 1870-luku

Senaatin kartastossa Sipoon alueelta olevat kartat perustuvat vuoden 1873 mittauksiin. Karttasarjoja on saman sisältöisinä kaksi, joista Venäläisessä topografikartoissa on karttalehden vieressä merkintöjen selitykset. Tarkastelualue jakautuu neljälle eri karttalehdelle ja lehtien väliin jää etenkin pohjois-eteläsuunnassa kapea rako, joka on vaatinut pientä päättelyä niiltä osin muihin karttoihin vertailemalla. **Karttaliitteen kartta 9** on laadittu näiden topografikarttojen perusteella.

Aiempaan verrattuna pellot olivat laajentuneet: useimmiten vanhoille niittyalueille. Kokonaan uusia pelto- ja niittyalueita oli raivattu Grundträsketin länsipuolelle. Grundträsketin eteläpuolella muutamia pieniä suoniittyjä ei oltu enää aidattu niityiksi. Laajoja ojituksia oli tehty alavien niittyjen kuivattamiseksi niin jokilaaksossa kuin sivulaaksoissa.

Kuvat. Otteet Venäläisistä topografikartoista vuodelta 1873. Ylempi karttalehti VIII 31 ja alempi VII 31. Lähde: Kansallisarkiston Digitaaliarkisto.

Asutus oli laajentunut huomattavasti. Vanhat kylätontit olivat edelleen käytössä Skräddarbytä lukuun ottamatta. Muutamat tilat olivat siirtyneet ahtailta kylätonteilta uusille tiluksilleen isojaon ja uusjaon jälkeen (Rantanen & Kuvaja 1994). Siirtymistä vaikutti tapahtuneen etenkin Stor-Massbyssä ja Skräddarbyssä. Söderkullan kartanon tuolloinen omistaja apteekkari Wikberg osti useat Stor-Massbyn tilat 1860-1870-luvuilla ja perusti Söderkullan maanviljelyskoulun vuonna 1863 (Enbom ym. 2005). Torppia oli perustettu ja rakennettu lisää syrjäisempien peltojen luokse. Useat nykyiset tilakeskukset olivat syntyneet tuolloin. Uutta asutusta oli etenkin Hansaksessa tien varrella. Kallbäckin asutus oli kasvanut merkittävästi aiemmista kolmesta tilasta. Tieverkko oli laajentunut kaikkialla. Jokilaakson länsipuoleinen tie Hitåsta Hindsbyhyn oli vakiinnuttanut reittinsä. Immersbyssä tiestö haki vielä reittejään. Osa tuolloisista teistä on jäänyt sittemmin kyläteiksi tai poluiksi uusien linjausten myötä. Aiempaan pitäjänkarttaan tiiliruukiksi merkityllä kohdalla oli talousrakennuksia, joista yksi tavanomaisia latoja huomattavasti pidempi. Paikalle ei ole merkitty asutusta, joten voidaan ehkä olettaa, että Söderkullassa toimi kartan teon aikaan tiiliruukki kyseisellä paikalla.

(Venäläiset topografikartat 1873: karttalehdet VII 31, VII 32, VIII 31 ja VIII 32)

Vanhoja valokuvia 1900-luvun alkupuoliskolta

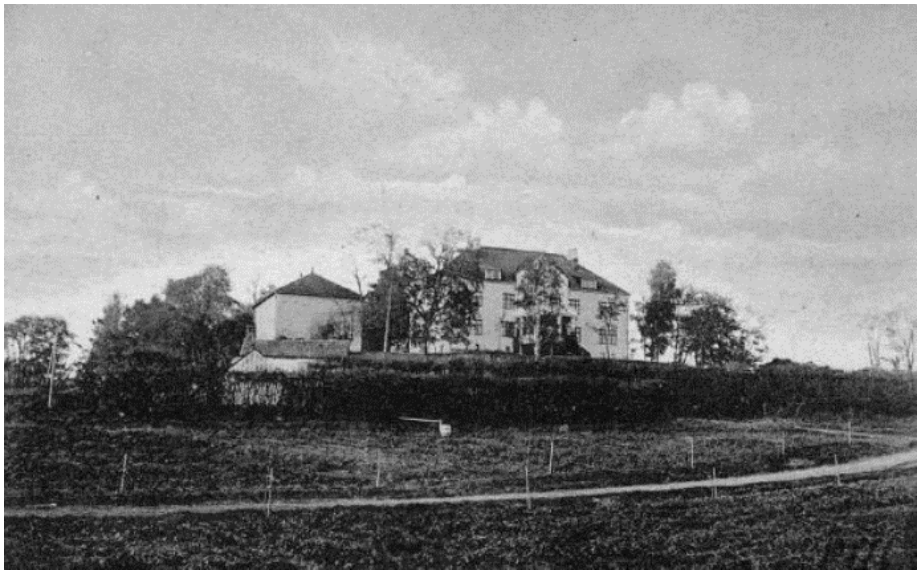
Söderkullan kartanon edellinen päärakennus rakennettiin 1860-luvulla. Talo purettiin sen jälkeen, kun maatalouskoulu muutti pois Söderkullasta vuonna 1918. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Vanha päärakennus sijaitsi nykyisestä päärakennuksesta koilliseen, nykyisen amfiteatterin pohjoispuolisella metsäisellä alueella. Kuvat: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Söderkullan kartanon aluetta pohjoisesta, nykyisen Hansasin alueelta nähtynä 1900-luvun alussa. Valkoinen talo kuusirivin takana vasemmalla on Vita Villan. Taustalla häämöttää vasemmalla vanha päärakennus ja oikealla nykyinen päärakennus. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Söderkullan kartanon päärakennus ja viljamakasiini 1900-luvun alkupuolella. Rakennus valmistui 1908. Kuvattuna etelästä. Viljamakasiinin edessä on talousrakennus, jota ei enää ole. Etualalla jokirantaan vievä tie. Kuvassa nähtävissä kartanon puutarhoja rajaavat pensasaidat, jotka nykyään ovat villiintyneet ja peittävät laajasti näkymiä. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Söderkullan kartano 1900-luvun alkupuolella. Näkymä kaakosta. Kuvassa oikealla olevia rakennuksia ei enää ole. Olemassa oleva pakaritupa jää näiden taakse. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Söderkullan kartanon puutarha, päärakennus ja viljamakasiini 1900-luvun alkupuoliskolla. Kuvattuna lounaasta joen etelärannalta. Kuvassa oikealla häämöttää jokirantaan vievän tien matala puukuja. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Sipoonjoen ylittävä kääntösilta ja höyrylaivaliikenteen päätelaituri kartanon edustalla 1900-luvun alkupuoliskolla. Paikalla on nykyään kevyenliikenteen silta. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Söderkullan tiilitehdas, Söderkulla Gård & Verkstäder vuoden 1910 tienoilla. Kuvattuna etelästä. Ylhäällä vasemmalla häämöttää Hansaksen nuorisoseurantalo. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

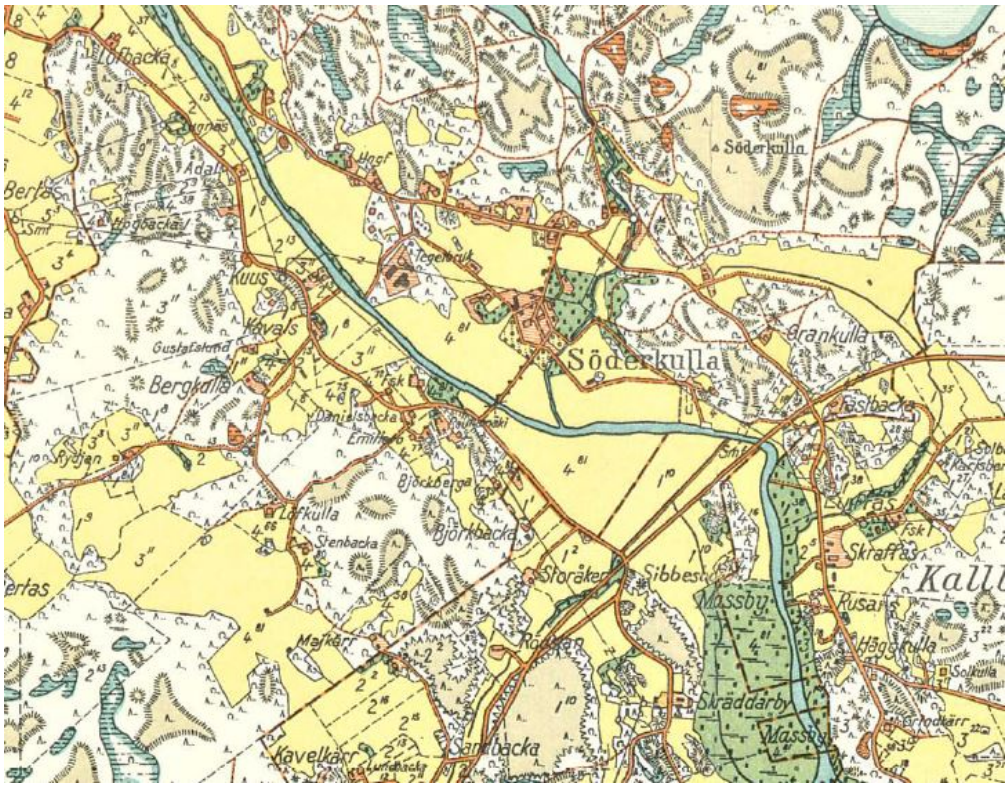
Vasemmalla Söderkullan tiilitehtaan rakennuksia. Oikealla Hansas ungdomsförening, Hansaksen nuorisoseurantalo, joka valmistui 1908. Kuvat: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

Ilmakuva Sipoonjokilaaksosta. Kuvaussuunta lounaasta koilliseen. Kuva on ajalta ennen valtatietä, 1920-luvun lopulta. Vasemman reunan yläosassa Söderkullan kartano. Etualalla Skräddarbytä. Oikeassa reunassa Kallbäckin kylää. Taka-alalla järvet: Mjödträsket, Grundträsket ja Taasjärvi. Keskellä joenmutkassa Sibbesborgin linnavuori. Etualan selänteestä näkee, kuinka eteläisen Sipoon alueella oli tehty laajoja avohakkuita ensimmäisen maailmansodan aikana Helsingin puolustussuunnitelmien takia (Enbom ym. 2005). Jokivarren rannat ovat avoimet jokisuulta Söderkullan kartanon eteläpuolisille pelloille saakka, jossa jokimaisema vaihtuu puoliavoimeksi. Alkuperäinen kuva: Lundson. Reprottu teoksesta Sibbo sockens historia (Nyberg 1931).

5.6 1933

Karttaliitteen kartta 10 on laadittu vuodelta 1933 peräisin olevan pitäjänkartan mukaan. Jotkin tielinjaukset alkuperäisessä kartassa vaikuttavat suoraviivaisemmilta kuin muissa vanhemmissa tai uudemmissa kartoissa, mm. Hansaksentie, joten on mahdollista, että karttaa piirrettäessä on yksinkertaistettu kohteita. Myös kartan tuolloin vasta rakennetun tai rakenteilla olleen valtatien linjaus poikkeaa paikoin uudemmista kartoista. Vuonna 1950 valmistunut peruskartta ei anna mitään viitteitä aiemmasta erilaisesta linjauksesta: yleensä vanhoista tielinjoista jää jälkiä maisemaan, jotka voi nähdä peruskartoilla. Näissä epäselvissä tapauksissa on karttaliitteen karttaa laadittaessa noudatettu vuoden 1950 ja sitä uudempien karttojen muuttumattomia tielinjauksia.

Kuva. Ote Pitäjänkartasta vuodelta 1933. Lähde: Kansalliskirjasto

Vuoden 1933 pitäjänkarttaan mennessä peltoalueet olivat laajentuneet kattamaan valtaosan vanhoista niittymaista. Täysin uusiakin peltoja oli raivattu mm. Grundträsketin pohjoispuolella. Laajimmat säilyneet niityt sijaitsivat Sipoonjoen suussa ja Sipoonlahden pohjukassa. Sipoonjoen varrella oli säilynyt rantaniittyjä tiilitehtaan luota pohjoiseen Immersbybäckenille asti. Söderkullan kartanon ja entisen Glamarsin välillä oli myös niittyjä. Tiilitehtaan vieressä olleet vanhat pellot ja kylätontti olivat metsittyneet.

Asutus oli entisestään kasvanut ja levittäytynyt selänteiden ja laaksojen välisellä vaihettumisvyöhykkeellä. Uutta rakentamista oli etenkin Massbyntien varrella, Mågsängenin ja Kavelkärrin peltoaukeiden reunoilla sekä Kallbäckin kylä pohjoisosassa. Tiilitehdas oli löytänyt paikkansa vanhan Stor-Massbyn kylätontin tuntumasta ja kylätontille sijoittuneet tilat olivat siirtyneet lähemmäs isojaon ja uusjaon mukaisia tiluksiaan. 1800-luvun jälkipuoliskolla tehty uusjako oli kiihdyttänyt muuallakin kylien hajoamista (Rantanen & Kuvaja 1994). Kansakouluja oli alueella kaksi: Massbyssä ja Kallbäckissä.

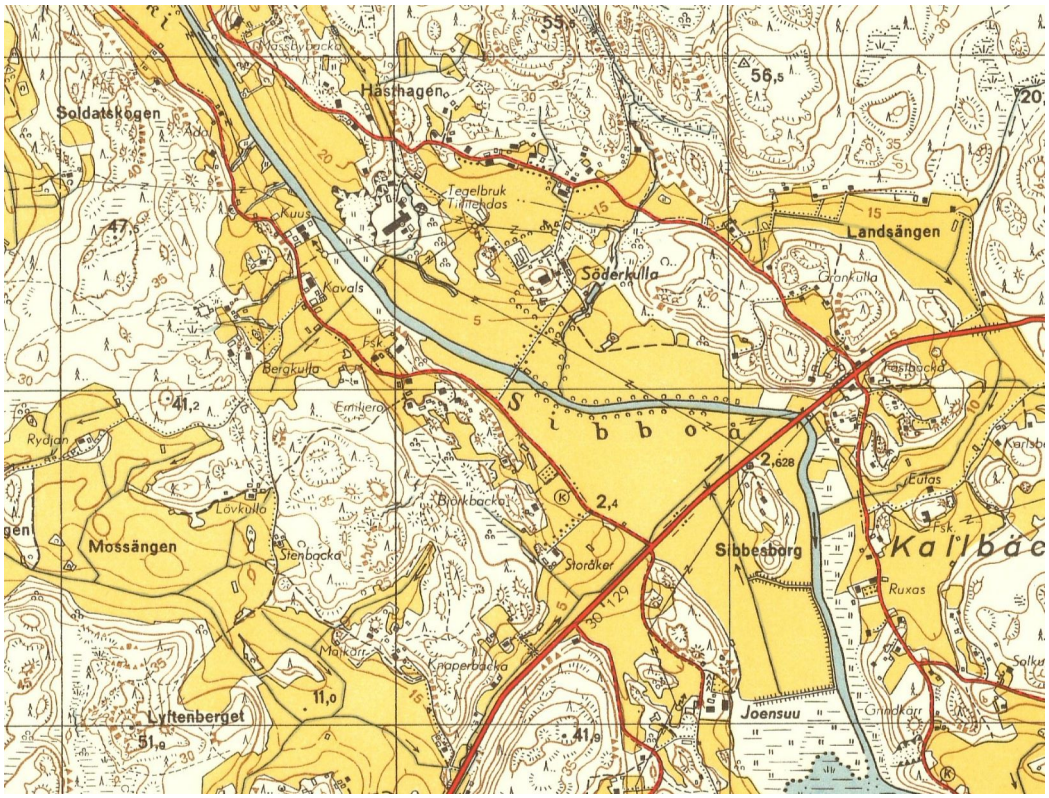
Upouusi valtatie halkoi tarkastelualueen eteläosia. Muu tiestö noudattelee pitkälti jo 1800-luvulla muodostunutta tieverkkoa. Viimeistään uuden tien myötä vanha yhteys Lill-Massbystä selänteen yli etelään vei enää Mågsängenin pelloille.

Söderkullan kartanon pihan eteläpuolella oli kasvitarhat. Kasvitarha oli merkitty myös Vita Villanin viereen. Kartanolta Vita Villanille vievän tien ja kartanolta joelle vievän tien varrella oli puukujanteet. Jokirannassa kartanon kohdalla oli kääntösilta. Sillan vieressä oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä liikennöineen höyrylaivan lastauslaituri ja kääntöpaikka (Enbom ym. 2005).

(Pitäjänkartta 1933)

5.7 1950

1950-1960-luvuilla valmistuneiden peruskarttojen pohjalla on vuonna 1948 tehty kartoitus. **Karttaliitteen kartta 11** on laadittu em. karttojen perusteella.

Kuva. Ote Peruskartasta vuodelta 1950. Lähde: Maanmittauslaitoksen Vanhat painetut kartat -verkkopalvelu.

Peltoalueet olivat laajimmillaan. Sipoonjoen suualuetta oli pengerretty Sibbesborgin eteläpuolelta. Niittyalue joen länsipuolella, Joensuun kartanon edustalla oli siten pienentynyt. Joen vastarannalla Kallbäckissa oli edelleen laajat rantaniityt. Alavat rannat Lill-Massbyn kohdalla ja Immersby-bäckenin suun eteläpuolella olivat myös niittyinä. Tiilitehtaan ympäristössä vanhoja peltoja oli jäänyt pois viljelystä ja ne olivat nyt niittyinä.

Yksittäisiä taloja rakennettiin lisää metsän ja pellon reunoille ja teiden varsille. Suurin uusi tila, Vaakkola nousi valtatien varteen aivan tarkastelualueen eteläreunaan. Perinteisestä sijoittumisesta poikkesi uusi pientalojen alue Joensuun kartanon takaisen selänteen itärinteellä nykyisen Taksvärkkitien varrella. Valtatien ja Eriksnäsintien risteykseen alkoi muodostua uutta kyläkeskusta läheisine asutuksineen. Paikalla toiminut kauppoja ainakin 1930-1940-luvuilta lähtien (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006). Tiestö oli pitkälti

sama kuin aiemmin, uusi asutus tukeutui enimmäkseen olemassa olevaan tiestöön tai jopa polustoon.

Söderkullan kartanon ympäristössä joelle vievän tien varressa on edelleen puukuja, Vita Villanille vievän tien varressa kujaa ei ole enää merkitty. Hansaksentien varressa on osittainen puukuja. Kartanon aluetta rajaavat pensasaidanteet etelä- ja pohjoispuolilla. Jokirannassa on pensaikkoa kartanon ja valtatien välillä.

(Peruskartta 1950)

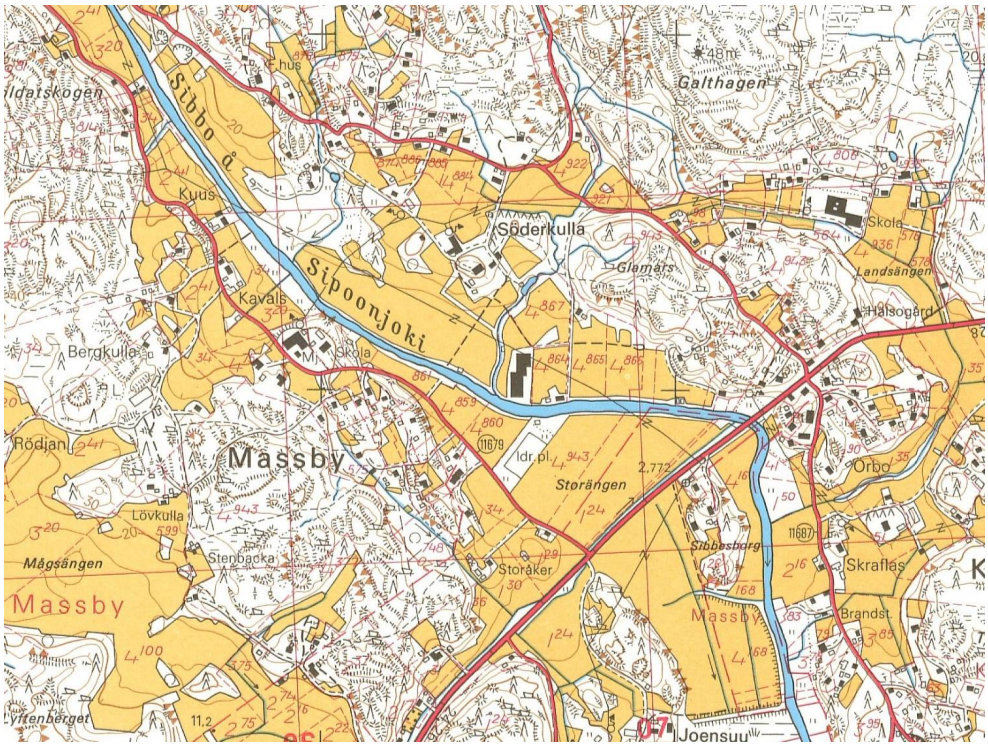

Söderkullan kartano ympäristöineen 1950-luvulla, jolloin kartanossa toimi terveyskoti, terveyskylpylä. Viljamakasiinin eteläpuolella olevia rakennuksia ei enää ole, osa niistä oli todennäköisesti kasvihuoneita. Kuvan oikeanpuolisista rakennuksista on jäljellä enää kuvassa pitkittäin näkyvä pakaritupa. Oikean etukulman rakennus on sijainnut lammen rannalla. Kartanon päärakennuksen edusta on tuolloin vielä verrattain avoin, näkymien avautuessa etelään ja kaakkoon. Kuva: Sibbo Hembygdsförening, arkisto.

5.8 1978

Karttaliitteen kartta 12 on laadittu vuodelta 1978 peräisin olevan peruskartan mukaan.

1970-lopulle tultaessa maiseman merkittävin uusi tulokas oli Porvoon moottoritie, joka ylitti Sipoonlahden. Moottoritien myötä etenkin lahden itäranta muuttui: liittymä Eriksnäsintielle ja huoltoaseman rakentuminen vanhoille rantapelloille. Uutta osin loma-asutusta oli syntynyt etenkin Skräddarbyhyn. Myös Mjödträsketin itärannalle oli tullut loma-asutusta. Söderkullan taajama oli syntymässä. Galthagenin edustan sivulaaksoon entiselle pellolle oli valmistunut vuonna 1973 suuri Söderkulla skola. Koulun pohjoispuolelle oli kaavoitettu jo 1970-luvun alkupuolella uudet asuinalueet. Lähelle Uutta Porvoontietä oli rakennettu terveysasema. Uuden Porvoontien ja Eriksnäsintien risteyksen kaupat vahvistuivat Eriksnäsintielle rakennetulla matalalla liikerakennuksella.

Kuva. Ote Peruskartasta vuodelta 1978. Lähde: Maanmittauslaitoksen Vanhat painetut kartat -verkkopalvelu.

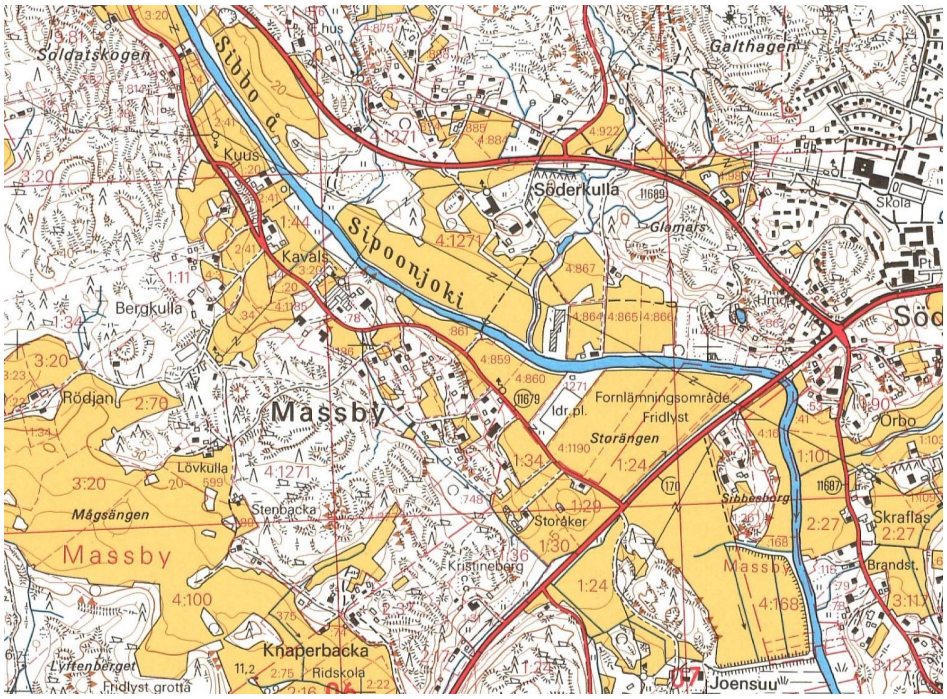
Teollisuustoiminta muutti lähiympäristönsä maisemaa. Ingmanin ensimmäinen varsinainen meijeri rakennettiin vuonna 1961 Massbyn koulun viereen. Venealan yritys Marino Oy rakennutti tehtaansa Söderkullan kartanon vanhoille pelloille Sipoonjoen rantaan vuonna 1967. (Marino Oy:n, Arlan ja Ingman Groupin nettisivut) Toisaalta taas Söderkullan tiilitehdas oli lopettanut toimintansa 1950-luvun alussa ja tehtaan alue alkoi hiljalleen kasvaa umpeen.

Joen eteläpuolelle Storängenille Marino oy:tä vastapäätä oli perustettu urheilukenttä vanhalle peltomaalle. Valtaosa vanhasta maatalousmaasta tarkastelualueella säilyi vielä viljelyksessä. Pilvijärven ja Mjödträskin ympäristöön oli perustettu luonnonsuojelualueet jo vuosina 1956 ja 1965 (Suomen ympäristökeskus 2019).

(Peruskartta 1978, Sipoon kunnan kaavoitusaineisto, Kuntarekisteri 2020)

5.9 1991

1990-luvun alkuun mennessä Söderkullasta oli muodostunut taajama. Entiselle peltoalueelle Landsängenille ruotsinkielisen koulun viereen oli rakennettu suomenkielinen Sipoonlahden koulu. Terveysaseman läheisyyteen oli kaavoituksella ohjattu matala liikerakennus ja kerrostaloja, joista osassa oli liiketiloja pohjakerroksessa. Koulujen läheisyydessä oli etenkin rivitaloja. Pohjoisempana Galthagenin eli Karjuhaan etelä- ja itärinteille oli sijoitettu omakotiasutusta. Muualla tarkastelu-alueella uusi asuinrakentaminen oli maltillista. Monesti rakennettiin vanhoille asuinpaikoille, jonkin verran vanhaa perinteistä rakennuskantaa purettiin uuden tieltä. Kallbäckiin, Tarapotskogenin selänteen laelle, lähelle moottoritien liittymää, oli rakennettu teollisuus- ja varastorakennuksia, mm. K. Hartwall Oy:n toimesta, matalat rakennukset eivät juuri erotu lähiympäristöään kauemmaksi.

Kuva. Ote peruskartasta vuodelta 1991. Lähde: Maanmittauslaitoksen Vanhat painetut kartat -verkkopalvelu.

Tiestössä suurin muutos oli Söderkullantien uudistaminen. Tien mutkia oiottiin mm. tarkastelualueen pohjoisosassa. Hansaksen ja Söderkullan kartanon kohdalla tehtiin suurin muutos, jättämällä kapea Hansaksentie paikalliseksi ja rakentamalla uusi tieosuus lähemmäksi Sipoonjokea. Tietä pengerrettiin ja sen alta jouduttiin purkamaan muutamia rakennuksia pois. Myös Stor-Massbyn kylätontti jäi suurelta osin uuden tienlinjauksen alle. Tien uudistuksen yhteydessä jouduttiin myös Uuden Porvoontien risteyksestä purkamaan yksi vanha kaupparakennus pois. Valtaosa tarkastelualueen pelloista säilyi edelleen viljelyksessä. Pieniä ja syrjäisiä peltoja, mm. Hansaksen takana, oli jäänyt pois viljelystä ja ne olivat kasvamassa umpeen ensin niittyinä, sitten metsittyen.

(Peruskartta 1991 ja Sipoon kunnan kaavoitusaineisto)

5.10 1990-2020

Söderkullan taajama kasvaa edelleen. Keskustaan on tullut Uuden Porvoon eteläpuolelle suuria päivittäistavarakauppoja, Mäntymäelle pienkerrostaloja ja rivitaloja, Karjuhakaan omakotitaloja, Taasjärvelle kerros-, rivi- ja omakotitaloja, Sipoonlahden koulukeskus, urheiluhalli, bussiterminaali ja Söderkullan kirkko keskustan itäpuolelle. Kalliomäen ja Pähkinälehdon asuinalueita ollaan vasta rakentamassa. Hansaksen pientaloalue tukeutuu eteläosaltaan vanhaan Hansaksentien varren rakennuskantaan ja pohjoisosa on rakennettu Harubergenin eteläpuoliselle matalammalle selänteen rinteelle. Joensuun kartanon ranta-alueelle rakennettua pienvenesatamaa varten Sipoonlahden ruovikkomaita on ruopattu ja rakennettu lisää penkereitä. Joensuun entisillä rantapelloilla toimii myös karavaanialue ja frisbeegolfrata. Kallbäckissä Tarapotin ja Hiekkamäentien yritys- ja työpaikka-alueet laajenevat. Massbyhyn valmistui vuonna 1992 Ingmanin uusi meijeri. Syrjäisiä peltoalueita on edelleen jätetty pois viljelystä. Joitain peltoja on metsitettykin. Massbystä on muodostunut hevosurheilukeskus, alueella toimii useampikin talli. Etenkin Styrmansin / Bergkullan tilan hevosaitaukset erottuvat rinteessä joen toisellekin puolelle.

(Maastokartta 2019 ja Sipoon kunnan kaavoitusaineistot)

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Söderkullan kartanon suunnittelualue on historian saatossa kokenut useampia vaiheita. Aina 1800-luvulle alueella sijaitsi Stor-Massbyn kylätontti. Alue on ollut vahvasti Söderkullan kartanon vaikutuspiirissä. Kartanon alueella toimi 1860-luvulta 1910-luvulle maatalouskoulu, jonka ohessa metsänvartijakoulu 1900-luvun puolella. 1906 perustettiin Söderkulla Gård och Verkstäder -yhtiö, joka pyöritti kouluja ja perusti tiilitehtaan. Kartanolle rakennettiin tuolloin myös uusi päärakennus ja kartanon puutarha lienee pitkälti samalta ajalta. Kartanon alueella toimi yhtiön aikaan useita verstaita ja konepajoja, mm. saha, mylly ja turvepehkutehdas. Tiilitehdas toimi suunnittelualueella 1900-luvun alusta vuoteen 1954, muutamia mm. tulipaloista johtuneita taukoja lukuun ottamatta. Vuodesta 1954 kartano on ollut Sipoon kunnan omistuksessa. 1950-luvulta vuoteen 1973 kartanon päärakennus oli vuokrattu Helsingfors svenska Waerlandistförening -yhdistykselle, joka perusti tilalle terveyskylpylän, Söderkulla Hälsohemin / Söderkullan terveyskoti. (Enbom et al. 2005, Sibbo Hembygdsföreningenin aineistot)

Osa vanhoista pelloista alueella on edelleen viljelyssä. Tiilitehtaan alueella peltoja on metsittynyt ja niittyjä on kasvamassa umpeen. Vanhoja rakennuksia on purettu kartanon ympäristöstä 1900-luvun jälkipuoliskolla. Uutta rakentamista on sijoitettu Hansaksentien varteen sen jälkeen, kun Söderkullantien oikaisu on jakanut joen itäpuolen maiseman Hansaksen ja kartanon puoleisiin osiin.

6 Historian jäljet nykymaisemassa

Osiossa 4.4 Kulttuuriarvot on käsitelty koko tarkastelualueen tunnistettuja kulttuuriarvoja, jotka ovat myös jälkiä historiasta.

Karttaliitteen **kartta 13** Daniela Rosqvistin (2014) mukaan esittää, milloin mitkäkin nykyiset pelto- ja niittyalueet, tiet ja rakennetut alueet on otettu käyttöön. Valtaosa nykyisistä peltoalueista on ollut jo ennen 1800-lukua joko peltoja tai niittyjä. Tiestön runko on muodostunut 1700-1800-luvuilla, jolloin alueen tiet olivat Sipoon pitäjän sisäistä liikennettä palvelevia, kylistä toisiin ja kirkonkylälle johtavia teitä. Vanhoista tielinjauksista Hansaksentie on säilyttänyt linjauksensa 1700-luvun lopulta. Kuusin ja Kavalsin luona on tonteille vievänä tienä kalliojyrkänteen itäpuolitse kulkeva Massbyntien vanha linjaus.

Kiinteistä muinaisjäännöksistä Sibbesborg ja vanhat vesimyllyjen paikat patorakenteineen ovat konkreettisemmin havaittavissa maisemassa rakenteiden jäännöksistä. Vanhat kylätontit ja asuinpaikat on nykyisen asutuksen vuoksi useimmiten luokiteltu muiksi kulttuuriperintökohteiksi, sillä vanhat rakenteet ovat tuhoutuneet kokonaan tai jääneet uudemman alle. Kallbäckissa vanhalla kylätontilla on nähtävillä vielä merkkejä vanhoista rakenteista. (Museovirasto 2019)

Sibbesborgin metsäsaareke näkyy hyvin sen pohjoispuolisille peltoalueille. Saarekkeen länsirinteellä on ollut pelto jo 1690-luvun kartalla. Saarekkeen pohjoisosaan on rakennettu asuintaloja 1940-luvulla. Sibbesborgin muinaislinna rakenteita on edelleen saarekkeen eteläosassa.

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Stor-Massbyn kylätontista ei ole näkyviä jälkiä maisemassa. Kylätontti on luultavasti sijainnut tiilitehtaan perustuksen pohjoispuolella vedenottamon kääntöpaikan ja Söderkullantien luona. Osa kulttuurikerroksista on todennäköisesti tuhoutunut Söderkullan tiilitehtaan aikaan. Kylän rakenteita voi olla jäljellä Söderkullantien tuntumassa ja pengerrysten alla. Lisäksi tien koillispuolella oleva talo on luultavasti vanhan kylätontin alueella. (Museovirasto 2019) Kyseinen talo on ilmeisesti ollut

tiilitehtaan esimiehen tai työntekijöiden asuntona (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006).

Söderkullan tiilitehdas sijaitsi Stor-Massbyn vanhalla kylätontilla ja sen rantamailla. Rakennukset on hävitetty, mutta niistä näkyy jäänteitä maastossa. Pitkästä tehdasrakennuksesta on näkyvillä betoninen kivijalka ja paikoitellen päälle kertyneiden maa-ainesten alta betonilattiaa. Kivijalan joenpuoleisen päädyn lähellä on betonisen lastauslaiturin jäänteet. Kivijalasta kaakkoon puolestaan näkyy betoniset portaat. Portaisiin liittyy rakennuksen perustan jäänteitä (Väisänen 2019). Alueella on runsaasti tiilimurskaa ja erilaisten tehtaassa valmistettujen tiilien kappaleita. Tiilimurskaa on myös aivan jokirannassa, jossa on myös puiset laiturin jäänteet. Saven otosta tiilien valmistukseen on myös jälkiä tehdasalueen ympäristössä.

Suunnittelualueeseen kuuluu komeita mäntyjä ja kuusia kasvavalla metsäsaareke kartanon länsipuolella. Kaava-alueelle tehdyssä arkeologisessa tarkkuusmittauksessa havaittiin siellä runsaasti rakennusjätettä ja useiden rakennusten pohjia. Kaikki näistä kuitenkin vaikuttavat olleen käytössä 1900-luvulla eikä niiden yhteydessä ollut havaittavissa mitään tätä varhaisempaan käyttöön viittaavaa. (Väisänen 2019) 1900-luvun kartoissa kumpareella on ollut useampikin rakennus. Viimeinen niistä oli vielä vuosien 1978 ja 1991 kartoissa kartanolle johtavan koivukujan varrella.

Suunnittelualue viistää Söderkullan kartanon piha-aluetta. Kartanon puutarhan ja puiston rakenteissa ja kasvillisuudessa on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun piirteitä. Kartanon päärakennuksen ympäristöä on pengerretty ja terassoitu. Puutarhassa on jäljellä kaarevia polkuja ja päärakennuksen itäpuolella pensasaitojen kehystämät kiviportaat. Myös aikanaan suuresta hyötypuutarhasta ja hedelmätarhasta on jäljellä rippeitä villiintyneiden pensasaidanteiden suojassa. 1980-luvulla tehdyn kartanon restaurointi- ja maisemasuunnitelman mukaan on toteutettu päärakennuksen restaurointi- ja muutostöiden lisäksi mm. kartanon pysäköintialue, kesäteatterikäytössä oleva amfiteatteri ja sen viereen istutettu hedelmäpuurivi. (Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006, Futudesign 2016).

Kartanon pihapiirin aiemmin runsaasta rakennuskannasta on nykyään jäljellä päärakennus, viljamakasiini, pakaritupa, navetta ja sen vieressä osittain kanalakäytössä ollut rakennus. Karl Lindahlin suunnittelema jugendtyylinen päärakennus on 1900-luvun alusta. 1950-luvulla rakennukseen tehtiin muutostöitä Jarl Ekelundin suunnitelmien mukaan. Muutoksia rakennukseen tehtiin myös 1970-luvulla. 1980-luvulla restaurointi- ja muutostöitä tehtiin Vilhelm Helanderin ja Merja Niemisen suunnitelmien pohjalta. (Futudesign 2016)

Talousrakennuksista päärakennuksen lounaispuolella sijaitseva uusgoottilainen viljamakasiini on parhaassa kunnossa. Se on peräisin 1800-luvun jälkipuoliskolta. 1800-luvulta on myös pääkartanon rakennuksen itäpuolinen, miespihan viimeinen säilynyt rakennus, joka on toiminut pakaritupana / mankelitupana. Rakennuksen eteläpääty on peitetty vanerilevyillä. Päärakennuksen luoteispuolella vierekkäin sijaitsevat navetta ja kanala ovat 1900-luvun alusta. Molemmat rakennukset ovat huonossa kunnossa. Navettarakennukseen liittynyt tallisiipi on purettu 1990-luvulla. (Perkkiö 1982, Futudesign 2016)

Entisen 1860-luvulta peräisin olleen päärakennuksen kivijalka on tiettävästi vielä nähtävissä metsäisellä mäennyppylällä nykyisestä päärakennuksesta koilliseen (Perkkiö 1982). Varhaisemmasta asutuksesta saattaa vielä löytyä kulttuurikerroksia sieltä täältä, vaikka nykyisen päärakennuksen ympäristöä onkin voimakkaasti muokattu (Suhonen 2007).

Glamarsin vanhalla asuinpaikalla, Söderkullan kartanolta itään, Söderkullabäckenin toisella puolella on nykyään metsää. Alueelta on tunnistettu 3-4 mahdollista rakennuspaikkaa, mutta kahdessa pienessä koekaivauksessa ei ole löytynyt rakenteita, vain ns. likamaata (maata, jossa on

ihmisen jättämiä jälkiä). Koekuopista löytyi mm. fajanssia, tiilimurskaa, lasia ja kivisavikeramiikkaa. (Suhonen 2007, Museovirasto 2019)

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Söderkullan maatalouskoulun oppilaat ja seudun nuoret tapasivat kokoontua tanssimaan ja viettämään aikaa Glamarsbackenille. ”Glamars klontenilla” olevaan kiveen on kaiverrettu vuosiluku 1897–99 ja koulun oppilaiden nimikirjaimia. (Sjöholm 1998)

Söderkullabäckenin varrella kartanon itäpuolella on jäänteitä vanhoista rakenteista ja rakennuksista. Puron varressa on sijainnut ainakin paja ja verstas (Sibbo Hembygdsförening 2019). Muinaisjäännösrekisteriin kohteet on merkitty Söderkullan myllynä (Museovirasto 2019). Puron pohjoisrannalla myllyrakennuksen jäännökset ovat noin 7 x 9 metriä oleva perusta, seinistä on jäljellä 1–2 metriä korkea osa. Seinä koostuu isoista lohkokivistä ja tiilestä. Lisäksi seinää on paikoin korjattu sementillä. Myllyalueeseen liittyy silta rakenteita: molemmin puoli sillan penkereet ja uomassa niiden välillä siltapalkin perustuksena toiminut betonirakenne. Sillan länsipuolella on neljä metriä pitkä kivetty uoma, joka päättyy kivirakenteeseen. Rakenteen päällä on myllynkivi. Noin 30 metriä myllyltä pohjoiseen on betonista tehty pato. Padolta lähtee myllylle päin betoniputki (Ø 65 mm), joka päättyy noin 4 x 4 metriä laajaan kumpareena erottuvaan rakennuksen pohjaan. (Museovirasto 2019) Padon yläpuolella on umpeenkasvava lampi, patoallas. Patoaltaassa pestiin pyykkiä ja siitä noudettiin juomavettä eläimille (Sjöholm 1998, Sibbo Hembygdsförening).

Söderkullantien pohjoispuolella Söderkullabäckenin yläjuoksulla on Galthagenin luona suuri patorakenne. Kuivuneessa joenuomassa sijaitseva tasakokoisista lohkokivistä (2 x 0,5 m) muurattu 29,5 metriä pitkä, 1,6 metriä leveä ja 7,5 metriä korkea pato. Padon aukko on 1 metriä leveä ja 0,5 metriä korkea. Padon päällä on aukon kohdalla koroke. 1700-luvulla mylly on sijainnut samoilla tienoilla. (Museovirasto 2019) Myöhemmät mylly ja saha sijaitsivat vähän matkaa etelämpänä. Ne paloivat vuonna 1947 (Sibbo Hembygdsförening 2018).

Söderkullantien pohjoispuolella, Hansaksentien varrella sijaitsee useampia kartanon omistuksiin aikanaan kuuluneita rakennuksia. Lähimpänä kartanoa, Söderkullantien kupeessa kuusiaidan takana näkyy Vita Villan. 1700-luvun lopulta oleva valkoinen rakennus on alueen vanhimpia säilyneitä rakennuksia. Siinä toimi 1900-luvun alussa metsänvartijakoulu (Sjöholm 1998).

Suunnittelualueen maisemaan liittyvät läheisesti myös joen vastakkaisella rannalla olevat kohteet ja historian jäljet. Etenkin Lill-Massbyn vanha kylätontti sekä Kuusin ja Kavalsin pihapiirit sijaitsevat näkyvillä paikoilla rannan tuntumassa vastapäätä tiilitehtaan aluetta. Näistä Kuus näkyy hyvin niin tiilitehtaan ja kartanon edustan pelloille kuin Söderkullantielle tiilitehtaan alueesta pohjoiseen. Kavals jää hieman joen länsirannan vanhat rantaniityt peittäneen puuston taakse. Tiilitehtaan alueelle näkyy myös Ingman Groupin entinen meijerirakennus jokivarressa olevan kukkulan laella. Sen vieressä oleva Massbyn entinen koulu tai sen pihapiirin rakennukset eivät sen sijaan ei juuri erotu rinteessä olevan puuston takaa.

Tiilitehtaan perustukset. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Vasemmalla porraskivet tiilitehtaan alueella. Oikealla lastauslaiturin jäännökset. Kuvat: Aino Kuusimäki 2019.

Rakennuksen perustusten jäännöksiä metsäsaarekkeella. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

7 Maisemakuva

Tarkastelualueen maisemakuvan ominaisuuksia on esitetty **karttaliitteen kartassa 14**.

Maisemakuvatarkasteluun on otettu vain molempien suunnittelualueiden maisemakuvalle oleellisimmat alueet. Tarkastelu rajautuu ympäröiviin selänteisiin, jotka muodostavat luonnollisen rajan näkyvälle maisemalle. Söderkullan kartanon suunnittelualue sijaitsee jokilaaksossa, jolla on selkeät reunaselänteet. Danielsbackan suunnittelualue puolestaan sijaitsee selänteellä, jolloin selännettä reunustavat laaksoalueet, jokilaakso ja länsipuoleinen peltolaakso, ja niiden takaiset selänteet ovat Danielsbackan maisemakuvassa tärkeät. Jokilaakson osalta on katsottu tarpeelliseksi ottaa yleispiirteiseen tarkasteluun koko jokilaakson eteläosa pohjoisesta Immersbybäckenin suulta aina etelän jokisuistoon.

Maisemakuvan elementtien tyypittelyssä ja maankäyttö- ja hoito-ohjeissa on käytetty hyväksi Uudenmaan ympäristökeskuksessa 2000-luvun alussa laadittuja maisemanhoidon yleis-suunnitelmia ja tämän maisemaselvityksen tekijän omaa diplomityötä Sälinkään kylän maisemahoito- ja maankäyttösuunnitelma vuodelta 2004.

Tärkeä maisematilaa hallitseva reuna Tärkeät reunat, reunavyöhykkeet toimivat seininä muodostaen avoimeen maisemaan tilan. Usein laakson ja selänteen, pellon ja metsän rajalla. Tärkeä reuna olisi säilytettävä mieluiten eheänä. Vältettävä avohakkuita. Uudisrakentaminen sopeutetaan ympäristöön perinteisillä materiaali- ja värivalinnoilla, muodolla ja mittakaavalla ja reunaan soveltuvalla kasvillisuudella.

Tärkeä näkymä / näkymälinja Tärkeät näkymät näyttävät ympäristöstään enemmän kuin muut paikat. Auttavat hahmottamaan paikkojen etäisyyksiä ja suhdetta toisiinsa. Usein paikassa, jossa sulkeutuneesta tilasta siirrytään avoimeen maisematilaan. Voivat ohjata katsetta maisematilasta toiseen tai maamerkkiin. Tärkeät näkymälinjat pidetään avoimina. Vältetään näkymää peittävää korkeaa kasvillisuutta tai rakentamista. Tarvittaessa harvennetaan peittävää kasvillisuutta.

Maamerkit Maamerkki auttaa paikan tunnistamisessa. Maamerkki erottuu ympäristöstään. Maamerkin ympäristöä pidetään avoimena tai puoliavoimena, jotta kohde näkyisi ympäristöönsä. Vältetään kohteen peittävää rakentamista. Tarvittaessa harvennetaan kasvillisuutta.

Rakennettu maamerkki, kulttuuriperintökohde. Tässä nostettu esiin rakennettuja maamerkkejä, joilla on positiivista, kulttuurihistoriallista ja paikallishistoriallista erityistä merkitystä. Toimivat myös maiseman hierarkkisina pisteinä. Kohteina on: kartanot, seuraintalo, vpk:n talo, entinen koulu, vanha kaupparakennus, rannassa näkyvällä paikalla sijaitseva vanha talousrakennus. Kohteiden kunnosta on pidettävä huolta ja niitä tulee korjata kohteen aikakaudelle ominaiseen tapaan.

Luonnon maamerkki Luonnon maamerkeiksi alueelta on nostettu kalliojyrkänteitä, neva ja lampi. Veteen liittyvien maamerkkien osalta on pidettävä huolta, ettei niiden vesiolosuhteisiin tule kohteiden ominaisuuksia heikentäviä muutoksia, esimerkiksi rakentamisen johdosta. Luonnon maamerkkejä voivat olla myös esimerkiksi siirtolohkareet ja yksittäiset puut.

Rantavyöhykkeet, jokivarsi, jokisuisto ja maisemakuvassa näkyvimmät purojen ja ojien varret.

Avoin rantavyöhyke Tyypillisesti vesistön ja pellon välinen rantavyöhyke, joka kasvaa pääasiassa ruohovartisia kasveja. Harvakseltaan voi kasvaa myös yksittäisiä puita tai pensaista. Avoin rantavyöhyke on osa avointa maisematilaa. Mahdollistaa vesipinnan näkymisen. Säilytetään avoimena esim. niittämällä. Estetään pensoittuminen.

Puoliavoin rantavyöhyke Tyypillisesti vesistön ja pellon välinen rantavyöhyke, joka vaihtelee avoimesta niittymäisestä erikokoisiin puu- ja pensasryhmiin. Puoliavoin rantavyöhyke sopii hyvin vesistön ja asutuksen väliin. Näkymiä avautuu molemmin puolin. Kertoo avoimessa maisematilassa, tasaisessa maastossa vesiuoman sijainnin. Pyritään säilyttämään puoliavoimuus, avoimia osuuksia niittämällä. Sulkeutuneemmilla

osuuksilla kasvillisuutta tarvittaessa harvennetaan, jotta näkymät säilyisivät. Harvennettaessa voidaan myös tuoda yksittäisiä puita esiin. Sulkeutuneemmilla osuuksilla voidaan toisaalta peittää ei-toivottuja näkymiä.

Sulkeutunut rantavyöhyke Tyypillisesti vesistön ja metsän tai vesistön ja rakennettujen alueiden välinen vyöhyke. Tiheä, puustoa ja pensaikkoa kasvava ranta, peittää näkymiä. Muodostaa maisematilalle reunan. Mikäli maasto kohoaa voimakkaasti rannan yläpuolella, näkymien avautuminen yli sulkeutuneen rantavyöhykkeen on mahdollista, jolloin maisematila on koettavissa laajempana kuin tasaisessa maastossa. Varovasti harventamalla voidaan avata haluttuja näkymiä. Toisaalta sulkeutuneella rantavyöhykkeellä voidaan peittää ei-toivottuja näkymiä maisemavaurioihin tai maiseman ongelmakohtiin, esim. ympäristöönsä sopimattomaan tai voimakkaasti poikkeavaan rakentamiseen.

Maisemakuvassa tärkeät metsät Metsäiset alueet luovat maisematilalle reunat.

Lakimetsä Lakimetsät sijaitsevat maisemarakenteessa korkeimmalla, mäkien ja selänteiden lakialueilla. Muodostavat kaukomaiseman siluetin. Tyypillisesti kuivia kasvupaikkoja, usein myös avokallioita. Ei suositella laajoja avohakkuita tai laajaa rakentamista. Etenkin kaikkein korkeimmat laet on hyvä jättää koskemattomiksi. Soveltuvat virkistyskäyttöön. Avokallioiden laajuus mahdollistaa puoliavoimen maisematilan muutoin sulkeutuneessa metsämaisemassa. Läheltä avointa maisematilaa voi löytyä hyviä näköalapaikkoja. Rakentamisen yhteydessä tulisi pyrkiä säilyttämään mahdollisimman paljon olemassa olevaa kasvillisuutta ja toisaalta korvaamaan uudella kasvupaikalle tyypillisellä lajistolla.

Rinnemetsä Mäkien ja selänteiden rinnealueet ovat lakialueita rehevämpiä kasvupaikkoja. Maisematilallisesti rinnemetsät ovat usein hyvin sulkeutuneita. Maisematilaa rajaavat jyrkät rinteet hallitsevat usein maisemakuvaa voimakkaasti. Loivapiirteisten rinteiden vaikutus ei puolestaan ulotu usein kovinkaan kauas avoimeen maisematilaan. Maisemakuvassa olevat tärkeät reunat sijoittuvat usein juuri rinnemetsän ja laaksoalueen reunaan. Jyrkkiin rinnemetsiin ei suositella rakentamista tai avohakkuita. Loivat rinnemetsät, etenkin etelään ja lounaaseen suuntautuvat, ovat hyviä rakennuspaikkoja. Pihapiirit tulisi hoitaa mahdollisimman puustoisina, ei mielellään laajoja avoimia piha-alueita. Pihapuustossa kotimaisten havupuiden ohella voidaan käyttää kotimaisia lehtipuita.

Laaksometsä Laaksometsät sijaitsevat useimmiten alavalla tasaisella savikolla. Metsän reuna tasaisella maalla on usein suoraviivainen. Kasvupaikaltaan reheviä. Maisemakuvaltaan laaksometsä on tyypillisesti hyvin sulkeutunut. Maisemakuvallinen merkitys laajemmassa maisemassa ei ulotu useinkaan kauas, ellei laaksometsä katkaise vaikkapa jokilaakson pitkiä näkymiä. Rinnemetsään rajautuessaan laaksometsä sulautuu osaksi metsämaisemaa. Laaksometsä voi sijaita entisellä pellolla tai niityllä, joka on metsitetty tai se on kasvanut itsekseen umpeen. Rakentaminen voi olla perustus- ja pienilmasto-olosuhteiltaan haastavaa. Paikoin rakentaminen on mahdollista, jolloin on hyvä tukeutua olemassa olevaan rakenteeseen. Piha-alueet voivat olla hyvin puutarhamaisia.

Rehevä puronvarsi, painanne tai suo Maisemassa oleva kostea painanne tai purouoma. Luonnon monimuotoisuudeltaan usein arvokas. Puron tai ojan varren puustoa ja kasvillisuutta käsiteltävä varoen. Tarvittaessa estetään umpeenkasvua. Painanteet soveltuvat huonosti rakentamiseen. Virkistysreitit mahdollisia, esim. siltoja vesiuomien yli.

Metsä- tai peltosaareke Pieni mäki tai kumpare peltolaakson keskellä. Isoimmilla metsäsaarekkeilla kasvaa puustoa ja niillä voi sijaita rakennuksia. Ihan pienimmillä peltosaarekkeilla voi kasvaa vain yksittäisiä puita tai pensaita. Peltosaarekkeille on voitu kasata kiviä peltoalueilta. Sijaitsevat usein näkyvällä paikalla maisemakuvassa. Monipuolistavat maisemakuvaa. Kasvillisuudeltaan monilajiset saarekkeet lisäävät luonnon monimuotoisuutta. Riittävän iso saareke on perinteinen rakentamispaikka, mikäli tieyhteys on järjestettävissä helposti. Rakennettaessa saarekemaisuus on säilytettävä, ei laajoja avoimia pihoja.

Maisemakuvan avoimet alueet Avoimet alueet, pellot ja niityt tuovat maisemaan avaruutta ja pitkiä näkymiä.

Tärkeä kokonaisuuden muodostava avoin pelto- tai niittyalue Yhtenäinen laaja pelto- tai niittyalue. Tyypillisesti laaksojen alavimmat alueet, esim. jokilaaksossa. Usein pisimpään viljelyksessä olleita tai niittyinä hoidettuja alueita. Muodostavat maisemakuvassa yhtenäisen avoimen alueen. Suositellaan

maatalouskäytön jatkamista, peltoina tai laitumina. Rakentamista ei suositella, maisemakuvassa rakentaminen katkaisee näkymiä, perustamisolosuhteiltaan usein vaikea ja pienilmastoltaan ei suosiollinen.

Paikallisesti merkittävä avoin pelto- tai niittyalue Pienehkö pelto- tai niittyalue asutuksen vieressä. Usein pitkään viljelyksessä ollut alue. Maisemarakenteessa usein vaihettumisvyöhykkeellä. Paikallisesti merkittävää avointa maisematilaa ja näkymiä. Voi olla yhteydessä laajoihin peltoaukeisiin. Voidaan jatkaa maatalouskäytössä, peltoina tai laitumina. Rakentaminen mahdollista tukeutumalla olevaan rakentamiseen. Pihat voivat olla puutarhamaisia. Tärkeiden näkymien ja maamerkkien yhteydessä suositeltavaa säilyttää avoimena tilana. Voidaan hoitaa myös avoimena puistonurmena tai maisemapeltoina.

Pienehkö tai syrjäinen peltoalue Laajassa maisemakuvassa vähämerkityksinen peltoalue, usein sijainniltaan syrjäinen. Voidaan jatkaa maatalouskäytössä, tarvittaessa metsitettävissä. Rakentaminen mahdollista, jos voidaan tukeutua olemassa oleviin rakennettuihin alueisiin ja tiestöön.

Umpeenkasvava niitty tai entinen peltoalue. Usein pienialaisia, sijaitsevat usein laajemman peltoalueen reunalla tai asutuksen lähellä. Avoimen maisematilan ja näkymien säilyttämiseksi olisi hyvä estää umpeenkasvu, niittämällä ja raivaamalla itsestään syntynyttä pensaikkoa. Myös laiduntaminen mahdollista. Rakennettujen alueiden läheisyydessä voidaan kehittää puistomaiseksi virkistysalueeksi. Pienimuotoinen virkistystä tukeva rakentaminen mahdollista. Rakentaminen mahdollista, jos voidaan tukeutua olemassa oleviin rakennettuihin alueisiin ja tiestöön.

Puoliavoin entinen pelto tai niitty. Harvakseltaan puita ja pensaita kasvava niittymäinen alue. Käytetään usein laitumina. Rakennettujen alueiden lähellä voidaan kehittää puistomaiseksi. Näkymien säilyttämiseksi on hyvä estää umpeenkasvua.

Jokisuisto Jokisuun ruovikko- ja niittyalue. Avointa maisematilaa. Luonnon monimuotoisuudeltaan arvokas. Vanhat laidunmaat on hyvä säilyttää laidunnuksessa. Paikoin pensoittuminen mahdollista, luo suojaa eri lajeille. Muutoin suistoalue säilytetään avoimena, tarvittaessa niittämällä.

Rakennettu ympäristö

Kartanopuisto ja puutarha. Kartanoympäristö, jossa vanhaa rakennuskantaa, myös talousrakennuksia, ja vanhoja istutuksia. Kulttuuriympäristönä arvokas suojeltava kokonaisuus. Maisemakuvassa monipuolinen. Yksittäinen rakennus tai koko kokonaisuus toimii maamerkkinä maisemakuvassa. Rakennuksia ja puutarhaa hoidettava alueen historiaa kunnioittaen. Uuden rakentamisessa kartanoympäristöön tulee käyttää harkintaa, onko yleensä tarpeen. Rakennettaessa sovitettava ympäristöön. Pihakasvillisuudessa käytettävä perinteistä kartanopuistoille ja puutarhoille lajistoa. Tarkastelualueella Söderkullan kartano, Joensuun kartano ja Villatwilling (ent. Eutas).

Perinteisesti sijoittunut tilakeskus Käytössä oleva tai puhtaasti asumiseen siirtynyt vanha tilakeskus. Sijaitsee perinteiseen tapaan maisemarakenteen vaihettumisvyöhykkeellä pellon ja metsän rajalla tai saarekkeella peltojen keskellä. Rakennuspaikka ollut usein pitkään käytössä, vanhimmillaan keskiajalta, nuorimmillaan 1900-luvun alkupuoliskolta. Pihapiirissä sijaitsevat vanhat rakennukset kulttuuriympäristössä arvokkaita. Pihapiirin vanhaa puustoa ja vanhoja istutuksia kannattaa arvostaa. Suositaan vanhaa koristekasvillisuutta. Uudempi rakentaminen parhaimmillaan sovitettu hyvin vanhaan. Osa uusista suurista talousrakennuksista, esim. talleista saattaa poiketa perinteisestä rakentamisesta. Uuden rakentamisessa tulisi kunnioittaa perinteisen maatilamiljöön ominaispiirteitä, kiinnittämällä huomiota päällysmateriaaleihin, kattomuotoon ja väritykseen, toisaalta sijoittamalla syrjemmälle, vähemmän näkyvälle paikalle tai kasvillisuuden suojaan.

Perinteisesti sijoittunut kylämäinen asutus Maisemarakenteessa vaihettumisvyöhykkeelle sijoittunutta verrattain tiivistä kylämäistä asutusta, vanhoja asuintaloja, vanhoja kaupparakennuksia, joukossa hyvin ympäristöönsä sopivaa uudempaa rakentamista. Pihapiirit usein reheviä, vanhoja suuria puita, monipuolista koristekasvillisuutta. Vanhat 1800-luvulta, 1900-luvun alusta olevat rakennukset kulttuuriympäristössä arvokkaita. Täydennysrakentaminen mahdollista, tonteilla hyvä säästää olemassa olevaa puustoa. Uusi rakentaminen mittakaavaltaan, väritykseltään, materiaaleiltaan perinteiseen sopivaa.

Perinteisesti sijoittunut haja-asutus Tyypillisesti vaihettumisvyöhykkeelle pellon ja metsän reunaan, mutta myös metsäsaarekkeille perinteisesti sijoittunutta haja-asutusta. Osa on vanhoja pientiloja tai muita vanhoja rakennuspaikkoja. Pihapiirien kasvillisuus sitoo rakennukset metsänreunaan.

Uusi kylämäinen asutus 1960-luvulta eteenpäin rakennettua tiiviihköä asuinrakentamista sijoittuneena vanhan kylämäisen asutuksen lähelle. Erottuu usein perinteisestä rakentamisesta muodolla ja materiaaleilla. Piha-alueet usein avoimia, laajoja nurmikoita. Voi sijoittua epätyypillisille rakennuspaikoille, pohjoisrinteille tai laaksoalueelle. Piha-alueilla puu- ja pensaskasvillisuutta käyttämällä voidaan saada sidottua paremmin ympäristöönsä.

Uusi taajama-asutus Kaavoitettuja asuinalueita, jotka tarkastelualueella Söderkullassa ovat sijoittuneet pääosin selännealueille rinnemetsiin. Söderkullan keskustan tuntumassa 1970-luvun alueet ovat varsin puustoisia, eivätkä ne erotu laajemmassa maisemakuvassa. Hansaksen uudesta taajama-asutusta on rakennettu 1990-luvulta eteenpäin. Suuri osa siitä on sijoittunut Hansaksentien varren vanhan kylämäisen alueen takaiselle loivalle rinnealueelle, eikä se näy juurikaan laajemmassa maisemakuvassa. Reuna-alueilla lähempänä Söderkullantietä ja pieniä peltoaukeita

Uusi haja-asutus Asutusta, joka tyypillisesti sijoittuu metsäiselle alueelle selänteille tai muutamissa tapauksissa laaksoalueille. Metsäisillä alueilla asutus ei juuri erotu laajassa maisemakuvassa, ellei se sijoitu avointa maisematilaa reunustavalle jyrkälle rinnealueelle. Laaksoalueilla

Perinteisestä poikkeava yritysalue Maisemakuvassa muusta ympäristöstä poikkeava yritystoiminnan alue. Rakennukset ovat suuria. Arla Oy:n meijerialueen tehtaan piiput näkyvät kaukomaisemassa. Tehdasalue sijaitsee selänteen lakialueella. Piippuja lukuun ottamatta rakennukset eivät kuitenkaan juuri erotu tehdasaluetta ympäröivän selännemetsän takaa. Ingman Groupin pääkonttori sijaitsee Massbyntien varressa näkyvällä paikalla mäen päällä. Veneenrakennusyritys Oy Marino Ab:n tilat sijaitsevat jokirannassa Söderkullan kartanon eteläpuolella. Kasvillisuuden avulla voidaan peittää tai lievittää ei-toivottuja näkymiä. Vastaavan kokoluokan hankkeita ei voi suositella jatkossa jokilaakson avoimeen maisematilaan ja arvokkaaseen kulttuuriympäristöön.

Puisto tai urheilukenttä Avoimena tai puoliavoimena säilytettävä alue.

Voimalinja Maisemakuvassa näkyvä suurjännitelinja, joka ylittää jokilaakson suunnittelualueiden pohjoispuolella. Yksi voimalinjan pylväistä sijaitsee laaksoalueella joen itäpuolella, muut pylväät sijoittuvat selänteille. Selänteiden metsäalueilla voimalinjaa varten avoimina pidettävät käytävät näkyvät myös jokilaakson maisemakuvassa.

Linkkimasto Maisemakuvassa näkyvä linkkimasto. Nousevat selännemetsien muodostaman siluetin yläpuolelle. Toimivat myös maamerkkeinä. Läntinen masto on mastoista näkyvämpi. Se yhdistyy maisemakuvassa läheisiin Arlan meijerin piippuihin. Itäinen sijaitsee metsäisellä alueella Galthagenilla ja jää hieman etualalla olevien metsien ja mäkien taakse.

Tarkemman tarkastelun kartoissa, **karttaliitteen kartta 15**, on esitetty edellä mainituista muutamia maisemakuvan elementtejä, joita on myös tarvittaessa tarkennettu ja täydennetty. Näitä ovat tärkeät näkymät ja tärkeät reunat, rantavyöhykkeet ja maisemakuvan avoimet alueet. Näiden lisäksi kartoille on tuotu maisemakuvan yksityiskohtia: puukujat ja puurivit, yksittäispuita, pensasaitoja ja -aidanteita sekä yksittäisiä kiviä. Karttoihin liittyy asiaa myös kohdan 8 Maankäyttösuositukset maiseman ja kulttuuriympäristön lähtökohdista.

Maisemakuvan yksityiskohtia jotka voivat toimia myös maamerkkeinä:

Puukujat ja puurivit Tyypillisimmin koivuja, mutta alueella on myös muitakin. Esimerkiksi kartanon alueella on tammikuja, kuusirivi ja amfiteatterin vieressä rivi omenapuita. Puukujat ja puurivit tulee mahdollisuuksien mukaan säilyttää. Tarvittaessa ne tulee uusia tai niitä voi täydentää. Olemassa olevasta tienvarsipuustosta voi myös harventamalla kehittää puurivimäisen. Tällöin puiden etäisyydet keskenään eivät ole aivan

täsmälliset kuten alkuaan puukujanteeksi tai puuriviksi istutetuilla. Puukujat ja puurivit rytmittävät maisemaa ja runkojen väleistä avautuu näkymät.

Yksittäispuut Maisemassa erityisesti huomiota kiinnittävät puut, jotka kasvavat usein joko aivan yksinään avoimella paikalla tai ne sijaitsevat tienvarressa. Säilytettäviä.

Pensasaidat, -aidanteet ja leikatut kuusiaidat rajaavat piha-alueita. Jakavat tilan yksityiseen ja julkiseen. Voivat jakaa pihan eritarkoitusta varten oleviin osiin. Antavat myös huolitellun ilmeen puutarhalle. Korkeammat pensasaidat suojaavat katseilta, pölyltä, riittävän leveinä ja tuuheina myös vaimentavat hieman melua. Säästettäviä. Tulee hoitaa säännöllisesti, etenkin leikattaviksi aiottuja aitoja. Aidanteet voivat kasvaa vapaammin, mutta niistä on huolehdittavat, etteivät ne levittäydy tai ettei niihin pääse itsekylväytymään niihin kuulumattomia lajeja, jotka muuttavat aidanteen luonteen.

Yksittäiset suuret kivet Siirtolohkareita. Säilytettäviä. Tarvittaessa voidaan siirtää tontilla toiseen kohtaan, mikäli ovat rakentamisen tiellä.

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Söderkullan kartanon suunnittelualueella jokilaakson avoimet pellot muodostavat maisemaan tilan. Laajimmat ja maisemakuvassa arvokkaimmat pellot sijoittuvat suunnittelualueen eteläpuolelle. Kartanon ja entisen tiilitehtaan alueen välillä on kapeat rinnepellot metsäsaarekkeen molemmin puolin. Söderkullantieltä on metsäsaarekkeen länsipuolisen pellon kautta kapea näkymälinja jokivarteen. Saarekkeen itäpuolella maasto kohoaa sen verran Söderkullantiestä ja välissä on lisäksi kartanolle johtava koivukuja, ettei vastaavaa näkymälinjaa synny kuin vasta lähempänä jokea.

Kartanon alue erottuu maisemassa monipuolisen kasvillisuuden ansiosta, mm. lehtikuusia, jalavia, syreenejä, hernepensaita. Rakennukset jäävät suurelta osin puuston taakse. Talviaikaan puiden ollessa lehdettömiä rakennukset näkyvät paremmin. Parhaiten näkyy Söderkullantielle pohjoispuolella oleva entinen navetta. Joen eteläpuolelle Massbyntielle päärakennus vain pilkottaa. Etenkin kartanon puutarhan eteläreunalle istutetut pensasaidat ovat villiintyneet sekalaisia pensaita ja puita kasvaviksi kasvillisuusnauhoiksi. Kartanon päärakennuksen avautumissuunta on pääasiassa lounaasta kaakkoon välisellä alueella, mutta rakennus näkyy hieman myös pohjoiseen.

Kartanon puutarha ja puisto ansaitsee kunnostuksen, jota varten olisi tehtävä kasvillisuus-inventointi ja kunnostussuunnitelman. Kunnostusta varten on esitetty hyviä maisemanhoidollisia toimenpiteitä Söderkullan kartanon konseptisuunnitelmassa, jonka maisemanhoito-osuuden on laatinut VSU maisema-arkkitehdit (Futudesign 2016). Kasvillisuutta varovasti harventamalla voidaan avata näkymiä kartanolta ympäröivään maisemaan ja toisaalta tuoda kartanon rakennuksia, arvokkaita maamerkkejä jälleen näkyviksi maisemassa.

Kartanon talousrakennukset pakaritupa, navetta ja kanala ovat myös kunnostuksen tarpeessa. Näistä pakaritupa olisi ilmeisesti helpommin kunnostettavissa. Navetan ja kanalan on todettu olevan erittäin huonossa kunnossa. Lisäksi niiden mahdollista käyttöä rajoittaa alueella oleva pilaantunut maa. (Futudesign 2016)

Kartanon pohjoispuolella on tasainen kapea peltoalue Söderkullantien varressa. Pellon ja kartanon paikoitusalueen välissä on koivurivi. Paikoitusalueen terijoensalavat sopivat huonosti kartanoympäristöön: ne ovat tyypillistä 1900-luvun loppupuolen lajistoa. Vanhan kartanolle johtavan tieyhteyden varrella oleva osittainen koivukuja on verrattain huonokuntoinen. Kartanon luoteispuolella on laaja istutettu puistomainen tammimetsikkö, jonka reuna muodostaa tammikujan kartanolle vievän kevyenliikenteenväylän varrelle.

Metsäsaarekkeen keskiosissa kasvaa maisemassa erottuvia suuria kuusia ja etenkin eteläreunalla komeita mäntyjä. Saarekkeen länsireuna ei ole luonteeltaan niin vahva kuin muut reunat: se kasvaa lehtipuita mm. haapoja ja pajuja.

Tiilitehtaan alue lähiympäristöineen on moninainen. Tiilitehtaan itäpuolinen alue on ollut vielä 1800-luvulla peltoa, mutta nykyään siellä vaihtelee pienet metsäkuviot, niityt ja peltokuviot. Itäreunan jyrkässä savirinteessä kasvaa tiheää kuusikkoa. Nyt jo poistetun sähkölinjan käytävä leikkaa kuusikkoon selkeäreunaisen aukon. Kuusikkorinteen alapuolella on varjoisaa metsää ja keskiosassa umpeenkasvava niitty. Suunnittelualueen eteläreunassa ojanvarsi pajukoineen erottaa pienen peltoalueen kartanon edustan rantapelloista. Pieneltä pellolta aukeaa kuitenkin näkymiä joen vastakkaiselle rannalle. Tiilitehtaan alue on puistomainen. Suurten leveälatvuksisten puiden alla osin avoimessa maastossa erottuvat vanhat tehtaan rakenteet. Rantaniityn ja tehtaan terassin väliin jää tiheäpuustoinen rinne. Umpeenkasvavalla rantaniityllä kasvaa muutamia omenapuita. Tiilitehtaan jäänteiden länsipuolella avoin niittyalue vaihtuu puustoiseksi ennen vedenottamon aluetta.

Suunnittelualueen länsipuolella on voimakkaasti jokeen laskeva rinnepelto. Rinteen yläosassa kulkevalta Söderkullantieltä avautuu Lill-Massbyn suuntaan hieno näkymä, jota jokivarren sulkeutunut kasvillisuusvyöhyke ei yllä peittämään.

8 Maankäyttösuositukset maiseman ja kulttuuriympäristön lähtökohdista

Edellisessä luvussa on alussa käsitelty maisemakuvallisen tyypityksen pohjalta yleisiä maankäyttösuosituksia kullekin maisematyypille. Tarkemman tarkastelun kartassa, **karttaliitteen kartta 15**, yksittäisten maisemakuvan elementtien, joista edellisessä luvussa, lisäksi on nostettu esiin erilaisia alueita, joihin kiinnittää huomiota maankäytön suunnittelussa. Lisäksi annetaan maiseman ja kulttuuriympäristön lähtökohdista rakentamista ohjaavia suosituksia. Kumpikaan suunnittelualue ja niiden lähiympäristö eivät kestä raskasta rakentamista, kuten kerrostaloja. Rakentamisen tulisi olla pientalovoittoista. Matalat rivitalot ovat mahdollisia paikoin.

Huippualueet Maisemakuvassa merkityksellisiä, erityislaatuisia alueita, joille ei suositella rakentamista. Luonnonympäristön arvokohteet, esim. Danielsbackan suunnittelualueella olevat metsäluonnon arvokohteet. Luonnonmaisemassa kauniit alueet, kuten avokalliot. Kulttuurimaiseman maisemakuvassa merkittävät kulttuuriperintökohteet piha-alueineen. Huippualueiden ominaispiirteitä tulee hoitaa ja vahvistaa, tarvittaessa suojella kaavamerkinnöin. Luonnonympäristön ja luonnonmaiseman huippualueille ei tule ohjata rakentamista, vain tarvittaessa voidaan rakentaa polkuverkostoja virkistyskäytön ohjaamiseksi. Rakennettuun kulttuuriympäristöön voidaan tarvittaessa perustellusti rakentaa sopeuttamalla uudisrakentaminen vanhaan.

Hoidettavat tai kehitettävät alueet Alueita, joiden ympäristön laatuun tulee kiinnittää erityistä huomiota. Alueet eivät saisi jäädä hoitamattomiksi välialueiksi. Suunniteltujen kaava-alueiden maisemallisesti tärkeitä nivelkohtia. Maisemakuvassa muuten tärkeitä alueita, jotka ovat usein vaarassa kasvaa umpeen.

Ongelma-alueet Ehyttä maisemakuvaa ja kulttuuriympäristöä häiritseviä alueita tai rakennuksia. Usein hoidettavissa peittävällä kasvillisuudella.

Muut erityisalueet Toiminnaltaan tai olosuhteiltaan huomionarvoisia alueita, joiden ympäristöä tulee hoitaa.

Rakentamisen ylä- tai alaraja Maastossa ns. inhimillisen vyöhykkeen raja, jonka alapuolelle (Söderkullan kartanon suunnittelualue) tai yläpuolelle (Danielsbackan suunnittelualue) ei suositella uutta rakentamista.

Ensisijaisesti rakennettavissa olevat alueet Alueita, jotka kestävät rakentamista parhaiten. Maisemakuvallisesti kestävät rakentamista. Maasto useimmiten riittävän tasainen, jolloin tarvetta vähemmän täytöille tai maanleikkauksille. Alueita, joilla rakentaminen ei aiheuta merkittävää haittaa arvokkaalle kulttuurimaisemalle ja luonnonmaisemalle.

Toissijaisesti rakennettavissa olevat alueet Alueita, jotka ovat rakennettavissa, mutta vaativat merkittävästi enemmän maastoon sovittamista.

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Sipoonjokilaakso ja Söderkullan kartano ovat valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä. Uuden rakentaminen arvokkaaseen ympäristöön vaatii olemassa olevien arvojen kunnioittamista. Lisähaasteita aiheuttaa Söderkullan kartanon suunnittelualueen sijoittuminen suurelta osin paksulle savikolle, jolloin perustamisolosuhteet ovat vaikeat.

Rakentamisen ulkopuolelle tulee jättää kulttuurihistoriallisesti arvokas Söderkullan kartanon puutarha ja puisto sekä kartanon pihapiiriin rajautuvat avoimet alueet, mm. paikoitusalueen pohjoispuolinen peltoalue. Avoimet alueet mahdollistavat näkymät kartanolle eri suunnista.

Pienimuotoista rakentamista kartanon ehdoilla ja sen toimintaan liittyen olisi mahdollista sijoittaa navetan pohjoispuolelle koivukujan varteen ja navetan länsipuolisen metsäsaarekkeen kainaloon. Ne on merkitty toissijaisesti rakennettavissa oleviksi alueiksi. Kyseisillä alueilla on ollut aiemminkin kartanoon liittyviä rakennuksia. Tätä mahdollisuutta tulisi kuitenkin toteuttaa hyvin harkiten ja vahvalla ohjauksella. Metsäsaareke on suurelta osin hyvä jättää rakentamisen ulkopuolelle. Saarekkeen etelä- ja itäreunan sekä keskiosien kasvillisuus on muodostavat kauniin kokonaisuuden maisemassa.

Rakentamisen ulkopuolelle tulisi myös jättää tiilitehtaan alue rakennusten jäänteineen. Alue kertoo kiehtovasti paikallisesta teollisuushistoriasta ja on nykyiseltä luonteeltaan puistomainen. Alue kannattaakin kaavoittaa virkistysalueeksi tai puistoksi.

Pienet peltoalueet kartanon lähiympäristössä on hyvä säilyttää avoimina näkymien säilyttämiseksi tai mahdollistamiseksi, kun näkymiä avataan. Mikäli varsinainen viljely ei ole enää mahdollista, alueita voidaan hoitaa maisemapeltoina tai kartanon pihapiiriin kuuluvina puistonurmina. Kartanon pohjoispuolinen pelto Söderkullantien varressa olisi myös mahdollinen paikka palstaviljelylle, nykyisten viljelypalstojen väistyessä mahdollisen uuden asuinalueen tieltä.

Jokiranta suunnittelualueella on myös hyvä rajata rakentamisen ulkopuolelle. Rakentamisella katkaistaisiin jokilaakson avoimuus. Alue voitaisiin kaavoittaa virkistysalueeksi. Kevyt, pienimuotoinen virkistykseen ja siihen liittyviä palveluita tukeva rakentaminen olisi kuitenkin alueella mahdollista. Jokivartta pitkin kulkeva polku olisi hyvä lisä alueen virkistysreitteihin: polku yhdistäisi rantaa pitkin tiilitehtaan alueen kartanon edustan sillalle.

Viiden metrin, meren pinnan yläpuolella, korkeuskäyrä on karkeasti raja, jonka alapuolelle ei tule sijoittaa rakentamista. Pääosa rakentamisesta tulisi olla vielä tätä ylempänä. Maisemakuvassa alueen laajimmat ja yhtenäiset jokivarren peltoaukeat sijoittuvat viiden metrin alapuolelle. Olemassa oleva rakentaminen suunnittelualueen lähiympäristössä sijoittuu muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta selvästi tätä linjaa ylemmäksi.

Maiseman ja kulttuuriympäristön suhteen ensisijaisesti rakennettaviksi alueiksi on merkitty metsäsaarekkeen länsipuoliset alueet. Niillä on etäisyyttä riittävästi kartanolta. Jyrkät rinteet on merkitty toissijaisesti rakennettaviksi alueiksi, sillä ne vaatisivat voimakasta maaston muokkaamista. Alueen korkeuserojen vuoksi maastoa joudutaan joka tapauksessa muokkaamaan. Söderkullantieltä jokivarteen avautuva kapea näkymälinja tulee säilyttää. Se olisi ympäristön rakentuessa mahdollisesti toteutettavissa tielinjauksella ja avoimilla piha-alueilla.

Metsäsaarekkeen eteläpuolinen alue on merkitty toissijaisesti rakennettavissa olevaksi alueeksi. Se sijaitsee näköyhteydessä kartanon puistoon ja on täten erityisen herkkä kohde maisemallisesti. Kartanon päärakennus ja viljamakasiini eivät nykyisellään juuri erotu rehevän puuston ja pensaikon takaa, mutta kartanoympäristöä kohennettaessa ja kunnostettaessa näkymien avaaminen on yksi tärkeitä hoitotoimenpiteitä. Mahdollisen rakentamisen tulee olla alisteisessa asemassa kartanoon, niin kooltaan kuin ulkomuodoltaan ja toisaalta sopia yhteen kartanoympäristön kanssa.

Tiilitehtaan alueen länsipuolella on kulttuurimaiseman kannalta rakentamiselle sopivimmat paikat suunnittelualueella. Ne sijaitsevat aivan valtakunnallisesti arvokkaan alueen reunalla ja osin ulkopuolella. Ne on merkitty ensisijaisesti rakennettavissa oleviksi alueiksi, mutta käytännössä niiden rakentamisen esteenä on vedenottamon suoja-alue. Alue on toki vanhaa Stor-Massbyn kylätonttia, mutta jälkiä kylätontista ei ole juuri havaittavissa arkeologisen tarkkuusinventoinnin mukaan. Vanhat kulttuurikerrokset ovat peittyneet tai tuhoutuneet myöhemmän toiminnan myötä.

Suunnittelualueen maisemakuvaan sopii parhaiten matala, enintään kaksikerroksinen puurakentaminen. Korkeampi rakentaminen kilpailisi huomiosta kartanon päärakennuksen kanssa ja vähentäisi kartanoympäristön arvokkuutta ja merkityksellisyyttä. Lähimpänä kartanoa ja jokivartta maiseman mittakaavaan ja arvokkaaseen kulttuuriympäristöön soveltuvat parhaiten yksi- tai 1,5-kerroksiset rakennukset. Suunnittelualueen eteläosiin sopivat parhaiten omakotitalot. Rivitalot ja pienkerrostalot sijoittuvat paremmin suunnittelualueen keskiosiin ja Söderkullantien varteen.

Rakennusten muotoon ja väritykseen suositellaan haettavaksi vanhan sipoolaisen rakentamisen piirteitä. Useat kartanon vanhat alustalaistalot ovat valkoisia. Monet Massbyn kylän vanhat sivu- ja talousrakennukset ovat puolestaan punaisia.

Pihat ja puutarhat tulee mieluiten suunnitella reheviksi kasvillisuudeltaan. Etenkin jokivarren suuntaan rakennusten eteen on hyvä istuttaa esim. hedelmäpuita, koristepuita ja pensaita, jolloin rakennukset ennemmin pilkottavat kasvillisuuden lomasta kuin ovat täysin esillä. Pihakasvillisuuden valinnoissa tulisi etenkin avointen maisematilojen reunoilla suosia puuvartisessa kasvillisuudessa perinteisiä lajeja ja lajikkeita ja välttää moderneja voimakkaasti muotonsa tai värityksensä puolesta muusta kasvillisuudesta eroavia lajeja tai lajikkeita. Mahdollisuuksien mukaan olemassa olevaa kasvillisuutta, suuria ja kauniita puita on hyvä säilyttää. Alueen pihamailla hyötyviljely on suositeltavaa.

9 Suunnitelmaluonnosten arviointi

Maisemaselvityksen laatijalla on ollut mahdollisuus osallistua suunnitelmaluonnosten laadintaan ja kommentointiin syksyllä 2019 ja talvella 2020.

Söderkullan kartanon suunnittelualue

Sipoon kunnan kaavoitus on tilannut 2010-luvulla suunnitelmia niin kartanoa kuin sen läheistä asemakaavoitettavaa asuinaluetta varten. Futudesign Oy laati Söderkullan kartanoon ja sen lähiympäristöön konseptisuunnitelman, joka valmistui 2016. Serum arkkitehdit Oy on puolestaan laatinut viitesuunnitelman asuinaluetta varten vuonna 2015 ja suunnitelmaa on päivitetty vuonna 2018. Viitesuunnitelman ehdotus on ollut esillä asemakaavan luonnosvaiheessa keväällä 2019. Viitesuunnitelmaa tehtäessä Serum arkkitehdit ja Futudesign tekivät yhteensovitustyötä, jotta kartanon lähiympäristön konsepti ja tulevan asuinalueen viitesuunnitelma tukisivat toisiaan ja muodostaisivat kokonaisuuden. Konseptisuunnitelma käsittää kartanon lähialueen ja rajautuu asuinalueen kaavarajauksen ulkopuolelle.

Suunnitelmaluonnosten arvioinnissa on käytetty hyväksi tämän maisemaselvityksen lisäksi Sibbo Hembygdsföreningin antamaa lausuntoa esillä olleesta ehdotuksesta (Sibbo Hembygdsförening 2019).

Viitesuunnitelmassa asuinalueen eteläosa on mittakaavaltaan maisemakuvaan sopivaa pientaloaluetta. Etenkin kartanon peltoalueille rajautuva alueen eteläreuna on onnistunut. Rakennukset sijoittuvat tonttien pohjoisosaan jättäen pihoille tilaa eteläpuolella. Tällöin puutarhojen kasvillisuudella saadaan muodostettua vehreää reunaa, joka sitoo uuden rakentamisen paremmin osaksi jokilaakson maisemaa. Kaksikerroksisessa rakentamisessa on riski, että rakennuksista tulee suhteettoman korkeita, mikä etenkin rannimmaisten ja rinteessä olevien osalta voi heikentää jokilaakson maisemakuvaa. Puolitoistakerroksinen sopisi paremmin ja vertautuisi joen vastarannalla näkyviin perinteisiin rakennuksiin, kuten Kavalsin ja Kuusin tilakeskuksiin.

Viitesuunnitelmassa Söderkullan kartanon arvokkaalle kulttuuriympäristölle haitallisinta ovat kartanon lähiympäristöön ulottuva itäosan rakentaminen. Kartanon alue tarvitsee ilmaa ja avaruutta ympärilleen, jotta sen kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen merkitys pääsee oikeuksiinsa. Liian lähellä tunkeva tiivis rakentaminen heikentää kohteen merkittävyyttä ja ymmärrettävyyttä. Etenkin jokilaakson maisemakuvassa kartanon ja sen länsipuolisen metsäsaarekkeen väliin tulisi jättää avoin alue.

Söderkullantien varteen ehdotettu nelikerroksisten kerrostalojen nauha peittää tärkeitä näkymiä. Kartanon pohjoispuolella rakentaminen estäisi näkymät kartanolle Söderkullantieltä. Pelkkään yksittäiseen näkymälinjaan kartanon tulotien kohdalla ei välttämättä enää edes kiinnittäisi huomioita. Kartanon alue jäisi syrjään ja sen visuaalinen yhteys Söderkullantielle häviäisi lähes kokonaan. Kerrostalonauha katkaisee myös suunnittelualueen ainoan Söderkullantieltä suoraan jokivarteen ulottuvan näkymän, joka aukeaa metsäsaarekkeen länsipuolella.

Ylipäänsä neljäkerroksiset talot tuntuvat suunnittelualueen maiseman mittakaavaan suhteettoman korkeilta, vaikka niillä pyritäänkin luomaan Söderkullantielle katumaista julkisivua ja sitomaan alue nykyistä kiinteämmin Söderkullan taajamaan. Rakentamisen korkeudessa suunnittelualueella on syytä ottaa huomioon kartanon päärakennuksen korkeus. Kartanoa korkeammat rakennukset vähentäisivät kartanon merkittävyyttä maisemassa. Kartanoympäristön mittakaava on tärkeää ottaa huomioon, mitä lähemmäksi kartanoa rakentamista suunnitellaan.

Kartanon pohjoispuolelle tulisi jättää avoin alue ja mahdollistaa näkymät. Metsäsaarekkeen länsipuolella tulee säästää näkymälinja Söderkullantieltä jokivarteen. Tien varren rakentamisen kerroslukua ja sijoittumista tulee tarkastella uudelleen.

Toisin kuin viitesuunnitelmassa, tiilitehtaan alueella olisi etenkin näkyviä tehtaan jäänteitä hyvä säästää rakentamiselta, sillä ne ovat alueelle omaa identiteettiä luovia. Viitesuunnitelmaan tiilitehtaan rantaan suunnitellut rantaniitty, venelaituri, sauna ja silta ovat hyviä, maiseman kannalta toteuttamiskelpoisia ajatuksia. Asuinrakentamista on sen sijaan sijoitettu liian lähelle rantaa, viiden metrin korkeuskäyrän alapuoliselle alueelle, jolle ei maiseman kannalta suositella rakentamista. Ranta-alue tulee varata virkistyskäyttöön. Pienimuotoinen virkistystä tukeva rakentaminen, kuten sauna ja kerhohuone, sopii ranta-alueelle, vaikkei sinne muutoin tulisikaan sijoittaa rakentamista. Ranta-alueen on syytä olla kuntalaisten saavutettavissa. Viitesuunnitelmassa kartanon peltoja kiertävä asuinalueen reunassa kulkeva kevyenliikenteen väylä ja jokivarressa kulkeva rantapolku lisäävät alueen virkistyskäyttömahdollisuuksia.

Söderkullan kartanon konseptisuunnitelman maiseman kehittämisosuus ja maiseman hoitosuunnitelma antavat erittäin hyvät suuntaviivat kartanon ympäristön suunnittelulle ja hoidolle.

Suunnitelmaa on tarkennettava viereisen asuinalueen muotoutumisen mukaan. Esimerkiksi suojapuuston istutus kartanon länsipuolelle ei ole tarpeen, mikäli avoin peltoalue säästetään avoimena ja aivan viereen ei rakenneta.

Varsinaisessa konseptisuunnitelmassa esitetään kartanon ympärille kehämäisesti uudenlaisia aittarakennuksia. Rakennukset vaihtelevat pienistä kasvihuoneista ja huvimajoista, pienehköihin majoitustiloihin, pajoihin ja ateljeeasuntoihin ja suurimpaan rakennuskokonaisuuteen monitoimihalliin ja uimalaan. Rakennusten koossa ja sijoittelussa on otettu huomioon, että näkymät kartanolle säilyvät ja rakennusmassat pysyvät matalina. Monet sijoittuvat suunnilleen paikoille, joissa on ollut aiemmin kartanon talousrakennuksia. Konseptisuunnitelmassa esitettyjä toimintoa, kuten pajoja ja ateljeeasuntoja, voitaisiin sijoittaa myös tässä maisemaselvityksessä toissijaisesti rakennettavissa oleville alueille navetan luoteispuolelle ja metsäsaarekkeen länsipuolelle.

Lähdeluettelo

Arkistojen Portti 2018. Pitäjänkartasto. Kansallisarkisto. 28.11.2018. http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Pit%C3%A4j%C3%A4nkartasto

Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy & Ympäristötoimisto Oy 2006. Sipoon kunnan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvitys. 25.01.2006.

Arla. https://www.arla.fi/yritys/historiamme/ Viitattu 30.1.2020.

Blomberg, Hans 2019. Söderkullan kartano. Sibbo Hembygdsförening r.f. 28.4.2019 https://sibbo.hembygd.fi/Site/Data/1113/Files/Soederkullan%20kartano%20suomi%5B779484%5DB.pdf

Enbom, Sten 1999. Eteläisen Sipoon kulttuurihistoriallisia kohteita 1998 - liittyen Söderkullan osayleiskaavan kehityskuvaan. Sälgkulla 10.01.1999.

Enbom, S. Lindroos, B. Sjöholm O. 2004. Skeden i Sibbos historia. Skrifter utgivna av Sibbo Hembygdsforskningsförening r.f. XV. / suomeksi 2005. Sipoon historian vaiheita. Sibbo Hembygdsforskningsförening r.f.:n julkaisuja XVI.

Futudesign Oy 2016. Söderkullan kartanon konseptisuunnitelma.

GTK 2019: Kallioperä 1: 200 000. https://hakku.gtk.fi/fi/locations/search?location_id=2
Maaperä 1: 20 000. http://hakku.gtk.fi/fi/locations/search?location_id=1
Happamat sulfaattimaat 1:250 000. http://hakku.gtk.fi/fi/locations/search?location_id=68

Herola, Erkki 1996. Pohjavesi. Hangelbyn maaperäkartan 2043 10 selitys. Geologian tutkimuskeskus. Espoo 1996.

Husa, Jukka & Teeriaho, Jani 2004. Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Itä-Uudellamaalla. Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristökeskus, Luontoyksikkö. Helsinki 10.12.2004. https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BF683E3FD-AEA4-47F3-A615-6C9ECCE7E111%7D/35347

Ingman Group. https://www.ingmangroup.fi/historia Viitattu 30.1.2020.

Itä-Uudenmaan liitto 2007. Itä-Uudenmaan maisematyypit.

Koivisto, Satu 2007. Sipoo – Manneralueen esihistoriallisen ajan ja saariston esihistoriallisen sekä historiallisen ajan muinaisjäännösten inventoinnit. Sipoon kunta ja Museovirasto 2007.

Koivisto, Satu 2014. Sipoo. Massby, Söderkulla / Danielsbacka torp. Historiallisen ajan kylätontin konekaivun arkeologinen valvonta. 9.-10.6.2014. Tutkimusraportti. Museovirasto. Kulttuuriympäristön hoito. Arkeologiset kenttäpalvelut.

Kukkonen, Marjatta 1996. Kivennäismaalajit. Hangelbyn maaperäkartan 2043 10 selitys. Geologian tutkimuskeskus. Espoo 1996.

Luontotieto Keiron Oy 2012. Sipoon kunta, Kunta-METSO – METSO-kohteiden inventointi. 17.4.2012.

Maanmittauslaitos 2019. Paikkatietoikkuna. https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

Maisema-aluetyöryhmä 1993. Maisemanhoito. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö: Ympäristönsuojeluosasto, Työryhmän mietintö 66/1992. Helsinki 1993.

Manninen, E., Heinonen, M., Makkonen, H. ja Nieminen M. / Faunatica Oy. Uusimaa-kaava 2050 – Luontoselvityskohteiden maakunnallinen arvo. Koosteraportti. Uudenmaan liiton julkaisuja E 217. 3/2019, päivitetty 10.9.2019.

Marino Oy. https://www.marino.fi/fi/marino-3/historia-fi/ Viitattu 30.1.2020.

Museovirasto 2004. Boxin ja Västerskogin osayleiskaava-alueiden rakennetun ympäristön inventointi. Museovirasto, rakennushistorian osasto. 14.6.2004.

Museovirasto 2009. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY). http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx

Museovirasto 2019. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Muinaisjäännösrekisteri. Rakennusperintörekisteri. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx [luettu 11.11.2019]

Nyberg, Paul 1931. Sibbo sockens historia I.

Ockenström, Katariina 2007. Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Itä-Uudenmaan Liitto, Itä-Uudenmaan Maakuntamuseo, Museovirasto, Rak.Hist.Osasto. Itä-Uudenmaan Liitto 2007, julkaisu 90.

Perkkiö, Eila 1982. Sipoon kunta. Rakennuskulttuuri. Inventointi 1982. Kulttuurihistoriatoimikunta. P12:83.

Purhonen, Paula (toim.) 2001. Maiseman muisti – valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto. Helsinki 2001.

Putkonen, Lauri 1993. Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Ympäristöministeriö, Museovirasto. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja. 1993.

Pykälä, Juha ja Bonn, Thomas 2000. Uudenmaan perinnemaisemat / Ängar, hagmarker och skogsbeten i Nyland. Suomen ympäristökeskus & Uudenmaan ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 178.

Rantanen, Arja & Kuvaja, Christer 1994. Sipoon pitäjän historia vuoteen 1868. Osat 1 ja 2. Sipoo 1994.

Rosqvist, Daniela 2014. Sibbesborgin uusi kaupunki. Maalaismaiseman arvoista uuden kaupunkimaiseman piirteiksi. Diplomityö. Aalto-yliopisto, Maisema-arkkitehtuurin koulutusohjelma.

Salminen, Jere 2010. Itä-Uudenmaan maakunnallisesti arvokkaat luonnonympäristöt (MALU) – Loppuraportti. Itä-Uudenmaan liitto.

Sarmaja-Korjonen, Kaarina 1994. Sipoon luonnon historia. Teoksessa Sipoon pitäjän historia vuoteen 1868. Osa 1. Rantanen & Kuvaja 1994.

Serum arkkitehdit Oy 2018. Söderkullan kartanon viitesuunnitelman päivitys. 30.11.2018.

Sibbo Hembygdsförening 2018. Hem Brygden. Sibbo hembygdsforskningsförenings årsblad 2018.

Sibbo Hembygdsförening [2019]. Koostettua aineistoa Söderkullan kartanosta ja tiilitehtaasta. pdf:inä.

Sibbo Hembygdsförening 2019. Utlåtande 2.4.2019. Sibbo hembygdsförening r.f. utlåtande om framtaget material för detaljplan och detaljplaneändring för S20 Söderkulla gård bostadsområde.

Sjöholm, Odin 1998. Ortnamn i Sibbo. Massby. Sibbo Hembygdsförening.

Suhonen, V.-P. 2007. Sipoon historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi vuonna 2007. Museovirasto /RHO.

Suomen ympäristökeskus 2019. INSPIRE_SYKE_SuojellutAlueet http://paikkatieto.ymparisto.fi/arcgis/services/INSPIRE/SYKE_SuojellutAlueet/MapServer/WmsServer?

Tulvakeskus 2019. Tulvakarttapalvelu. http://paikkatieto.ymparisto.fi/tulvakartat/Viewer/Viewer.html?Viewer=Tulvakartat_suppea

Uudenmaan ELY-keskus 2013. Natura 2000 -alueet. Sipoonjoki. Gästerbyn järvet ja suot. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Sipoonjoki(5723), https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Gasterbyn_jarvet_ja_suot(5785). Julkaistu 31.7.2013

Uudenmaan ELY-keskus 2019. Sipoon pohjavesialueet. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesiensuojelu/Pohjaveden_suojelu/Pohjavesialueet/Sipoon_pohjavesialueet(14307). Julkaistu 17.1.2014 klo 10.31, päivitetty 29.5.2019 klo 11.24.

Uudenmaan liitto 2014. Tien päällä – Uudenmaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tiet ja reitit. Uudenmaan liiton julkaisuja E 132 – 2014.

Uudenmaan liitto 2016. Missä maat on mainiommat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liiton julkaisuja E 176 – 2016.

Vauhkonen, Marko 2018. Söderkullan kartanon asemakaava-alueen luontoselvitys. Ympäristösuunnittelu Enviro. 12.11.2018.

Väisänen, Tuija 2019. Sipoo. Stor-Massby ja Söderkullan tiilitehdas. Historiallisen ajan kylätontin koekaivaus ja asemakaavoitettavan alueen tarkkuusinventointi. 10.6.-14.6.2019. Tutkimusraportti. Museovirasto. Arkeologiset kenttäpalvelut.

Karttalähteet:

Alanen, Timo & Kepsu, Saulo 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805 = Konungens kartverk från Finland. SKS 1989.

Immersby; Immersby och Granö: Egokarta och beskrifningar 1698-1698 (B43:2/1-2). Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkiston Digitaaliarkisto. http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=50088745

Maastokartta 2019. Digitaalinen aineisto. Maanmittauslaitos.

Massby; Karta öfver åker och äng med beskrifning 1693-1693 (B43:7/1). Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkiston Digitaaliarkisto. http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=50088499

Massby; Hitå, Kallbäck, Massby och Skräddarby: Egokarta och delningsinstrument 1767-1777 (B43:7/2-12). Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkiston Digitaaliarkisto. http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=315442

Peruskartta 1950. Karttalehti 204310 Hangelby. Maanmittaushallitus. http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Peruskartta 1978. Karttalehti 204310 Hangelby. Maanmittaushallitus. http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Peruskartta 1991. Karttalehti 204310 Hangelby. Maanmittaushallitus. Karttakeskus. http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Pitäjänkartta Sipoo 1840-1865. Sipoo (2043 10 Ia.* -/- -). Pitäjänkartasto. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto. Kansallisarkiston Digitaaliarkisto. http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=32402

Pitäjänkartta Sipoo 1933. Maanmittaushallitus. Kansalliskirjasto. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00008546

Skräddarby; Karta öfver åker och äng, en del 1699-1699 (B43a:7/1). Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkiston Digitaaliarkisto. http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=319329

Venäläinen topografikartat 1873. Venäläiset topografikartat 1:21 000. Topografikarttojen kokoelma. Kansallisarkiston Digitaaliarkisto.
Karttalehti VII 31. http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=57912379
Karttalehti VII 32. http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=57912378
Karttalehti VIII 31. http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1429516
Karttalehti VIII 32. http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1429517

Muita työssä apuna käytettyjä lähteitä:

Sipoon kunta: ilmakuvat, viistoilmakuvat, kaava-aineistot, valokuvat maastosta
Sipoon kunta: Karttapalvelu, opaskartta http://kartta.sipoo.fi/
Sipoon kunta: Web Gis -aineistot, kiinteistörekisteritiedot
Google Maps: satelliittikuvat, Street View (kuvat elokuu 2009), Google Earth
Bing Maps

Valokuvat:

Sibbo Hembygdsförening, arkisto. Kuvat poimittu yhdistyksen tuottamasta pdf-aineistosta tai reprottu yhdistyksen julkaisemasta Sipoon historian vaiheita -kirjasta (Enbom ym. 2005).

Sipoon kunta. Ilmakuvat, viistoilmakuvat, valokuvat maastosta.

Muissa kuvissa ilmoitettu lähde.

Maisemakuva-luvun taustakirjallisuutta, julkaistu Uudenmaan ympäristökeskuksen monistesarjassa:

Lamminpää, Anu 2002. Maisemanhoidon yleissuunnitelma Pusulanjoen eteläosan ja Nummenjoen viljelylaaksoon. Nro 108.

Linnasalo, Kaisa 2001. Suojavyöhykkeiden ja maisemanhoidon yleissuunnitelma Mustijoen vesistöalueella Mäntsälässä. Nro 92.

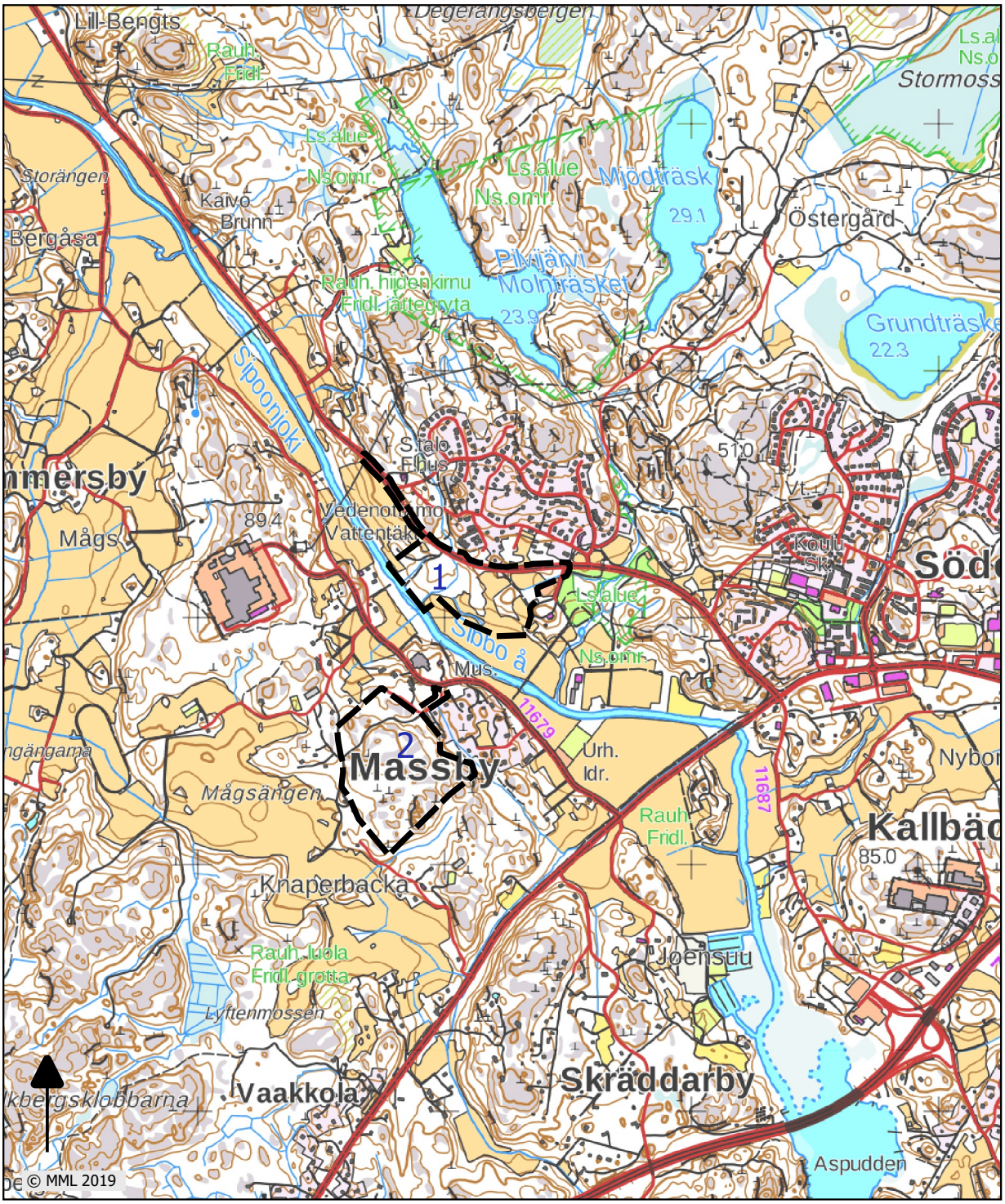
Linnasalo, Kaisa 2002. Suojavyöhykkeiden ja maisemanhoidon yleissuunnitelma Mustijoen vesistöalueella Porvoossa ja Sipoossa. Nro 113.

Linnasalo, Kaisa 2004. Sälinkään kylän maisemanhoito- ja maankäyttösuunnitelma. Nro 142.

Linnasalo, Kaisa & Penttilä, Sirpa 2003. Suojavyöhykkeiden ja maisemanhoidon yleissuunnitelma Ilolanjoen vesistöalueella Porvoossa, Askolassa, Myrskylässä, Pukkilassa ja Pernajassa. Nro 122.

Nyman, Johanna & Penttilä, Sirpa 2002. Suojavyöhykkeiden ja maisemanhoidon yleissuunnitelma Sipoonjoen valuma-alueella Sipoossa, Pornaisissa ja Mäntsälässä. Nro 106.

Perä, Mirja 2003. Suojavyöhykkeiden ja maisemanhoidon yleissuunnitelma Taasianjoen vesistöalueella Lapinjärvellä, Ruotsinpyhtäällä ja Pernajassa. Nro 123.

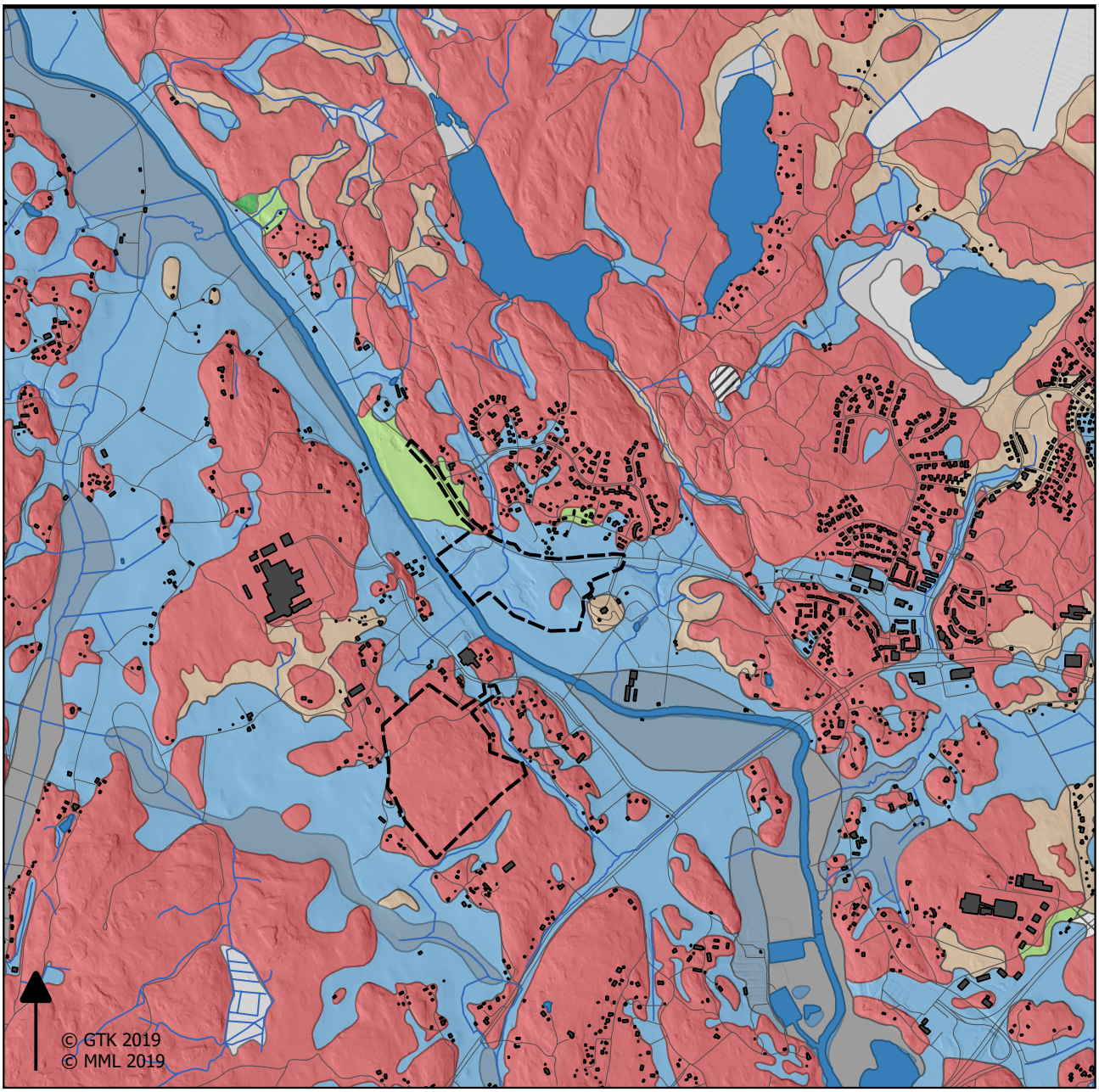
Kartta 1 Tarkastelualue

0 500 1000 1500 m

kaavarajaus

1 Söderkullan kartanon asemakaava-alue

2 Massbyn Danielsbackan asemakaava-alue

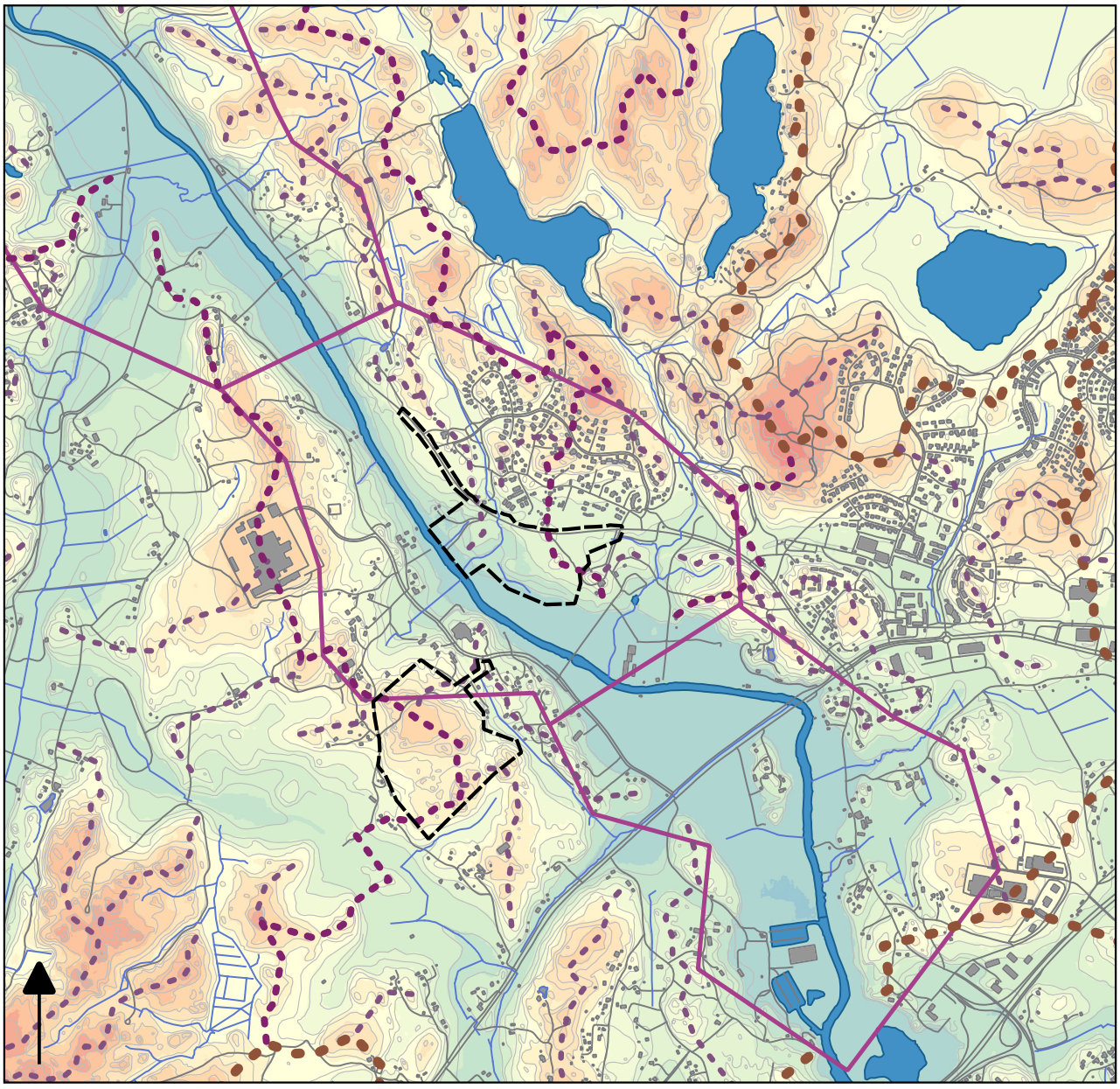

Kartta 2 Maaperä 1: 25 000

0 500 1000 1500 m

Maalajit
- Kalliomaa
- Hiekkamoreeni
- Sora
- Hiekka
- Savi
- Liejusavi
- Lieju
- Rahkaturve
- Saraturve
- Täytemaa

- kaavarajaus
- Vesistöt
- Virtavedet
- Rakennukset ja tiet

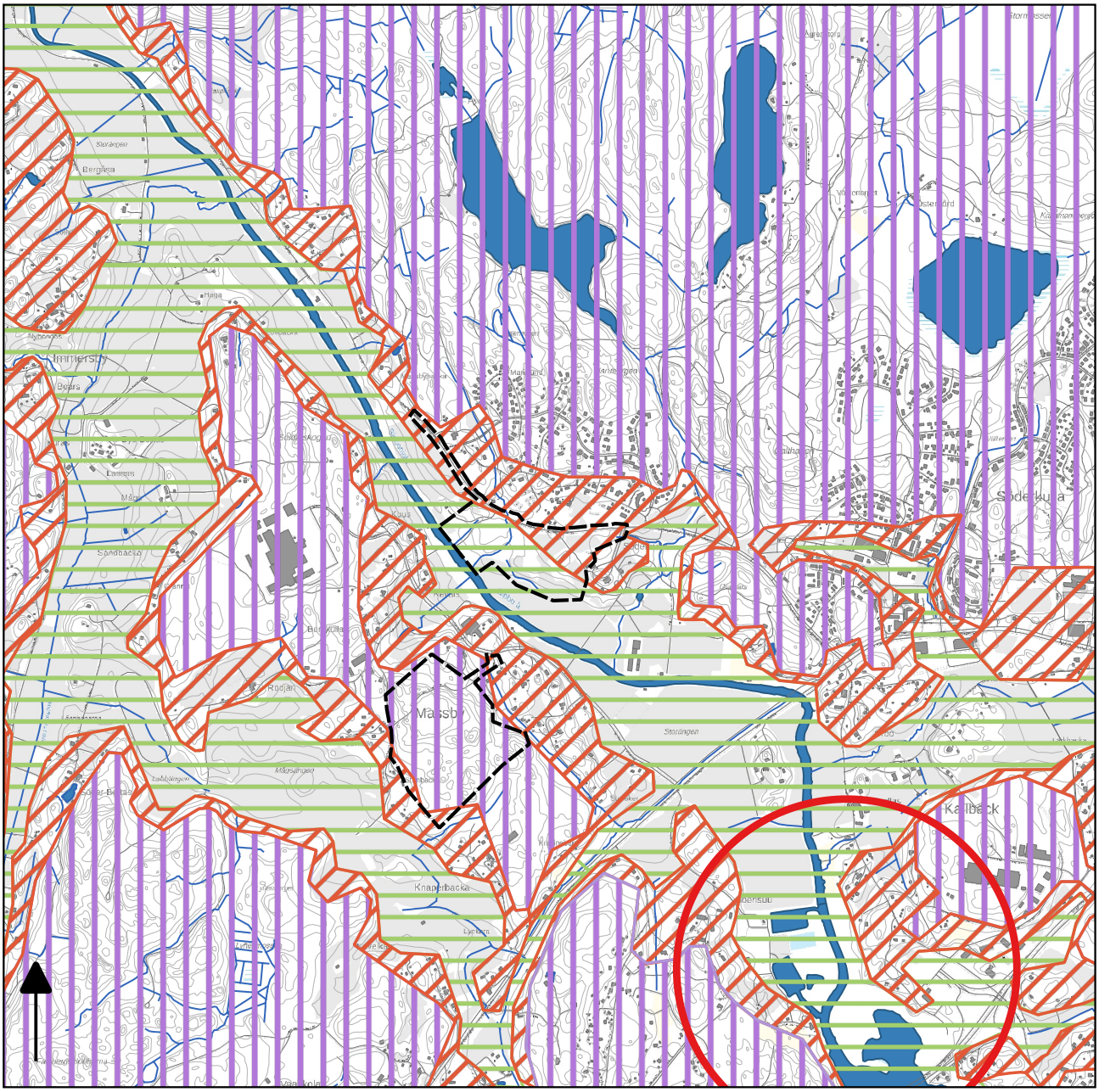
Kartta 3 Topografia ja hydrologia 1: 25 000

0 500 1000 1500 m

Korkeussuhteet mmpy

- 0
- 0 - 5
- 5 -10
- 10-15
- 15-20
- 20- 25
- 25 - 30
- 30 -35
- 35 - 40
- 40 -45
- 45- 50
- 50 - 55
- 55 - 60
- 60 - 65
- 65 - 70

- kaavarajaus
- Päävedenjakajat
- Sivuvedenjakajat
- Sivuvedenjakajat
- Vesistöt
- Virtavedet
- Pohjavesialue

Kartta 4 Maisemarakenne 1: 25 000

0 500 1000 1500 m

kaavarajaus

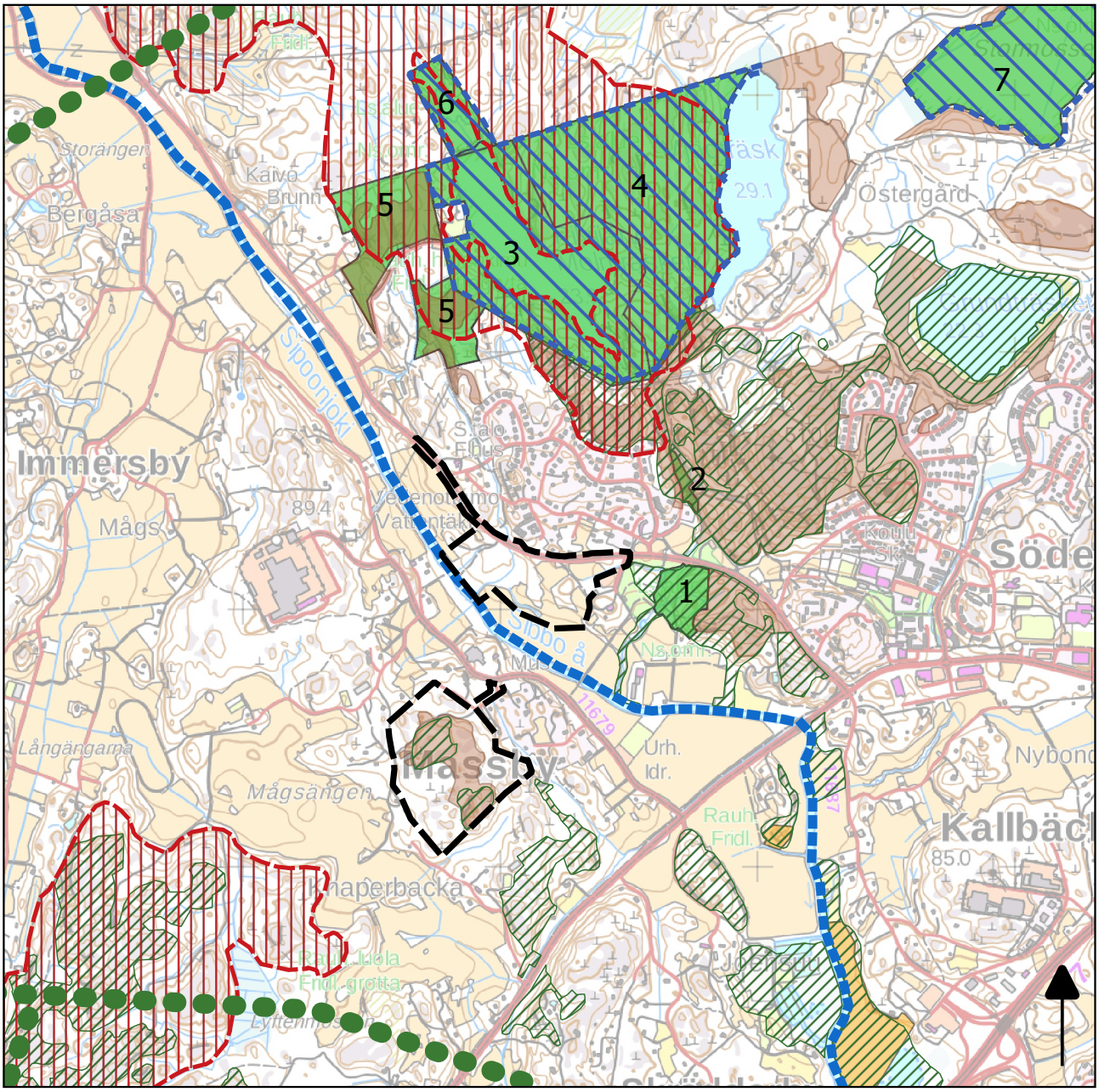
Maisemarakenne

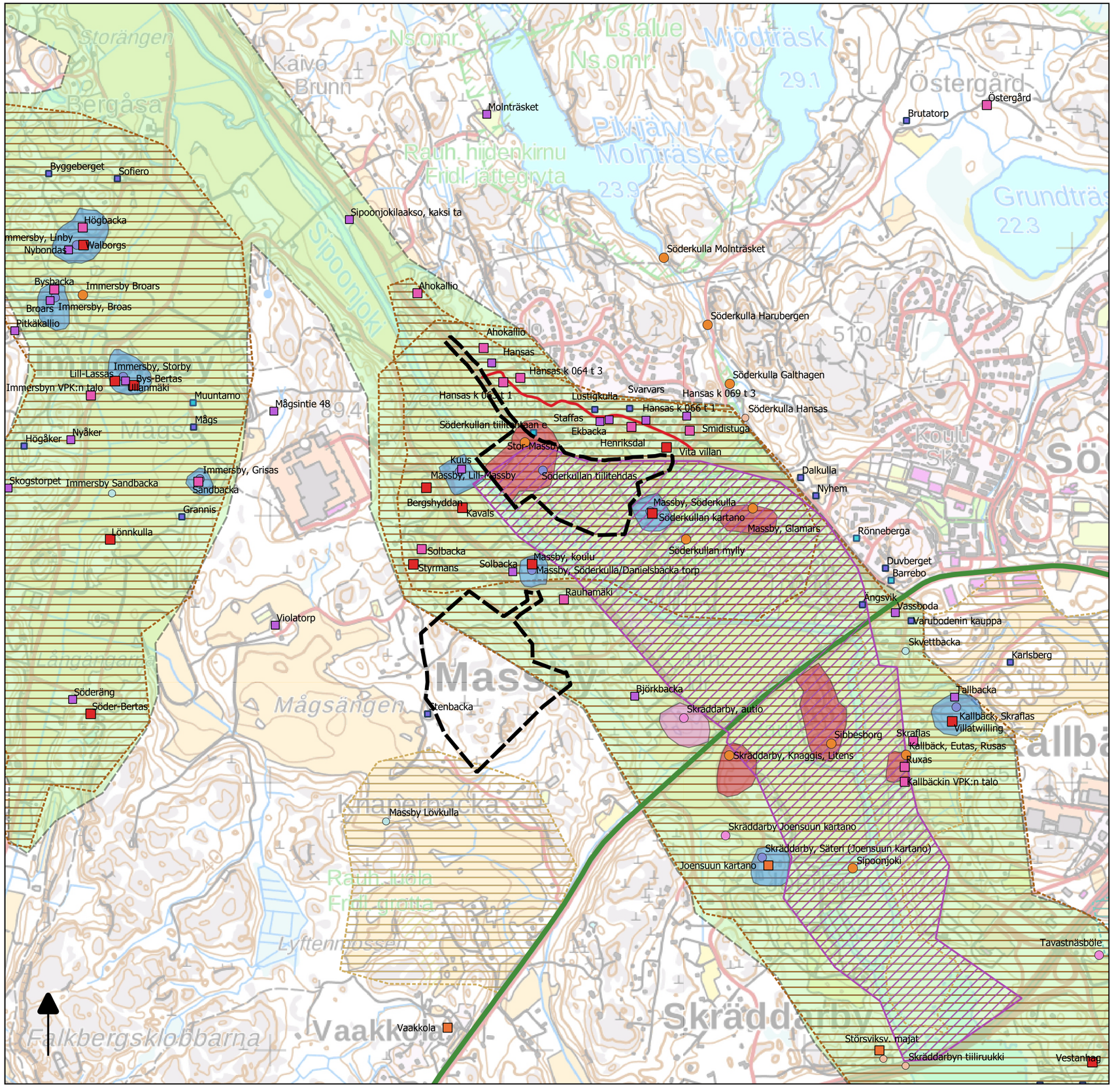
Selänne

Vaihettumisvyöhyke

Laakso

solmukohta

1
2
3
4
5
5
6
7
Immersby
Mågs
Massby
Mågsängen
Långängarna
Bergåsa
Kaivo
Brunn
Östergård
Sipoonjoki
Sibbo å
Knaperbacka
Kallbäck
Nybond
Söde
Urh.
Idr.
Fridl.
Fridl. grotta
Ekol. lucka
Lyftenmossen
Stormossen
Skolan
Kouluskog
Raun
Fridl.
Ns.cem.
Mu
Vattentäkt
Fridl
Fridl
Fridl

Kartta 6 Kulttuuriarvot 1: 15 000

Muinaisjäännösalueet
- kiinteä muinaisjäännös
- mahdollinen muinaisjäännös
- muu kulttuuriperintökohde

Muinaisjäännöskohteet
- kiinteä muinaisjäännös
- mahdollinen muinaisjäännös
- muu kulttuuriperintökohde
- löytöpaikka
- poistettu kiinteä muinaisjäännös (ei rauhoitettu)

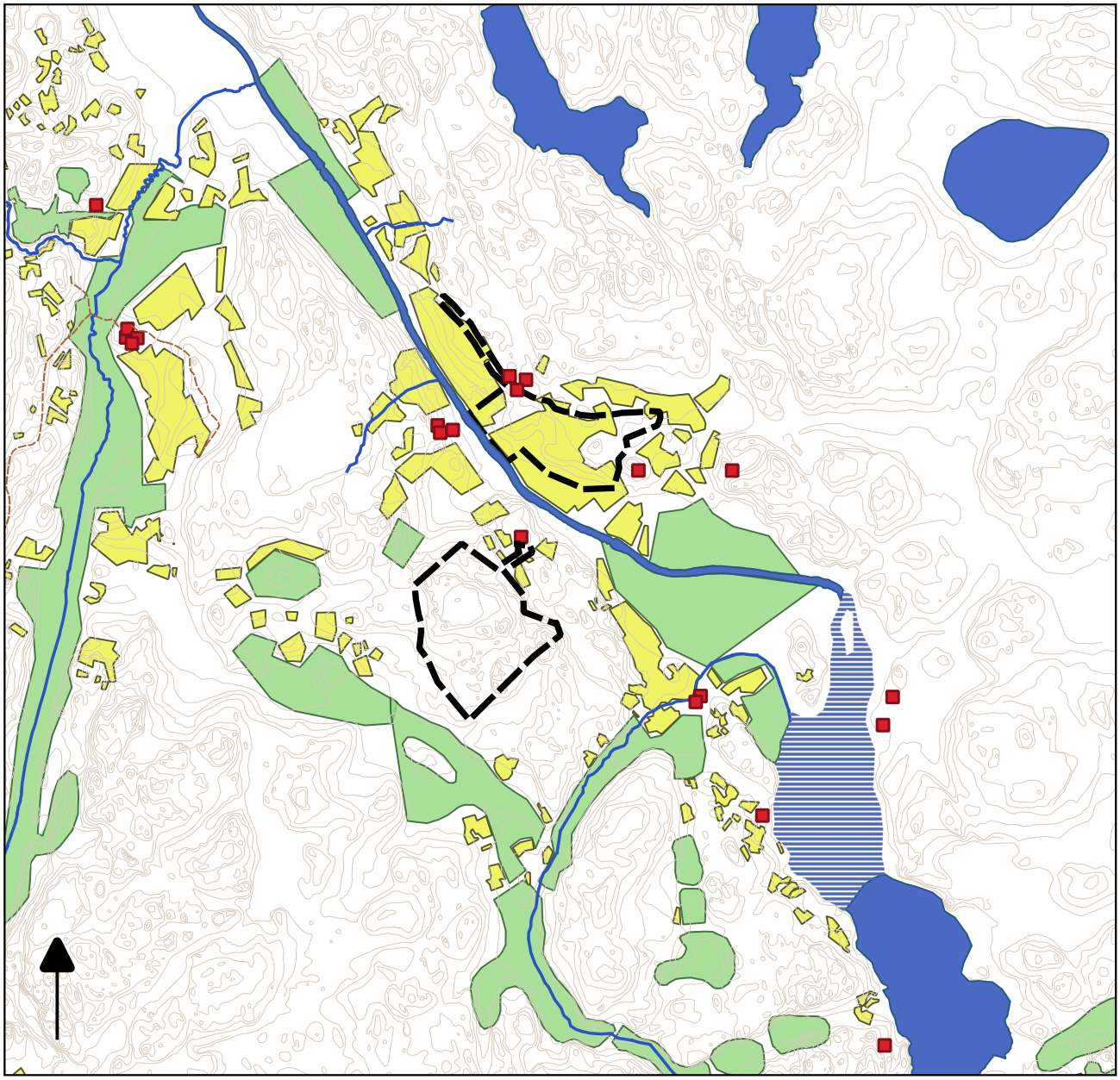
- Valtakunnallisesti arvokas RKY-alue
- Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- Maakunnallisesti arvokas tie

Sipoon kulttuuriympäristökokonaisuudet
- arvoluokka 1 (arvokkain)
- arvoluokka 2
- arvoluokka 3

Sipoon rakennusperintökohteet
- arvoluokka 1 (arvokkain)
- arvoluokka 1-2
- arvoluokka 2
- arvoluokka 2-3
- arvoluokka 3
- Rakennusperintökohteet Västerskogin alue

- Paikallisesti arvokas tie
- kaavarajaus

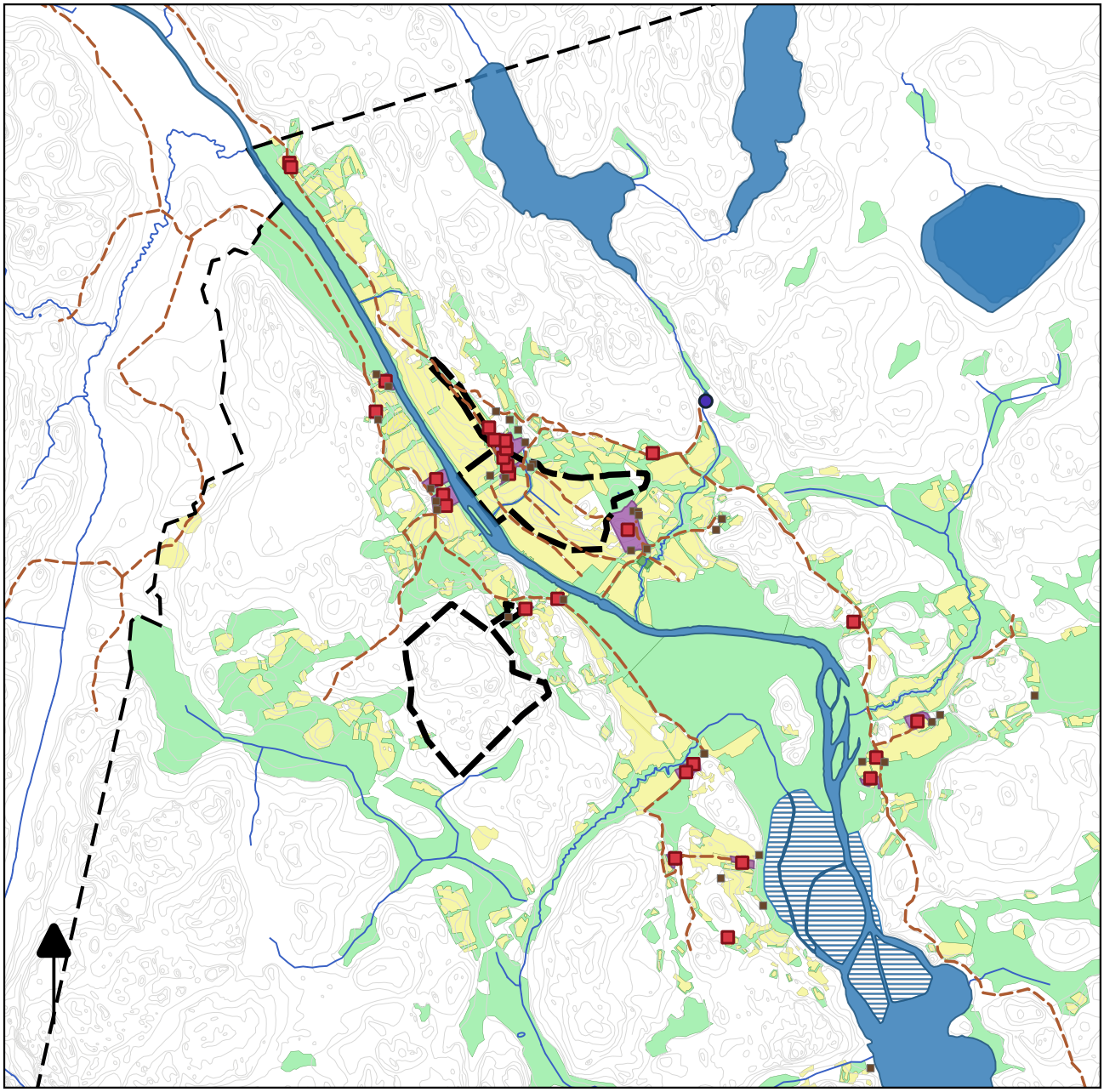
0 250 500 750 1000 m

0 500 1000 1500 m

Kartta 7 1690-luku
maakirjakarttojen mukaan 1: 25 000

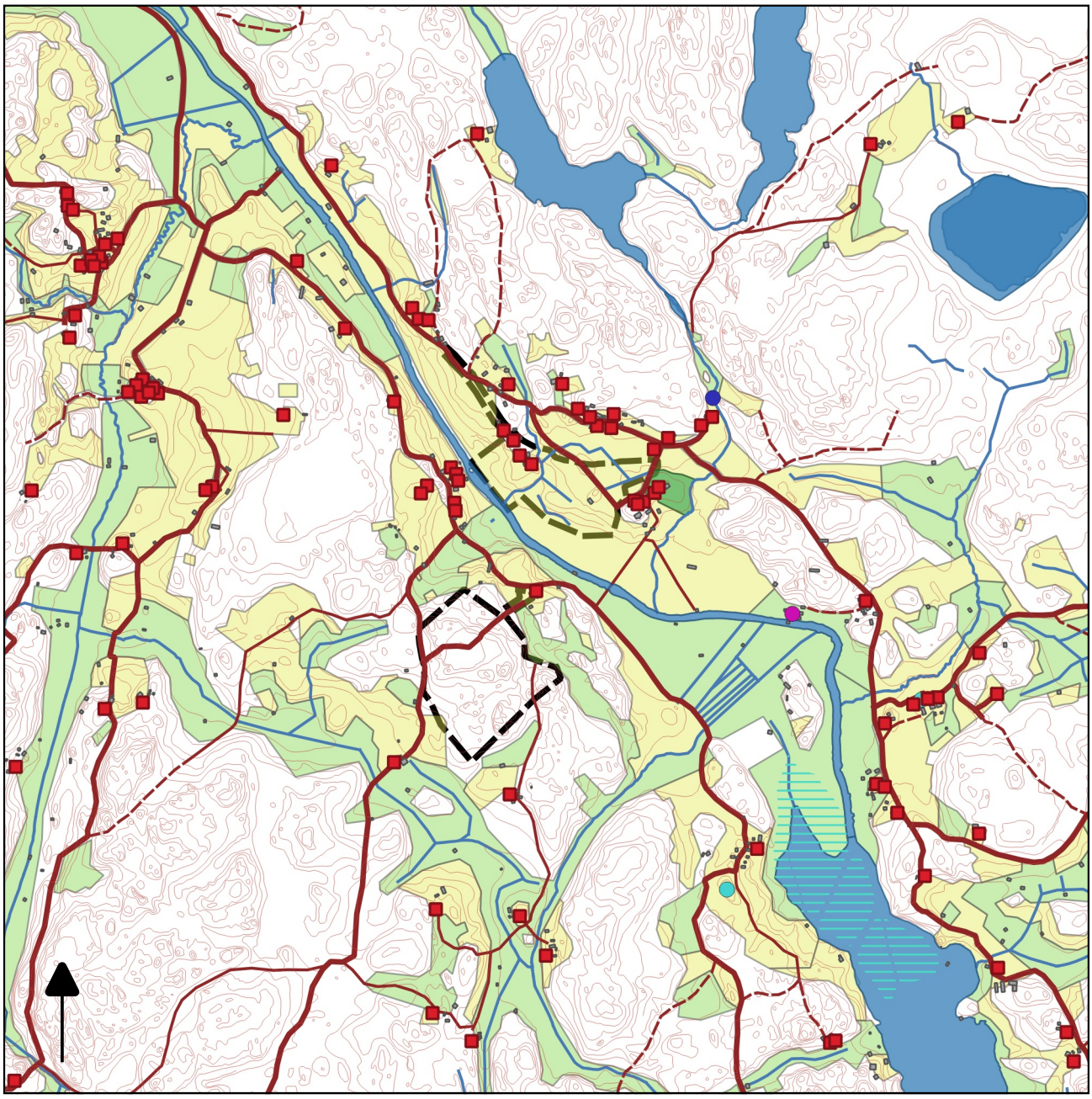
- pellot
- niityt
- asutus
- tiestö
- vesistö
- jokisuisto
- korkeuskäyrät
- suunnittelualueet

Kartta 8 1760-1770-luku
Massbyn jakokartan 1767-1777 mukaan
1: 25 000

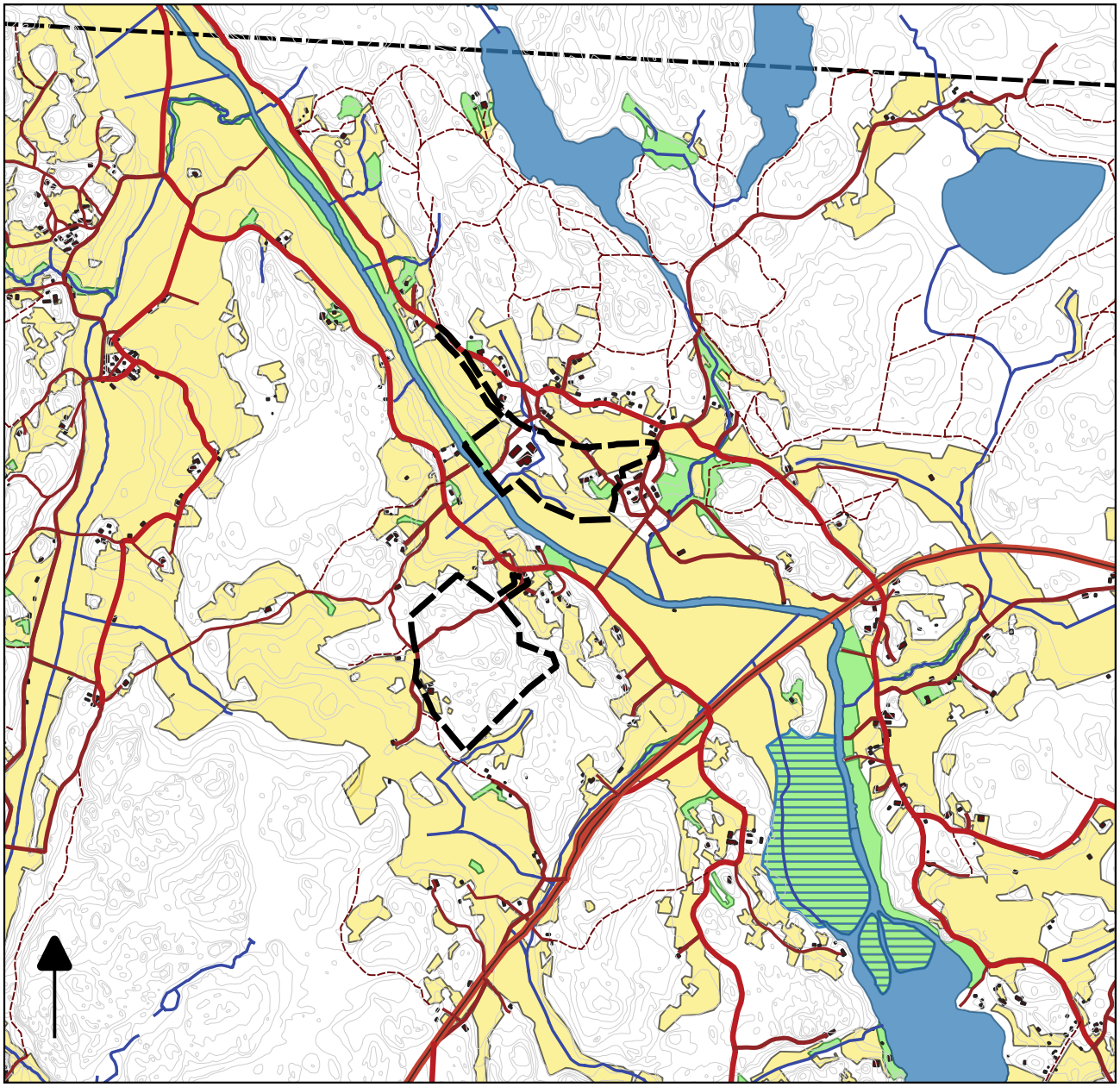
0 500 1000 1500 m

pellot
niityt
tilat ja torppa
rakennuksia
torppa
tonttimaa
tiet (osin Kuninkaankartan mukaan)
vesistöt
jokisuisto
korkeuskäyrät
vuoden 1767-1777 karttarajaus
kaavarajaus

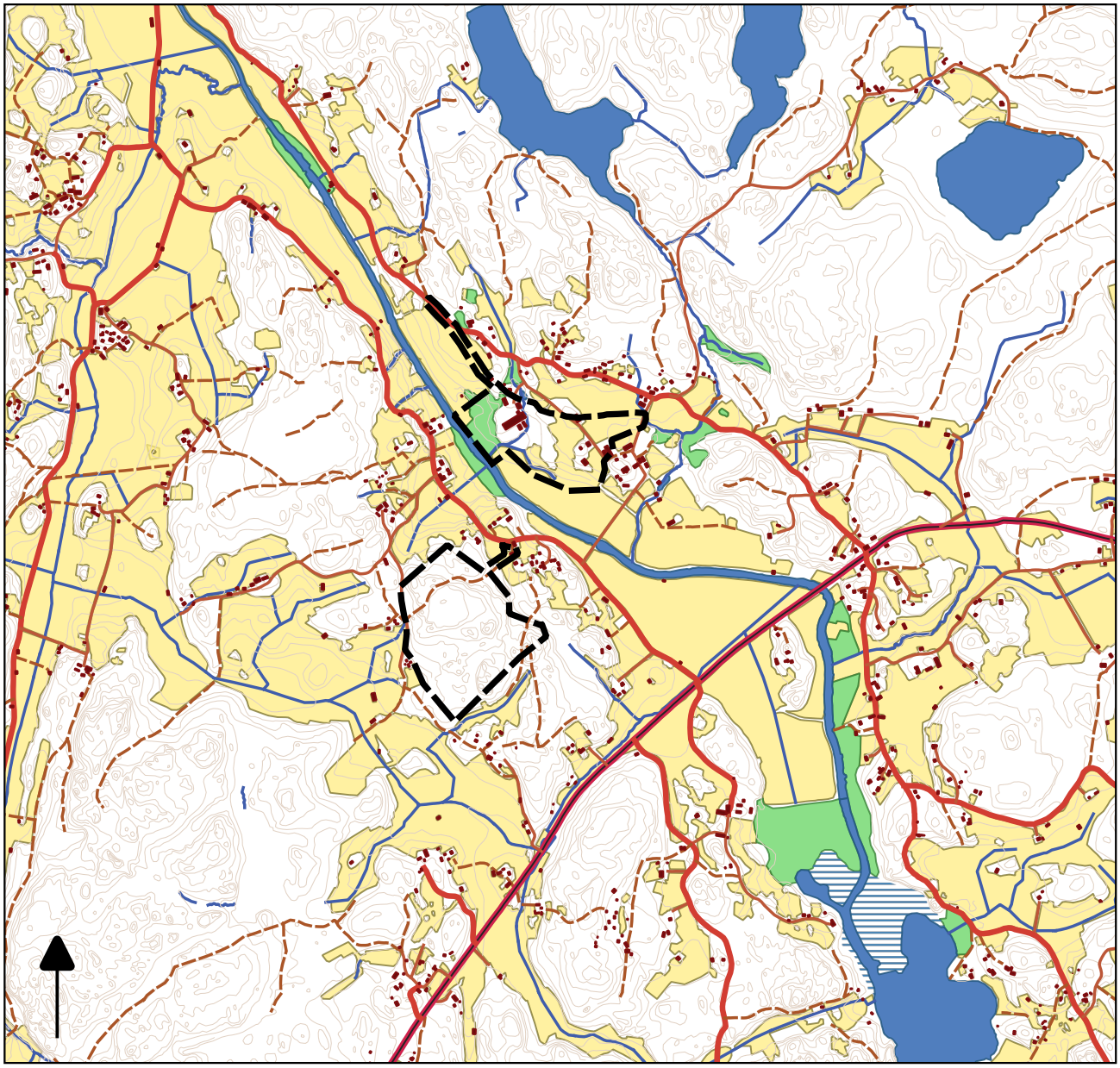
Kartta 9 1870-luku
Venäläisen topografikartan
vuodelta 1873 mukaan
1: 25 000

- pellot
- niityt
- puutarha
- asutus
- rakennukset
- vesimylly
- tuulimylly
- tiiliruukki (Pitäjänkartan 1840-1865 mukaan)
- tie
- sivutie
- polku
- vesistöt
- jokisuisto
- korkeuskäyrät
- kaavarajaus

Kartta 10 1930-luku
Pitäjänkartan vuodelta 1933 mukaan
1: 25 000

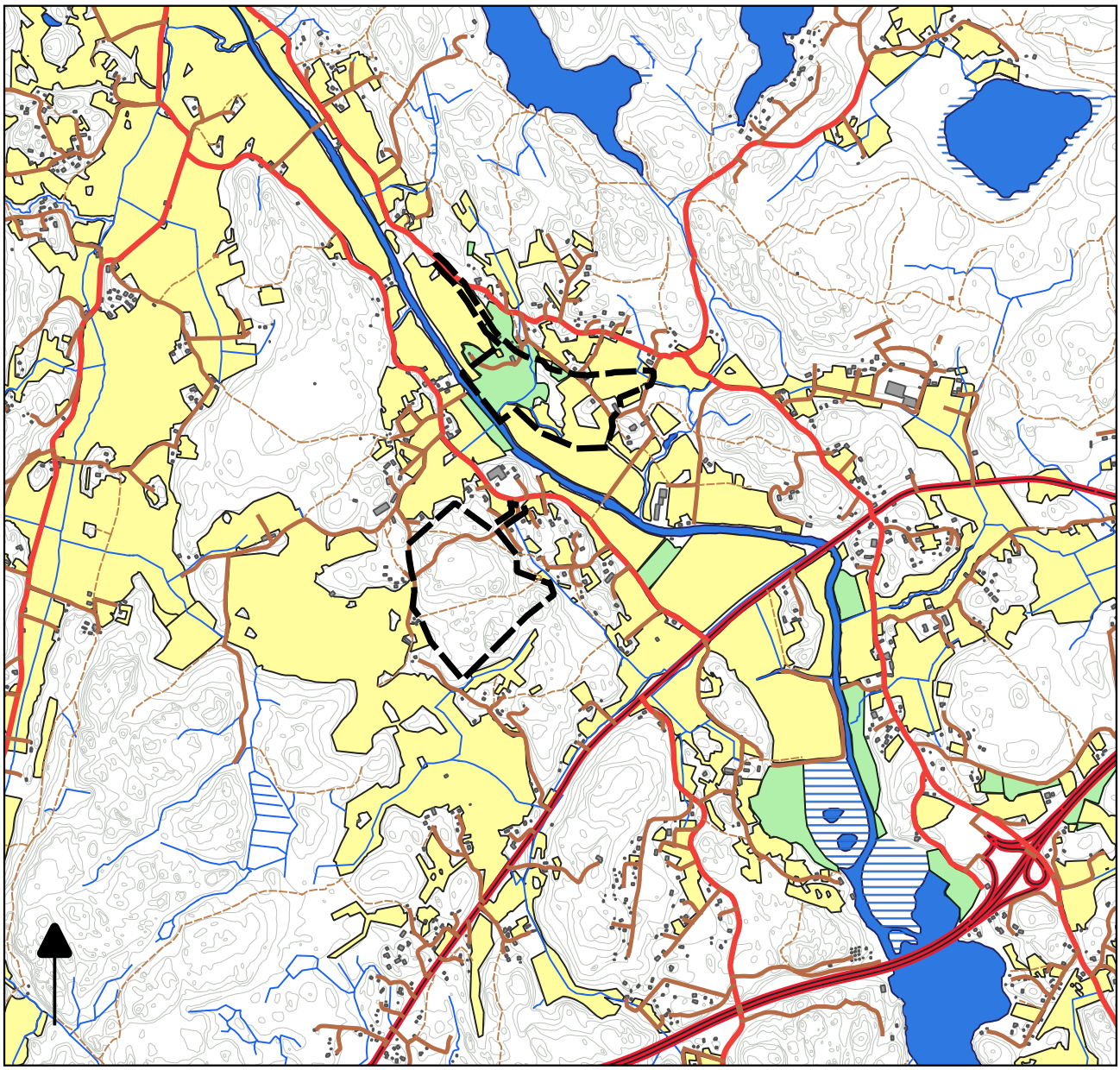
- pellot
- niityt
- rakennukset
- valtatie
- päätiet
- sivutiet
- polut
- vesistöt
- jokisuisto
- korkeuskäyrät
- käytettävissä ollut karttarajaus
- kaavarajaus

Kartta 11 1940-1950
Peruskartan vuodelta 1950 mukaan
1: 25 000

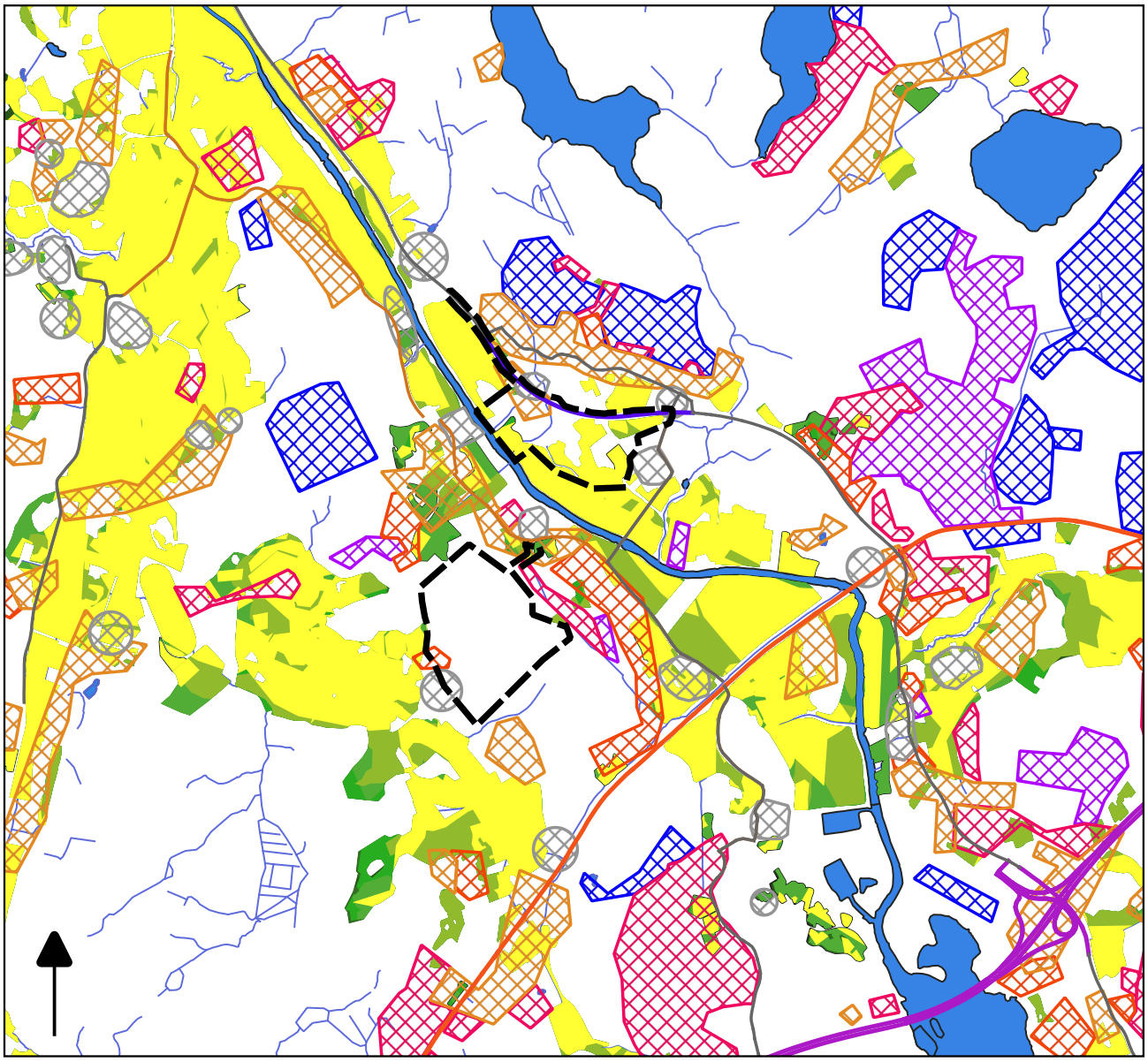
0 500 1000 1500 m

- pellot
- niityt
- rakennukset
- valtatie
- päätiet
- sivutiet
- polut
- vesistöt
- jokisuisto
- korkeuskäyrät
- kaavarajaus

Kartta 12 1970-luku
Peruskartan 1978 mukaan

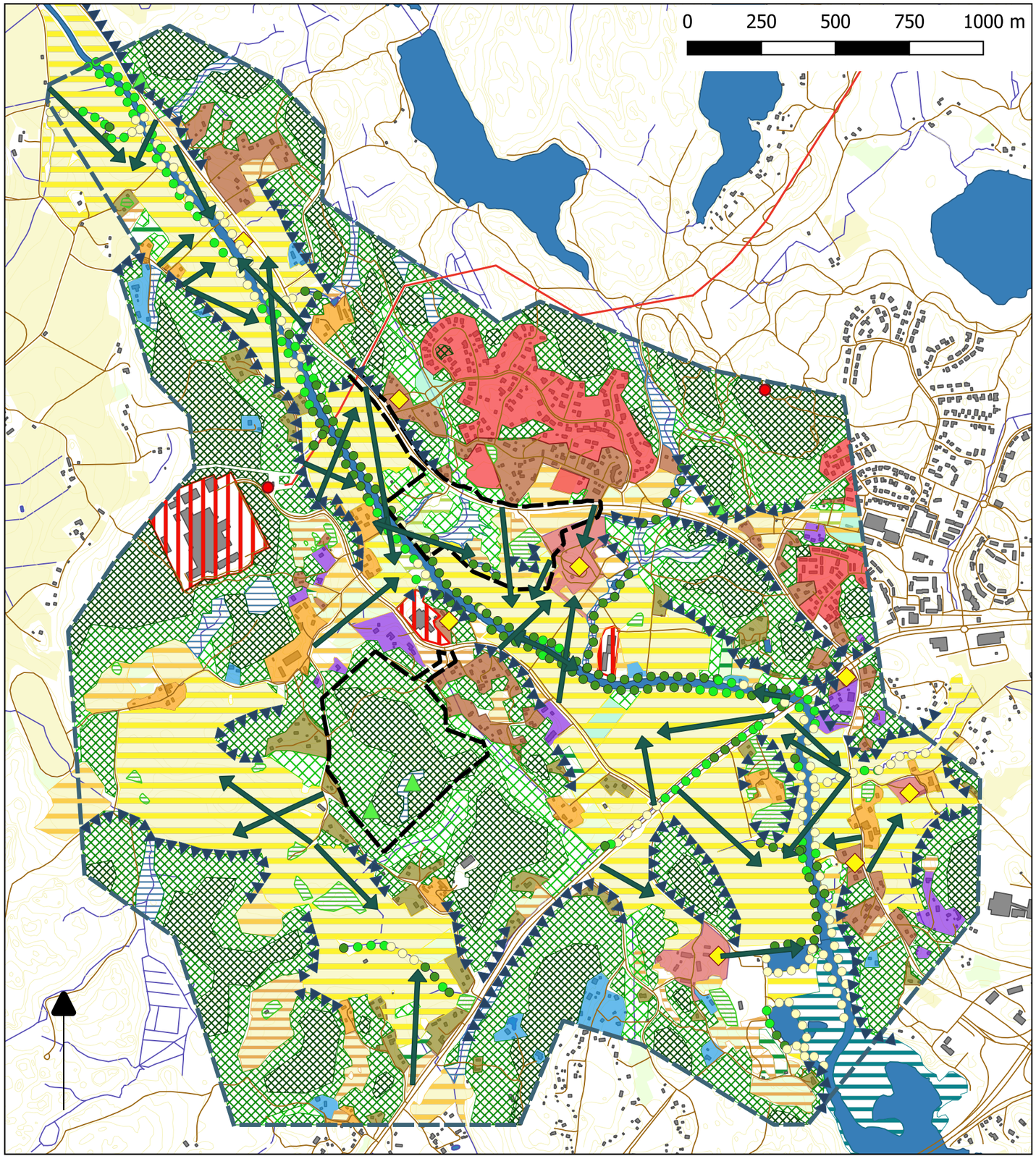
- pellot
- niityt
- rakennukset
- seudullinen/valtakunnallinen tie
- päätie
- sivutie/katu
- kevyt liikenne/polku
- vesistöt
- jokisuisto ja soistumat
- KorkeusKäyrät
- kaavarajaus

Kartta 13 Historian jäljet nykymaisemassa
Daniela Rosqvistin mukaan
1: 25 000

0 500 1000 1500 m

- tie ennen vuotta 1800
- tie 1800-1929
- tie 1930-1969
- tie 1970-1989
- tie vuodesta 1990 eteenpäin
- rakennettu alue ennen vuotta 1800
- rakennettu alue 1800-1929
- rakennettu alue 1930-1949
- rakennettu alue 1950-1969
- rakennettu alue 1970-1989
- rakennettu alue vuodesta 1990 eteenpäin
- säilynyt pelto tai niitty ennen vuotta 1800
- säilynyt pelto tai niitty 1800-1929
- säilynyt pelto tai niitty 1930-1979
- pellot, niityt vuodesta 1980 eteenpäin
- kaavarajaus

Kartta 14 Maisemakuva 1: 15 000

- maisemakuvatarkastelun rajaus
- kaavarajaus
- tärkeä reuna
- tärkeä näkymä
- rakennettu maamerkki
- luonnon maamerkki
- avoin rantavyöhyke
- puoliavoin rantavyöhyke
- sulkeutunut rantavyöhyke
- lakimetsä
- rinnemetsä
- laaksometsä
- rehevä puronvarsi, painanne tai suo
- metsä- tai peltosaareke
- jokisuisto
- tärkeä kokonaisuuden muodostava avoin pelto- tai niittyalue
- paikallisesti merkittävä avoin pelto- tai niittyalue
- pienehkö tai syrjäinen avoin pelto- tai niittyalue
- umpeenkasvava niitty tai entinen pelto
- puoliavoin entinen pelto tai niitty
- pelto
- niitty
- kartanomiljöö
- perinteisesti sijoittunut tilakeskus
- perinteisesti sijoittunut kylämäinen asutus
- perinteisesti sijoittunut haja-asutus
- uusi kylämäinen asutus
- uusi taajama-asutus
- uusi haja-asutus
- perinteisestä rakentamisesta poikkeava yritysalue
- puisto tai urheilukenttä
- voimalinja
- linkkimasto

Kartta 15 Söderkullan kartanon suunnittelualue
1: 5 000

0 100 200 300 400 m

Hantas - nuorisoseurantalo
Hansaksentie
pato
vedenottamo
Vita Villan
kalliojyrkänne
Kuus
tillitehtaan alue
kalliojyrkänne
palstaviljely
puistometsikkö
matonpesupaikka
metsäsaareke
Kavals
Söderkullan kartano
amfiteatteri
pulkkamäki
hedelmätarha
pato, lampi ja paja
Stycmans
Massbyn entinen koulu
hevosaitauksia
silta
tallitoimintoja
avokallio
nurmipintainen urheilukenttä
lakialue - suojeltavat luontokohteet
avokallio

Sipoonjoki
Sibbo å

- kaavarajaus
- tärkeä näkymä
- tärkeä reuna
- vanhoja rakenteita
- puukuja, puurivi
- pensasaita tai leikattu kuusiaita
- yksittäispuu
- avoin rantavyöhyke
- puoliavoin rantavyöhyke
- sulkeutunut rantavyöhyke
- maisemallisesti merkittävä tie
- huippualueet
- muut erityisalueet
- hoidettavat tai kehitettävät alueet
- luonnonsuojelualue
- ongelma-alueet
- rakentamisen ylä- tai alaraja
- ensisijaisesti rakennettavissa olevat alueet
- toissijaisesti rakennettavissa olevat alueet
- tärkeä kokonaisuuden muodostava avoin peltoalue
- paikallisesti merkittävä avoin peltoalue
- pienehkö tai syrjäinen peltoalue
- umpeenkasvava niitty tai entinen peltoalue
- puoliavoin entinen pelto tai niitty
- Rakennukset
- vesistöt

Valokuvaliite

Viistoilmakuva Sipoonjoen laaksosta ja Söderkullan kartanon suunnittelualueen ympäristöstä. Kuvaussuunta kaakosta luoteeseen. Etualalla Uusi Porvoontie. Söderkullan kartano keskellä oikealla. Vasemmalla ylhäällä Arlan tehtaat, oikealla ylhäällä Pilvijärvi. Kuva: Lentokuva Vallas Oy. Sipoon kunta 2017.

Viistoilmakuva Söderkullan kartanon suunnittelualueen ympäristöstä. Kuvaussuunta luoteesta kaakkoon. Etualalla Sipoonjoen Lill-Massbyn puolta ja Massbyntien vartta. Vasemmalla ylhäällä Hansaksen asuinalue. Söderkullantien ja joen välissä vasemmalla vedenottamon alue ja tiilitehtaan alue. Keskellä ylhäällä Söderkullan kartanon paikoitusalue ja kartanon päärakennuksen punainen katto pilkottaa. Oikealla ylhäällä Marino oy:n tilat. Kuva: Lentokuva Vallas Oy. Sipoon kunta 2017.

Viistoilmakuva Söderkullan kartanon suunnittelualueen ympäristöstä. Kuvaussuunta idästä länteen. Söderkullan kartano keskellä. Jokirannassa edessä Marino Oy. Etualan metsä Glamarsbacken ja luonnonsuojelualue. Oikealla Söderkullantie ja Hansaksen asuinalue. Vasemmalla Massbyntie, ylhäällä Arlan tehtaat. Kuva: Lentokuva Vallas Oy. Sipoon kunta 2017.

Söderkullan kartanon päärakennus ja puistoa. Kuva Aino Kuusimäki 2019.

Kartanon puistoa ja amfiteatteri. Kuva Kaisa Linnasalo 2019.

Söderkullan kartanon päärakennus ja viljamakasiini häämöttävät kartanon puutarhan puuston takaa. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Talviaikaan kartanolta näkee Massbyn entisen koulun ja Ingman Groupin rakennuksen, jotka kesäaikaan eivät erotu puuston takaa. Etualan rinne on suosittu pulkkamäki talvisin. Oikealla metsäsaareke. Kuvat: Aino Kuusimäki 2019.

Kartanon länsipuolinen metsäsaareke, komeat männyt ja kuuset nousevat esiin maisemakuvassa. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Sama metsäsaarekkeen reuna kauniissa syysasussa. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Söderkullan kartanon pellot ja jokivarsi. Taustalla näkyy puuston lomitse vasemmalta lähtien Marino Oy, joen ylittävä kevyenliikenteen silta, Massbyntien varren ja selänteen reuna-alueen rakennuksia ja tie nousemassa Massbyn koulun mäelle. Kuvat: Aino Kuusimäki 2019.

Näkymä joen eteläpuolelta kartanolle päin, Massbyntien kevyenliikenteenväylältä. Kartanon päärakennus pilkottaa kasvillisuuden lomasta aivan kuvan keskellä. Jokivarren ja kartanon kasvillisuus peittävät näkymää. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Näkymä kartanon länsipuolelta Lill-Massbyn suuntaan. Suunnitellun uuden rakentamisen alaraja kulkisi keskellä näkyvän ojan varren pajukon paikkeilta metsäsaarekkeen edustan kyntämättömälle pellon osalle. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Kartanon edustan pellot sillan kupeesta nähtynä. Oikealla kartanon puistoa, keskellä oikealla metsäsaareke, keskellä vasemmalla tiilitehtaan itäpuolinen metsä. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Kevyenliikenteen silta ja laituri jokivarressa, näkymä kartanon puoleiselta rannalta. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Sipoonjokea kevyenliikenteen sillalta länteen yläjuoksun suuntaan. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Kevyenliikenteen väylä kartanon puistossa kuvattuna kohti jokirantaa. Vasemmalla näkymiä peittävää tiheää kasvustoa. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Kartanon paikoitusalue ja huonosti ympäristöönsä sopivat terijoensalavat. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Kartanon pohjoispuolinen kapea pelto ja Söderkullantien varsi. Kuva Kaisa Linnasalo 2019.

Näkymä Söderkullantietä itään, oikealla vanha tielinja kartanolle. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Osittainen koivukuja kartanolle. Oikealla näkymä kohti jokilaaksoa. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Sama kartanolle johtava vanha tielinjaus, näkymä Söderkullantielle päin. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Palstaviljelmät Söderkullan kartanon metsäsaarekkeen ja tiilitehtaan alueen välissä. Taustalla Söderkullantie ja sen takaisia pihamaita. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Näkymä jokilaaksoon Söderkullantieltä, vasemmalla metsäsaareke, oikealla tiilitehtaan itäpuolinen metsä, keskellä palstaviljelmät. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Tiilitehtaan alueen eteläpuolinen peltoalue. Taustalla Lill-Massbyn taloja. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Tiilitehtaan alueen rantaniittyä. Taustalla joen toisella puolella Kavalsin tilakeskuksen rakennuksia. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Tiilitehtaan alueen itäpuolista metsikköä. Jyrkkää rinnettä ja vaihtelevaa metsänpohjaa. Kuvat: Kaisa Linnasalo 2019.

Pieniä umpeenkasvavia niittyjä tiilitehtaan itäpuolisella alueella. Kuvat: Kaisa Linnasalo 2019.

Oikealla Tiilitehtaan alueen itäpuolinen purouoma. Yllä Tiilitehtaan aluetta. Kuvat: Kaisa Linnasalo 2019.

Tiilitehtaan alueen rantaniittyä. Joen toisella puolella Ingmanin entinen meijeri. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Sipoonjokea tiilitehtaan alueen rannasta, taustalla Kuusin tilakeskus. Kuva: Aino Kuusimäki 2019.

Tiilitehtaan eteläpuolinen ranta-alue Ingman Groupin pohjoiselta paikoitusalueelta nähtynä. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Tiilitehtaan alueen rantaa Sipoonjoen vastakkaiselta puolelta, Kuusin ja Kavalsin rannasta. Kuva: Kaisa Linnasalo 2019.

Näkymä Massbyntieltä Kavalsin luota joen yli suunnittelualueelle. Kuva Kaisa Linnasalo 2019.

Näkymä Styrmansin suunnasta joen yli suunnittelualueelle. Kuva Kaisa Linnasalo 2019.